

నాటకాలు

భక్తి,జ్ఞాన,పురాణ,జానపద

భీష్మ బ్రహ్మచారి

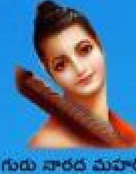

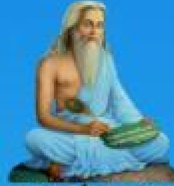
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

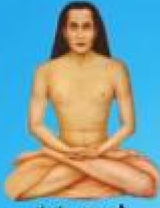

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

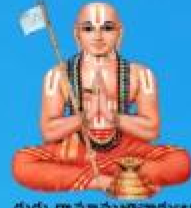
శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

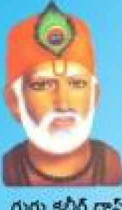

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

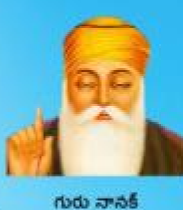

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

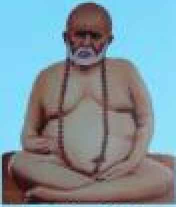

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరవిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010002498

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: In ×

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre
Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900 | 1901-1910 | 1911-1920 | 1921-1930 | 1931-1940 | 1941-1950 | 1951-

Subject

Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects...

Language

Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ మైలవరం బాలభారతీ సమాజమువారిచే ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

భీష్మ బ్రహ్మచారి

అను

[సంపూర్ణభీష్మ చరిత్రము]

ఆఱంకములనాటకము

స్వరాజ్యరథము, గంగావతరణము, సతీ అనసూయ, ధరణికోట, రంగూన్‌రౌడీ, మొదలగు నాటకములు రచించిన దేశపాండ్య

కీ॥ శే॥ సోమరాజు రామానుజరావు

రచియింపఁబడినది.

పబ్లిషరు:

సరస్వతీబుక్ డిపో

పబ్లిషర్సు & బుక్ సెల్లర్సు, విజయవాడ

ప్రొప్రయిటర్లు: శ్రీ కురుకూరి సుబ్బారావు & K.S.V. సత్యనారాయణరావు

బ్రాంచి బుక్‌స్టాల్సు: పవరుపేట, తాడేపల్లిగూడెం

రు. 3-0

ఇందలి పాత్రలు

—: పురుషులు :—

శంతనుడు
వ్యాసుఁడు
భీష్ముఁడు
కేసవుఁడు
దాశరాజు
దాశరాజు మంత్రి
కాశీరాజు
శబరబాలుఁడు
సుధానిధి
సాల్వుఁడు
పరశురాముఁడు
విచిత్రవీర్యుఁడు
భటుఁడు
శ్రీ కృష్ణుఁడు
ధృతరాష్ట్రుఁడు
దుర్యోధనుఁడు
శకుని
కర్ణుఁడు
ముగ్గురు బ్రాహ్మణులు
అర్జునుఁడు
శిఖండి

—: స్త్రీలు :—

గంగ
సత్యవతి
దాశరాజు రాణి
అంబ
అంబాలిక
అంబిక
దాసి
మాధవి
ద్రౌపది

విదురాదులు, స్వయంవరము రాజులు, భటులు, మొదలగువారు వత్తురు.

పదిమందితో ప్రదర్శింపవచ్చును.

భీష్మబ్రహ్మచారి

అను

సంపూర్ణభీష్మచరిత్రము

ప్రథమాంకము

1 వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—హస్తినాపుర రాజప్రాసాదము.

(ప్రవేశము—శిశువును చేతనుంచుకొని కోపముతో గంగ; బ్రతిమాలుచు శంతనుఁడు.)

(అనుబంధము 1)

గంగ: ప్రారంభమునందలి మనసమయ మిదియేగద?

శంత: సమయ మను మిషచేఁ బుత్త్రుల సమయించుట నీకు న్యాయముగాదు.

గంగ: నామతమున కిదియే పరమన్యాయము.

శంత: ప్రకృతిభిన్నమైన నీన్యాయము నింద్యమైనది. నీవు రాక్షస జన్మము గాంచితివి.

సీ. సర్వప్రపంచ మై - సర్గికంబైనట్టి
మాతృవాత్సల్యంబు - మంటఁ గలిపి
పశుపక్షితతికె స్వ - భావమై వలసిన
పుత్త్రమహాత్మను - గోసడంచి
ఈనినఁ గసె సం - తానంబు దిగమ్రింగు
భయద శార్దూల భా - వంబుఁ దాల్చి
అతిదుష్టులగు దాన - వాధముల్నైనఁ గని
లలితపుత్త్రవధాభి - లాషఁ గాంచి

గీ. పురుడుఁబోయనివారి నె - త్తురుశిశువుల
నిప్పటికి దిగమ్రింగితి - వేడుగురిని
సుతుని నష్టముఁ బొలియింపఁ - జూతు వీవు
రాక్షసీ! యింతకన్న గో - డ్రాలు మేలు!

గంగ : మహారాజా! నీయాగ్రహ మెవ్వరిపైఁ బ్రయోగించెదవు? చాలుఁ జాలు. నీవాదమును జాలింపుము. స్వపుత్త్రిమృతి వీక్షణమే నాకానందము. అందుల కనుమతించితివా యిచ్చట నుందును. లేదా నాదారి నేను జూచుకొందును.

శంత : ఓపుత్త్రప్రాణహారిణీ! మూఢుఁడనై నీమోహమున మునింగి మినుమన్నుఁగానక పుత్రసప్తకముం గోలుపోయి వెకలినైతిని. ఇఁక నిన్ను గౌరవింపను. నీయిష్టము.

(పాట 1)

గంగ : ఓరాజా ! ఏమి నీ బుద్ధివైశద్యము ! నీవు తొలుతనే మోహంబున మునుఁగనిచో నేనులేను. పుత్త్రిసప్తకములేదు. ఏటికీలేనిపోని పోకడలఁ బోయెదవు? నా తనయుని నాయిచ్చ వచ్చినరీతి గావించుకొనుటకు నీ యాక్షేపణమేమి?

శంత : అనర్థమగు వాదమును నిరాఘాటముగఁ గావింపదొరకొంటివి. ఓమహామారీ! నీకిదేమి పోగాలము!

ఆ. శాంతమగుచు నవ్వ - జాబిల్లి వెదఁజల్లు
మహితవదన చంద్ర - మండలంబు
గనిన, నెట్టిచింత - లునుబాయు, సుకుమారుఁ
జంప నెటులఁగల్గె - సాహసంబు.

గంగ : నాకు నీవిన్నిమాటలు చెప్పనక్కరలేదు. నీవుచెప్పకొనఁ దగినదియు నేను వినఁ దగినదియు నగు మన సమయము మన సమాగమ ప్రథమదివసముననే యైనది.

(అనుబంధము 2)

చరిత్రచర్వణ మిప్పుడేల ? నేను మహామారినే యగుదును. ఇట్టిదానికొఱకేగదా నీయిచ్చవచ్చిన పనికి నేనాటంకము చెప్ప నని ప్రతినచేసితివి. నీవెట్టివాఁడవు గావలయును ?

శంత : ఓ పలుగాకీ! నీయిచ్చవచ్చిన పనికి నేనాటంకము చెప్ప నన్న మాటనిజమే. గాని యిష్టమువచ్చిన పనియనినఁ బుత్త్రి సంహారమను నర్థముగలదా?

గంగ : ఆఁ! కలదు. పుత్త్రిసంహారము నాకిష్టమైనప్పుడు దానికదే యర్థము.

శంత : ఆహాహా ! అందులకై నీవెట్టివాఁడవు గావలయునని నన్ను ధిక్షేపించుచుంటివా ? పుత్త్రిసంహార మిష్టమైన పొలఁతిరాక్షస పిశాచ జన్మములందునులేదే ? కాకిపిల్ల కాకికి స్వర్గలోకము. ఈ సౌందర్యమునకు, ఈ సౌజన్యమునకు నీకీ దురాకాంక్ష యెట్లుకలిగె-ప్రియా ! నిన్ను మిగులఁ బ్రార్థించువాఁడ. నామాట వినుము.

(అనుబంధము 3)

గంగ : రాజా ! పుత్త్రుని విడువలేక నీవింత యాందోళనము పొలుగావ లదు. నీవు పుత్త్రునితో క్షేమముగా నుండుము-నీకును నాకును నీనెత్తుటిగ్రుడ్డుమూలమున ఋణము తీరిన దనుకొందును.

శంత : నీవు నన్నువిడువనైన సంకల్పించెదవుగాని పుత్త్రుని విడువలేవా ?

గంగ : విడువను –

శంత : ప్రాణప్రియా ! తిన్నఁగా నాలోచించు కొనియే మాట లాడుచుంటివా ?

గంగ : ఇప్పు డాలోచించున దేమున్నది ?

(పాట 2)

రాజేంద్ర ! ఆనాఁడు, మన యిరివురి కడగంటిచూపుల సంకె ళ్లతో మరుఁడు మన హృదయముల రెంటిని ముడి వైచిననాఁడు, విబుధస్రోతస్వినీతటంబున నాచేసిన సమయము, నీవొనర్చిన

యంగీకార ప్రమాణము నీవీనాఁడాలోచించియే మాటాడుచుంటివా? నాయిష్టమున కీవెవ్వఁడడ్డుచెప్పిన నప్పుడు నేనిన్ను విడిచిపోదునన నీవట్లయని యంగీకరించితివిగదా? మాఁదు మిక్కిలి నన్నాలోచించియే మాటలాడుచుంటివా? యని ప్రశ్నించుచుంటివా? ఆహా! ఏమి నీయనురాగబలము!

శంత : అనురాగబలమునఁగాదా యనుంగుబిడ్డల నేడుగురిని బలి యొసంగితిని?

గంగ : ఎనిమిదవవానిఁగూడ నొసంగరాదా?

శంత : ఛీ! కుమారహంత్రీ! కొంటె బాలు రాటలకై నోరులేని మండూకముల రాలంగొట్టి చంపినట్లు, సొగసారు రింగిణిపురుపుల మెడల కురులువోసి గిరగిరఁదిప్పి గడతేర్చినట్లు, నవనవలాడు పల్లవంబుల గిల్లి వేసినట్లు, అమాయకులు సుందరాకారులు సుకుమారులు నగు నాబిడ్డల నేడుగురిని, ఇన్నటికి నాయంత వారు గాఁదగిన వంశోద్ధారకుల నీపొట్టఁ బెట్టుకొంటివి! "పున్నామ్నో నరకత్రాయతీ ఇతిపుత్రః" యను వేదవాక్యము గణింపక కామాంధకారమ్మునఁ గన్నుఁగానక ఇహాపరమ్ములు నీవేయని విశ్వసించి పుట్టిన నందనులఁ బుట్టినట్లు కత్తికి బలి యిచ్చినట్లు నీకడుపునఁబెట్టి నీళ్లువోసితి—ఎనిమిదవవానిఁగూడ నొసంగి నీమాయాంధకూపమున దరిఁగానక మునుకలు వెట్టు మనుచుంటివా? ఛీ! ఛీ!!

(అనుబంధము 4)

నాకుమారుని నాకిమ్ము—నీదారిని నీవుపొమ్ము. (కుమారుని లాగికొనుచున్నాఁడు.)

గంగ : (చేతులుజోడించి) వాణీధవా! శాపవిముక్తి దయసేయుము. (విమానమువచ్చుచున్నది)

శంత : (ఆశ్చర్యముతో) ఆహా! వాణీధవుఁడేమి? శాపవిముక్తియేమి? యీవిమానమేమి? ఇదియంతయు నేమో మాయగా నున్నది. ఓదేవీ! నాసందేహముఁ దీర్పుము—

గంగ : శంతను మహారాజా! మన మిరువురి పూర్వజన్మచరిత్రము నెఱింగినఁగాని నీసందియము తీరదు. దానివాకొనెద నాకర్ణిం పుము. నేను గంగాదేవిని. పితామహుశాపంబున మనుష్యస్త్రీ రూపంబున నిన్ను సేవింపవచ్చితి. నీవుపూర్వజన్మమున నిక్ష్వాకు వంశమ్మున జనించి మహాభిషుండనుపేర మహీతలంబుఁ బాలించి హయమేధసహస్రంబును రాజసూయశతంబును బొనరించి, తత్పుణ్యప్రభావంబున సత్యలోకంబునకుం జని దివ్యర్షి జనంబు లతోఁ గొలువుదీర్చియున్న పితామహు సేవించుచుంటివి. అయ్యవసరంబున స్త్రీరూపధారిణినై యేనచ్చటకు విధాతృసందర్శనమున కరుదెంచితిని. ఆబ్రహ్మసభలో నేను దివ్యమునీంద్రులయు వాణీపంకజాసనులయు ప్రసంగముల నాలింపుచు నేమఱి నిల్చియుండ ననిలాహతింజేసి నాయూరుమూలము బయలుగా నావస్త్రముదొలఁగె. దేవర్షులు పరాఙ్ముఖులైరి. నేను తెలివి దెచ్చుకొని పుట్టము సవరించుకొను నంతలో నీవు సాభిలాషుండవై నాదెస నవలోకించుచుంటివి. అదిచూచి కమలభవుండు నీ యెడఁ గరమ్ముగినిసి నిన్ను మర్త్యయోనింబుట్ట శపించె. అప్పుడు నేను నీమహానుభావంబునకు రూపసౌందర్యములకు, నీకు నా వలనఁగల్గిన శాపంబునకుఁ బరితపింపజొచ్చితి. నాపరితాపము నెఱింగి కమలయోని నాయెడంగినిసి మర్త్యయోనింబుట్టిన మహాభిషునకు నీవు కాంతారూపధారిణివై నీగర్భమ్మున నష్టవసువులు నందనులై జన్మించువఱకు భార్యవైయుండునది యని శపించె. మనకుఁ గల్గిన బిడ్డలష్టవసువులే!

శంత : పరమపావనులగు నష్టవసువులు మర్త్యలోకంబున జన్మించుట కేమికారణము! మఱి పుట్టినవారి పుట్టినట్లు నీవుగంగంద్రోయుట కేమి హేతువు?

గంగ : దానికిఁ గారణము వసిష్ఠశాపము___

శంత : వసిష్టుడేల శపించినాఁడు?

గంగ : బ్రహ్మర్షి శేఖరుండగు వసిష్ఠుని దర్శింప నష్టవసువులు భార్యా సహితులై యొకనాఁడరుదెంచి తదాశ్రమమున వశిష్ఠునకునిచ్ఛకు వచ్చిన వస్తువు లాజ్ఞామాత్రమున నందిచ్చు నందినియను నతని హోమధేనువును గని దురాశాపీడితులై దాని నపహరించిరి. మునియు యోగదృష్టిని నిజంబెఱింగి మానవయోనిఁబుట్ట వారిని శపించె - వారాతని పద్మములంబడి మర్త్యంబున బెద్దకాలం బుండకుండునట్లుగా శాపవిముక్తి ననుగ్రహింప వేఁడ దయామయుండై యాబ్రహ్మముని మీయభిమతంబగు- నయిన మీయగ్రజుండు ప్రభాసుం డీ దురాలోచనకు మూలము గావున వాఁడు మాత్రము మానవలోకంబునఁ జిరకాలంబుండుఁగాక యని వచించె—ఆ ప్రభాసుండే యీశిసువు—వీఁడు మహాపరాక్రమవంతుఁడై యశోవంతుఁడై యెసంగగలఁడు—మఱియొకమాట—వీఁ డయి దేండ్ల వాఁడయినంతట నేనరుదెంచి వీని సురలోకంబునకుఁ గొనిపోయి సమస్తశాస్త్రంబులనేర్పించి పిమ్మట నీకప్పగించెద. అంతవఱకు వీఁడు నీచెంతఁబెరుగుఁగాక- శంతనురాజేంద్రా! సెలవు.

(విమానము నధిరోహించును. విమానమెగిరిపోవును.)

శంత : (ఆశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండును)

(యవనిక వ్రాలును)

* 2. వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—ఆశ్రమము.

ప్రవేశము—ఈశ్వరధ్యానముసేయుచు వ్యాసుఁడు.

(అనుబంధము 5)

(ప్రవేశము—కుమారభీష్ముఁడు)

కుమా : వ్యాసమునీంద్రా! నమస్కారము.

వ్యాసు : అద్వితీయోభవస్తు—గాంగేయా! కూరుచుండుము.

---

*ఇట్టిగురుతుగల రంగములు, భాగములు (శ్రీ)మైలవరము బాలభారతీ నాటకసమాజకవి, ము. వేం. చెన్న కేశవులుగారు వ్రాసినవి.

కుమా : (కూర్చుండి) మహానుభావా!

ఆ. పరశురామమూర్తి - బాహ్యవైరులఁగెల్చు
శస్త్రవిద్య నాకొ - సంగినట్లు
లంతరరులఁగెల్చు - నట్టివిద్యను జాలి
నాకనుగ్రహింపు - లోకమాన్య!

వ్యాసు : శాంతనవా ! అంతర్వైరి నిర్మూలనమునకు ధర్మరహస్యము నెఱుంగవలయును.

కుమా : అది యగాధమని పెద్దలు వాకొందురు. నాబోటియల్ప—

వ్యాసు : ఆపగాతనయ! ఈప్రపంచమున నల్పమేమియు లేదు. సర్వమును జగదీశ్వరస్వరూపము—జగదీశ్వర స్వరూపమగు నీ ప్రపంచముకొఱకు స్వార్థమును బలియొసంగుటయే ధర్మరహస్యము నెఱుంగుట—

కుమా : బోధపడుచున్నది.

వ్యాసు : సురనదీనందన! నిరంతర మీస్వార్థ త్యాగ మంత్రమును జపించుచుండుము—ధన్యుండవయ్యెదవు—భారతవీరపితామహుండవయ్యెదవు. నిఖిల జగత్సృష్టిపాలనవిలయక్రియాసమర్థుండగు సర్వేశ్వరుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు త్యాగవీరుండవగు నిన్ను లయ మొనరింప సమర్థుండై నీమరణమునకు నిన్ను భిక్షింపఁగలఁడు.

(అనుబంధము 6)

కుమా : మహాత్మా! ధన్యోస్మి—

చ. నిరవధికంబు నిర్మలము - నీయుపదేశ మిదే ధరించితిన్
శిరమునయందు భక్తిఁదుల-నీదళమ్ముంబలెఁగాని, క్షుద్రుఁడన్
నరుఁడ భవత్సుబోధల న - నారత మాచరణమ్ము సేయఁగా
స్థిరమతి నాకు గల్గుటకు - దీవన లీయవె శిష్యవత్సలా!

వ్యాసు : శంతనుతనూజ! నిన్నాశీర్వదించుచున్నాఁడ. పరమాత్మ నీకు హృదయస్థైర్యము ననుగ్రహించుఁగాక.

కుమా : అనుగ్రహింపఁబడితిని. (యవనిక వ్రాలును.)

ఇది ప్రథమాంకము:- (సంపూర్ణము)

భీ ష్మ బ్ర హ్మ చా రి

ద్వితీయాంకము

1వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—యమునాతీరము.

ప్రవేశము—శంతనుఁడు—కేశవుఁడు.

శంత : కేశవా! ఇదియొక యనాగరిక ప్రదేశమని నాకుఁ దోఁచు చున్నది. చూడు.

సీ. చేపలపోలుసును - జేర్చిన కసవుపై
మూఁగుచు దోమలు - ముసురుచుండ
గంగాలహరినుండి - గడలఁదెచ్చిన వల
లంచితమ్ముగ నెండ - నాఱుచుండ
ఎండిన చేపల - మెండైనవాసన
లఖిల దిశావళి - నలముచుండ
లవణంబురాఁచి య - ల్లన నెండవేసిన
వరమత్స్యతతు లెండ - మెఱయుచుండఁ

గీ. కృష్ణవర్ణ దేహములతోఁ - గ్రింద జాను
వులనుమీఱని లఘు... - ములనుదాల్చి
జను లనాగరిక ప్రజ... - సంచరించు
నిది శబరవాటమని తోఁచు - మదికిఁబ్రాతుఁడ!

కేశ : ...త్రియా! శంతనుమహా...! ఈ మత్స్యములు పెండ్లివారి ...విందులకుఁ దేఁబడిన కూ...యలవలె నిండు సమకూర్పఁబడి యున్నవి సుమా!

శంత : కేశవా! పెండ్లికూఁతుడు ...ఁబడకయే నీవొనర్చిన యుపమాన ...తి యుక్తముగా లేదుసు...!

కేశ : శంతనుమహారాజా! అటుచూడుము. యూష్రమేఘవిహారమున నాగ్రవేలికి సూటిగా యమునానదీమధ్యమున నొక నావను గడపుచు వచ్చుచున్న యంగన మేనునుండి సవ్వులు సవ్వుచు వచ్చుముగఁ బెండ్లికూఁతురులాగునునే కనఁబడుచున్నదిక దా?

శంత : ఔనుసుమా! కేశవా! ఎంతటి సౌందర్యశాలిని యీ మానిని.

(అనుబంధము 7) (పాట 4)

గీ. ధరకు డిగ్గిన వరతటి – త్కాంతి యేమొ?
తనువుఁదాల్చినయట్టి సౌం – దర్యమేమొ?
క్రమ్మఱ ననుగ్రహించిన – గౌరియేమొ?
తానుపించుచున్నయది దృ – క్పర్వముగను.

సఖుఁడా! యీశబరపల్లిలో సహజముగ వ్యాపించు దోఁపవలసిన మత్స్యదుర్గంధమునకు మారుగ నొకవిధమగు సుగంధము ఘ్రాణ పరిచితంబగుచున్నది. చూడు—ఈజరిగిన తప్పక యీ యొప్పులకుప్పనుండియే వచ్చుచున్నదని నా నమ్మకము.

చ. తుములముగా బెడఁగు జను – దోయిని మూసినయట్టి చేలమీ
క్రమముగ జానుయుగ్మమును – గప్పెడునంతటి డిగ్గఁ, గానబె
హాము పగపాలు షోడశక – శాన్వి కొంత పసిఁడియుంబలెన్
సుమహిత మై వెలింగెడు ప – సుంధర సతి జాతి యెద్దియో!

కేశ : కుమ్మరావమున నితడిముంతలాగున నీ శబరాలయమున వేఱు జాతి స్త్రీ యొక డినుండి వచ్చును?

శంత : ఆహా! విధాత రచనాచాతుర్యము నలియు నీచకులివేణిని సృజించుటలోఁ గనఁబడుచున్నాఁడు! ఏమి యీ కాంతా సౌందర్యము!?

కేశ : రాజా! నీవేమియో వర్ణించుచుంటివి నాకంటికి కాంత చూపారాని మనసేల? ఆడువారందఱు సమముగానె యుందురు.

శంత : కేశవా! ఈ మదిరాక్షిని మాటాడింతము.

(యమునలో నావఁద్రోసికొనుచు సత్యవతి ప్రవేశించుచున్నది)

శంత : (సమీపించి)

చం. ఎవని తనూజ పేవు జల — జేక్షణ ! యీ జలమధ్యమందు వీ
పవిరళరీతి నావకు బ్ర — యాణము సల్పఁగ హేతు వేమి! నీ
ప్రవిమలనామ మెయ్యది? భ — వన్మృదుకంఠరవంబుతోడ నా
చెవినిడు త్వత్క-థానకము — శీఘ్రము మత్తగజేంద్రగామినీ !

సత్య : నన్ను సత్యవతి యందురు — నాతండ్రి యీ శబరాలయమునకు
ఱేఁడు. మత్స్యాకర్షణమునకై నేనిందుఁ దిరుగుచుందును.
ఇదియే నావృత్తి.

శంత : నీవు మత్స్యాకర్షణ వ్యాపారననికదా వచించెదవు. నీకడ
వృత్తిసహజమగు దుర్గంధమునకు మాఱుగ నీసుగంధ మెట
నుండివచ్చెను — అదిగాక

గీ. శబరవంశజాతము నీదు — జన్మమరయ
మేని సౌందర్యమరయఁగ — మిక్కుటమైన
నలరఁబోనిది కడు విస్మ — యంబు గలిగె
నీవిలాసంబు విశ్రాంతమ — న్వితము సూవె!

సత్య : కొన్నాళ్ళకుఁ బూర్వము పరాశరమహర్షి యీ నావయందే
యెక్కి యమునానదినిదాటుచు నన్నుఁగాంచి— (అని లజ్జించు
చున్నది.)

శంత : తెలిసినది — తరువాత జరిగినసంగతి నెఱింగింపుము.

సత్య : కన్యాత్వమున నే నాతు పరాశరు నను గ్రహమున వ్యాసుఁడను
బాలుఁడు జన్మించెను దైవచిత్రగతిచే నాబాలకుఁడు జన్మించిన
తోడనే తపంబునకుఁబన సరిగెను. అప్పుడు పరాశరు ననుగ్రహ
మున మత్స్యగంధిని నేను యోజనగంధిగా మారితిని. మఱి
యు, మహానుభావుఁడగు నమ్మహర్షి తన తపఃప్రభావమున నా
కన్యాత్వము భంగముకాకుండఁజేసెను, సింకనసేకవరంబులు నొసంగి
నిజేచ్ఛఁజనియె.

(ప్రవేశము—శబరబాలుడు)

శబ : అక్కో! సత్తెవాతీ! సత్తెవాతీ!

సత్య : మాతమ్ముఁడు వచ్చినాఁడు. సెలవుగవలెను.

శబ - అక్కోయ్ బద్దబద్దగుల్లాలు, ఆటిమూంతులకు శల్లేలు - ఆటి మీంద బల్లేలు. (రాజుసుచూచి భయముతో) అక్కోయ్! బూచి, బూచి. కలుత్తాఋ- కలుత్తాఋ- పాలిపోదాం పాలి పోదాం.

(సత్యవతి నీడ్చుకొనుచు నిష్క్రమించును)

శంత : (విస్మితుండై చూచుచుండును)

కేశ : మిత్రమా! అనాయికంబుగు నీబాలిక యెంత నిష్కపటకముగ సత్యమును వెల్లడించినది - నాగరికు లందిట్టి వర్తనము గానము సుమా!

శంత : కేశవా! నడుమ నీబాలుండొకండు వచ్చి సత్యవతి నీడ్చుకొని పోయెనే? ఏమిసేయుదము?

కేశ : నీహృదయ మీశబరకన్యక యందు లగ్నమైనట్లున్నది.

శంత : కేశవా! నీవు నిజము గ్రహించితివి. కర్తవ్యమేమి?

కేశ : దీనికింత యోచనయేల? చక్రవర్తివగు నీకాటంకమేమి? పల్లియ కరిగి యీబాల జనకు నడుగుదము రమ్ము.

శంత : మంచిది. పోదము. (ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు)

దృశ్యము 2

ప్రదేశము—దాశరాజు గృహము

(ప్రవే - కోపముతో నటునిటుదిరుగుచు దాశరాజు

(పాట ౫ అనుబంధసంఖ్యలో ౭)

దాశ : అందరికిదే పోయేకాలం పుట్టాల? ఒకల్లూ నామాట యిన డంలేదు. నామాట గడ్డిపరకనుకున్నారు. నేసచ్చిమోతా.

మంత్రి : (ప్రవేశించి) మారాజా! చాణా కోపంమ్మీదుండారు?

దాశ : మంతిరీ! నేచచ్చిమోతా!

మంత్రి : మారాజా! మీరు-

దాశ : మారాజా గీరాజా మాటలు నాకక్కర్లేదు. తిన్నగా వస్తేత్తే సెయ్యాల్సింది లేకుంటే తోంక మడతెట్టాల్సిందే!

మంత్రి : పనిసేత్తూనే వుండానుగా !

దాశ : నువ్వు–మంతిరీ ! ఇనో యింటుండావా ?

మంత్రి : సిత్తం–

దాశ : సిత్తం గిత్తం అనాల్సినపన్లేదు. దొంగనాయాళ్లనే మాటలు నాదగ్గర కట్టిపెట్టు.

మంత్రి : కట్టిపెట్టాను.

దాశ : నేసచ్చిపోత !

మంత్రి : ఇత్పుడంత గాసార మేమొచ్చిందీ !

దాశ : వొళ్ళోళ్లూ నామాటినడంలేదు. అందరికీ పెద్దరోగమొచ్చిందీ– రాణికీ నాకు ఝుయ్యాలటితో చరిపోయింది. అందుకని సచ్చిపోతా–

మంత్రి : అప్పుడే సచ్చిపోతే రాజ్జెకారమో మరి ?

దాశ : ఆఁ ! అవును. ఆమాట నిబద్దికమే – కాని రాజ్జెకారానికి నువ్వుండావుగా !

మంత్రి : మంతిరెక్కడైన రాజ్జెకారంచేత్తాడా మారాజా !

దాశ : అవును. ఆమాటనిబద్దికమే. ఐతే యేం చెయ్యమంటావు ?

మంత్రి : నామాటిని యిప్పుడుసచ్చిపోకండి ! తరాత చావకాచంగా సచ్చిపోవొచ్చును !

దాశ : నాకంతా అదొకయిదంగావుంది మంతిరీ ! నేనిప్పుడు చత్తే రాజ్జెకారం ఆగిపోవాల్సిందే అంటావా !

మంత్రి : తప్పకుండా ఆగిపోతుంది. నిలబడిపోతుంది.

దాశ : అయితే యిప్పుడు సచ్చిపోను.

(దాశరాజురాణి కోపముతోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

రాణి : సచ్చిపోతా–సచ్చిపోతానని పెతాపాలేడవకుంటే సచ్చిపోరాదూ ?

దాశ : సచ్చిపోమని చెప్పడానికి నువ్వో తెవు ! నాయిట్టమొచ్చినప్పుడు సచ్చిపోత– నువ్వన్నప్పుడల్లా సచ్చిపోతానేంటి ! ఏం మంతిరీ !

మంత్రి : అంతే

రాణి : నేనీరాజ్జానికి రాణిని. నామాటచాగాల్సిందే. నేను సెప్పిం తరాత వోడైనసరే చావాల్సిందే! ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : అంతే

దాశ : నువ్వు రాణివైతే నేను రాజుని- నామాటా చాగాల్సిందే. ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : అంతే

రాణి : సచ్చినామూలా! మంతిరిదెగ్గిర పెతావం సూపుతుండావా మంతిరీ! నిన్నియ్యాలనించి పనిలోంచి తీసేశా పో. పో.

మంత్రి : సిత్తం.

దాశ : మంతిర్ని పనిలోంచి తీచేత్తే రాజ్జెకారం సాగడమెట్టా ?

రాణి : అబ్బ! మాగొప్పరాజ్జెకారం తగలమడ్డది. మీాయిద్దరూసచ్చి పోండ్రా! రాజ్జెకారం నేనడుపుకుంటా-

రాజు : ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : రాణి సెపితే సచ్చిమోయిన రాజు నెక్కడైనా సూశారా మారాజా!

దాశ : అవును-ఎక్కడన్నైన సూశామా! నే సచ్చిమోను. నాయిట్ట మొచ్చినప్పుడు సత్తాను- ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : అంతే!

రాణి : యెదవకొడుకుల్లారా! మీారిద్దరూకలిచి నామాట సాక్కుండా సేత్తుండారా! మీాకు పోరకపూజ శావాల్సిందే - వుండండి.

(నిష్క్రమించును)

(పాట 6)

దాశ : ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : మనమెక్కడికైన పారిపోదాం రాజా!

దాశ : ఎందుకనీ!

మంత్రి : రాణి మాసెడ్డది—సీపురకట్ట తెత్తానని పోయిందిగా—

దాశ : తెత్యే తేనియ్యి.

మంత్రి : యీాపు పెట్లగొడుతుందిగా.

దాశ : కొడితే కొట్టనియ్యి—మళ్లి కొడదాము.

మంత్రి : మనంకొట్టలేం మరాజా! నామాటవిని పాటిపోదాం రాండి.

దాశ : ఏరాజైన రాణీకి జడిచి పారిపోయినోడున్నాడా మంతిరీ!

మంత్రి : మారాజా! మీారున్నారుగా!

దాశ : ఎవ్వడూలేకుంటే నేనూపోను.

మంత్రి : అయితే మీాసిత్తం } (కూర్చుందురు)

(శంతనుఁడు కేశవుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు)

కేశ : (పరికించి) శంతనుమహారాజా! ఆకార వ్యవహారాదులను విమర్శించిచూడ దాశరాజా యిరువురిలోఁ బొట్టవాఁడని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

శంత : ఆహా! ఎంతవిపరీతము.

ఆ. తుమ్మవనమునందుఁ – దులసీకుజమువోలె
పంకగర్భమందుఁ – బద్మమట్లు
శూక్తి మధ్యమందు – మాక్తికమట్టు లా
సత్యవతి జనించె – జడునియింట.

కేశవా! సమీాపమునకుఁబోయి మాటాడుదము. రమ్ము.

మంత్రి : రాజా! ఓరో వొత్తుండారు. టీకుగా గూకోండి.

కేశ : దాసరాజవు నీవేనా?

దాశ : నీవేనా అని అడుగుతుండావా? నేను గాకుంటే యింకెవఁడు? నువ్వోడవు? ఈనెవఁడు? యెవడ్రానువ్వు?

కేశ : ఇతఁడు నామిత్త్రుఁడు. నాపేరు కేశవుఁడు!

దాశ : మరేదలేకుండా లోపలికిరావడమే! ఏం మంతిరీ!

మంత్రి : అంతే –

కేశ : అపరాధమే జరిగినదే! మేమిక్కడిమర్యాదలనెఱుంగనివారము. క్షమింపుఁడు.

దాశ : ఎరగనోళ్ళచలు రానేకూడదు – మామరేదలెరకుఒంటే సెపుతానినండి–

కేశ : వినుచున్నాము.

దాశ : నన్ను సూడాల్సిందనుకొనేవోళ్లు ముంధర్తిగా మాబావమరిది గారికి నజరానా పంపాల్సింది.

కేశ : ఓహో _ మీబావమరిదిగారికా?

దాశ : ఏం మంతిరీ?

మంత్రి : అంతే-

దాశ : అంతే-

కేశ : చిత్తము-తరువాత-

దాశ : తరువాత, మామంతిరి మేనల్లుడికి కొంచెము దగ్గరగా నిలబడి చలాంశెయ్యాలె-

కేశ : అబ్బో- చాలాయున్నదే- తరువాత-

దాశ : తరాత, మారాణికాడికెల్లితే మొంటమనిసిని పంపి నాకాడి కంపుద్ది-అప్పుడు దరిశెనం సేసుకోవాల-

కేశ : మాకిన్ని తెలియకపోవుటచేత నిట్లు వచ్చితిమి. క్షమింపుఁడు.

దాశ : మీరచ లెందుకొచ్చినట్టు?

కేశ : ఈనామిత్త్రుని మన్మథుఁడు తనబాణములతోఁ గొట్టినాఁడు.

దాశ : ఆడెవఁడూ?

కేశ : వాఁడొకరికిఁ గనఁబడఁడు. వయసున్నవాఁరున్న స్త్రీపురుషులలో నొకరు చూచుకొనిరేని వారిపై తనబాణములను వేయు చుండును.

దాశ : ఇప్పుడీయనెవర్ని సూశాఁడూ?

కేశ : నీ కుమార్తెయగు సత్యవతి నీయన చూచినకతమున,-మన్మథ బాణములచే నీయన బాధింపఁబడెను.

దాశ : నాకొమారితె నీఁడనసూత్తే - సనే కొట్టాల్సిందేకాని - ఆడెవఁడూ కొట్టడానికి? ఏంమంతిరీ?

మంత్రి : అంతేమరి!-

కేశ : వానికి వృత్తియే యది గనుక - నామిత్త్రునిపై బాణములను వదలెను-

దాశ ; అయితే – యీడిట్టా అందరమీదా బాణాలేసుకుంటూ – తిరుగుతుంటాడేం?

కేశ : ఔను–

దాశ : అయితే అడిచంగితీ – ఆడిచందరబం కొంచెం కనుక్కో–వాలిచిందే – ఏంమంతిరీ?

మంత్రి : అంతే–

కేశ : వాఁడొకరికి చిక్కు–వాఁడు కాఁడు. ఎవ్వరికిని కనబడఁడు. అందువలననే మీదగ్గఱకు రావలసివచ్చినది.

దాశ : మరెట్టా!

కేశ : ఆబాధ తీరుటకొక యుపాయమున్నది.

దాశ : ఏంటది?

కేశ : మీ కుమార్తెయగు సత్యవతిని నామిత్రునకు వివాహము చేసినచో, నీబాధతీరును.

దాశ : ఓహో! సిక్కై–నమాటే–

కేశ : చిక్కే–మియునులేదు. నామిత్రునివంటి యల్లుఁడు మీకు దొరుకుట కష్టసాధ్యము.

దాశ : అంతగా సెపుతుండారు గనక, అడగాల్సొచ్చింది. ఈయన సంగతంతా మాకు తెలియఁజెప్పండి.

కేశ : మన హస్తినాపురాధీశ్వరుఁడు రూపసౌభాగ్యసంపన్నుఁడు.

మంత్రి : (అదిరిపడి) ఏంటీ?——

కేశ : శంతనుమహారాజు.

దాశ : ఏటీ మంతిరీ?–

మంత్రి : ఔనండి–

దాశ : ఎందుకనీ?

మంత్రి : ఉందులెగండీ?–

దాశ : సంగతేంటోయ్?

మంత్రి : ముంచిలెగవుంటేను?– మళ్లీ మహాత్మాడలమొందునీ–లెగండి?

దాశ : నేను రాజుని. నా చిమ్మాచనాని మీరెంచి లెమ్మనేవోళ్లెవళ్లూ?– నేను లెగను–అంతే–

మంత్రి : మీరు రాజైతే–మీకంటే యీయన పెద్దరాజు–అందరికంటే పెద్దరాజు.

దాశ : అంటే–

మంత్రి : అయ్యో! ముందు లెగండి – ఈయన చెక్రవర్తి–

దాశ : అయితే లెగాలిచిందే అంటావా?

మంత్రి : ఇంకా కూకుండారా?

దాశ : (లేచును)

మంత్రి : చెక్రవర్తిగారి నెరక్క– పోయినాం బాబయ్యా–! కుర్చీమీద కూకోండి–

కేశ : అక్కరలేదు. నిలువబడియే మాటలాడెదము. ముందు మేము వచ్చిన సంగతి విచారింపుడు.

దాశ : ఏమంటిరీ!

మంత్రి : (అవ) ఇది రాణిగారికాడ తీసుకురావాల్సి వచ్చింది గావాల్సివచ్చింగతే–

దాశ : మళ్లీరాణిని అడగమంటుండావా? ఏదైన కోపమొచ్చినరాణిని బతిమాలుకోవడం సూశావా మంత్రి!

మంత్రి : నీబుద్ధికేమైనా – అమ్మాయిగారిపెళ్లి మాటలొచ్చినప్పుడు రాణికి కోపంరాదు మారాజా!

దాశ : ఐతే – ఏమల్లమంటావా?

మంత్రి : ఎల్లాలిచిందే—

దాశ : (నిశ్శబ్ద)మించును)

కేశ : మహాప్రభూ! ఈమర్యాదల నెప్పుడైనను దిలకించితిరా?

శంత : కేశవా! విస్మితుండనై నిలువబడియున్నాడను.

కేశ : ఈనాగరాజుని పుత్రికనే కదా తమరు వివాహమాడదలంచినది.

శంత : మిత్రమా! అదేమి-స్త్రీ మోహాలాని, రూపభాషా వివేకాదుల యందు దాశగన్నోమహానాంగికిని వీరికినిఁ బోలికయే లేదుసుమా!

సీ. బిసరుహావిర్భాంతి - ము సరుతుమ్మెదలట్లు,
సరిగురులెల్ల మొగమంచు - చిరిసియాడ,
చాలిచాలని జీర్ణ - చేలాంతరమునుండి,
మొనగబ్బిగుబ్బలు - మురిసియాడ,
డాకేలఁగొన్న యీ - తాఁకులబుట్టలోఁ
గడకొన్న చేపలు - కదలియాడ,
అనుప్రగా నలచేతు - లను రెంటఁగూర్చిన
చిన్ని మోమున నవ్వు - చిందులాడ,

గీ. వెస పదాఱుప్రటంబుల - మిసిమిచాయ-
తో శరీరంబు వింతకాం - తులనుగూడ-
నిత్యసౌభాగ్యవతియైన - సత్యవతికి-
నాటవికులగు వీరికి - సాటిగలదె?—

కేశ : ఆకారాంతఃకరణము లెటులున్నను - వీరికడనేకదా యీమెకు నాగరికశిక్ష లభించినది!

(తరువాత దాశరాజు - రాణిప్రవేశము)

రాణి : (దూరముగ సిగ్గుతో నిలువఁబడియుండును)

దాశ : మంతిరీ!

మంత్రి : చిత్తం-

దాశ : (చెవిలో నేమోచెప్పును)

మంత్రి : (కేశవునిఁజూచి) ఈవిషయంలో మారాణిగారి వుద్దేశం ఏమిటంటే - షగ్లైచందారాము - పెసినె ఏమిటంటే - మనచెలరో త్తిరిగారికి ఒడొంపకు వొవరైనా పెళ్లాలుండారా అని-

కేశ : ఇప్పుడెవ్వరును లేరు- కాని,

దాశ : మంతిరీ ఈ "కాంనిక" నీకేమైనా అర్థం తెలిచింది-

మంత్రి : ఉహూఁ! నాకిడిపోయిందిగాదు-

దాశ : నాకూ యిడ్డదిగాదు-

కేశ : కాని, అనఁగా- యిప్పుడులేరుగాని, పూర్వము గంగాదేవిని వివాహమాడిరి. ఆకథ ముగిసిపోయినది-

రాణి : ఇగో!-ఇట్లారా-

దాశ : (రాణిదగ్గఱకు పోవును)

రాణి : (దాశరాజు చెవిలో నేమో చెప్పును)

దాశ : మంత్రిరీ! (మంత్రిచెవిలో నేమో చెప్పును)

మంత్రి : (కేశవునితో) ఆ చమందంపిల్ల లోరైనా వున్నారా?

కేశ : ఆఁ! ఉన్నాఁడు. మహాపరాక్రమ నిధియగు గాంగేయుఁడున్నాఁడు.

మంత్రి : అట్లాగయితే- యీాలుగాని పనే-

కేశ : ఎందుచేత?

మంత్రి : రాణీగారి ఆలోశనేంటంటే "మాసత్తెవొతినే మన చకరవరితిగారు పెళ్లాడేట్టుంటే - ఆమెకొడుకే రాజ్యకారానికి రావాలిచింది"—అని.

కేశ : ఇదియా! మీాకోరిక? మహారాజా! వింటిరా?

శంత : (నిట్టూర్పువిడిచి) మిత్రమా! వింటిని! అసాధ్యమగు కోరిక కోరఁబడినది! నేనేమి చేయుదును. స్త్రీవాంఛందగిలి - వంశపరంపరాగతంబగు రాజ్యాధికారమును భీష్మునకు గాకుండఁజేసి పెద్దల శాపంబులకుఁ దలయొగ్గలేను - నా విధి యెటులున్న నటులగును. వెనుకకు మరలుదము.

కేశ : దాశరాజా! ఇంకేమియు తిరుగులేదా?

దాశ : ఇది రాణి యిట్టంలేని పని గనుక తిరుగులేదన్నమాటేరా! ఏ మంతిరీ-

మంత్రి : అంతే-

కేశ : రాజేంద్రా! ఇంక వెళ్లుదమా!

శంత : ఆలస్యమెందులకు?- (ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు)

రాణి : కాపలమ్మొయ్యమన్నట్లు పిల్లనమ్మొయ్యమంటాడుగా మాలున్న— చెకరవర్తైతే మాత్రం గొప్ప! నేను రాణీని — నా బిడ్డ రాణీగారి బిడ్డ — ఏం మంత్రీ—

మంత్రి : అంతే—

దాశ : రాణీ మా మంచి పెసిసేసిందిగాదు? ఏమంటిరీ—

మంత్రి : అంతే—

రాణి : ఆడితే చెకరవరితినే పెళ్లాడాల — లేకుంటే మా మేనల్లుడు బొసెన్ననే పెల్లాడాల ఏంపంతిరీ—

మంత్రి : అంతే— (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

దృశ్యము 3

ప్రదేశము—హస్తినాపురము.

ప్రవేశము—అట నిటు దిరుగుచు కేశవుఁడు.

కేశ : గంగ తన్ను విసర్జించినప్పుడు నన్నుఁజూచి కేశవా! ఇఁక స్త్రీపరిగ్రహణమున కొకవందనము. నాజీవితాంతము కళత్రస్పర్శ లేకుండఁగడచునుగాక యని పలికిన, శంతను మహారాజేకదా యిప్పుడు సత్యవతీ వ్యామోహమున విరహోత్కంఠితుఁడై శయ్యఁ జేరినాఁడు — ఛీ ఈమానవునికి బుద్ధిలేదుగదా! నేఁడు హితమైనది రేపహితము — నేఁడహితమైనది రేపు హితము—అనుభవమైనపు డతివైరాగ్యము — మఱునాఁడు మఱపు—సగము వెంట్రుకలు తెల్లఁబడినవి—దంతములును, కాయమును గూడ స్వల్పముగఁ జలించుచున్నవి—పదునాలుగేండ్లు వడచుకొఅకుఁ దత్తఱపడుచు నది లభింపకున్నఁజత్తు ననుచున్నాఁడు!—(ఇంచుకనవ్వి) తనవెఱ్ఱియేకాని కుమార భీష్ముఁడుండఁగా—సత్యవతిని తాను వివాహమాడి యామెకొమరుల నెట్లు గద్దెక్కించును?

భీష్మ : (ప్రవేశిస్తూ) కేశవా! ఏమి నీలోనీవు గొణుగుకొనుచుంటివి?

కేశ : ఏమియు లేదు.

భీష్మ : కుమార భీష్ముడని నా పేరె త్తితి వది యేమి?

కేశ : నీపేరె త్తితినా?– జ్ఞప్తి లేదే!

భీష్మ : కొంటెబాపఁడా! జ్ఞప్తి లేదని యబద్ధము లాడఁదలంచితివా! సత్యవతియనియు, వివాహమనియు ననుకొనుచుంటివి గాదా?

కేశ : ఆఁ! అనుకొనినట్లే జ్ఞాపకము!

భీష్మ : చెప్పెదవా లేదా?

కేశ : అబ్బా! వదలకున్నాఁడే. పుత్రకా! విన్నకొలఁదియు నీకు విచార హేతువేకాని సంతోషము మాత్రముగాదు.

భీష్మ : ఏదైననేమి? ఆర్యా! మోదఖేదములను రెంటిని మానవుఁడు సమానముగ ననుభవింప వలయును. చూడు.

గీ. భీకరములౌ – ఘనాతపవేళలందు–
నిశలఁ బవనాప్తి చల్లని నిదురగాంచి–
వేఁడిగాల్పులకయి పగల్ భీతిఁగొన్నఁ–
దప్పనే యది ప్రకృతి తత్వంబుగాక.—

కేశ : అటులైన– నీతండ్రికొఱకై నీపేరె త్తితిని.

భీష్మ : ఆర్యా! ఈయర్థము నే మరింత విపులముగ నెఱిఁగింపగలవా?

కేశ : ఆహా – నీతండ్రి యానందమునకు నీవాటంకముగ నుంటివి గావున, నింతగా ననుకొనవలసి వచ్చినది.

భీష్మ : హరిహరీ! – గురుమిత్రా! ఎంత దారుణమైనమాట చెవిని వేసితివి?

గీ. పిన్నఁట – నెఱుంగ కేమిసల్పితినొ కాని–
బుద్ధివచ్చిన పిదప నాపుణ్యమూర్తి–
కహితమగు కార్యమొకటైన – నాచరింప,
నిపుడు కేశవా! యపచార – మెటుఘటించె||—

బుద్ధి పూర్వకముగఁగాక – ప్రమాదవశమున నిప్పుడు నేను, తండ్రిగారి యెడల నేమైన ద్రోహము గావించియుందును. తద్దోషమును–అందులకు పరిహారమునుసైతము నీవే దయామతివై నాకెఱింగింతువేని – ఆ యపరాధము నుపసంహరించుకొనిన యనంతరమే – క్షమింపుమని పితృపాదుల పాదకమలములం బడెదను.

సీ. విలయ స్ఫులింగ ప్ర – చలితోగ్ర దావాగ్ని
    లం దీశరీరంబు – నైనఁ గాల్తు
ఆర్ణవ కల్లోల – ఘూర్ణమానానూన,
    వీచీతతికి సమ – ర్పింతుఁ దనువు–
శార్దూల పంచాస్య – శరభదంష్ట్రాంతర
    మున దేహమర్పింప – ననుమతింతు—
సమద పిశాచర – క్షస్సమూహములకు,
    నీశరీరము గోసి – యిచ్చువాఁడ

గీ. తండ్రిగారికి నాత్మ హి – తంబుఁగూర్ప,
నమరవైభవమప్రాజ్య రా – జ్యానుభూతిఁ
దృణముగంద్రోసి, నిష్ఠుర – దీక్షఁబూని,
బ్రహ్మచర్యము—సన్యాస – వ్రతము దాల్తు.

కేశ : యువరాజా!–శాంతినందుము.

భీష్మ : విప్రోత్తమా! జనక హృదయభేదకంబగు మదపరాధం బేదియో–వచింపుము–దానిందీర్చిన పిమ్మట శాంతించెదను.

కేశ : కటకటా! నీదోషమేమియున్నది?

భీష్మ : ఉన్నదని మీరంటిరిగదా మహాత్మా!

కేశ : విధివశంబున—కాదు—నీతండ్రి స్త్రీలోలతావశంబునఁ గలిగిన –విశ్వృతిదోషంగాని—నీయపరాధమేమియును లేదు.

భీష్మ : ఆర్యా! పూజ్యులగు తండ్రిగారిని మీరు దూషింపవలదు. నా కారణముననైననేమి? మతి యేకారణముననైననేమి? నావలనఁ దీర్పఁబడఁదగిన తండ్రిగారికోరిక లేవియున్నఁ దీర్చి కృతార్థుఁడనగుదును. నన్నుఁగన్నందులకు నాతండ్రి కింతకన్న నేనేమి చేయుదును?

కేశ : అయ్యయ్యో! కుమారా! నీకింత పట్టుదలకూడదు. నీచవంశసంభవయగు నొక స్త్రీమూలమున వంశవర్ధనుఁడవగు నీవు పూజ్యసామ్రాజ్యాధికారమును వదలుకొనవలదు.

భీష్మ : (నవ్వి) కేశవా! ఛాందసము వదలవైతివిగదా! తండ్రిగారి యానందమునకై - ప్రాణములనే వదలెదనంటినే! తృణప్రాయమగు నీరాజ్యమేమిలెక్క?

కేశ : అటులైన నొక్కక్షణము నీ విందు నిలువఁబడుము - నీతండ్రి దగ్గఱకుఁ బోయివచ్చెదను.

భీష్మ : ఎందులకు?

కేశ : నీకెందులకు? మరలివచ్చి చెప్పెదనుగా బాబా!

భీష్మ : సంగతియేమో తొలుత నాకెఱిఁగింపుము. తరువాత నీయిచ్ఛవచ్చిన చోటికిఁబొమ్ము-

కేశ : మరలవచ్చి చెప్పెదను.

భీష్మ : కాదు కేశవా! చెప్పియే వెడలవలయును.

కేశ : నీతండ్రిని రెండుమాటలడిగి వచ్చెదను.

భీష్మ : ఏమి యడిగెదవు?

కేశ : నీకుమారుఁడగు గాంగేయుఁడు దృఢతర ప్రతిజ్ఞుఁడై యున్నవాఁడనియు, నీకిదికూడదనియు మందలించి వచ్చెదను.

భీష్మ : ఓహో! ఇదియా నీవు మాకుఁజేయు నుపకారము?

ఆ. జనకహితము సేయఁ - జాలుసమర్థత-
నాకులేనియపుడు - నామనమునఁ-
దండ్రియందు భక్తి - దప్పినయపుడు నీ
వలననైన మేలు - గలుపవచ్చు-

ఇప్పుడట్టి బ్రహ్మచారి మర్కటచేష్టలు చేయనక్కఱలేదు. ప్రాణము విసిగింపక చెప్పెదవా లేదా?

కేశ : (తనలో) ఇతనికిఁ గోపము వచ్చుచున్నది. చెప్పకతీరదు. (ప్ర॥) చిరంజీవీ! నామాటవలన నేమిమూఁడునోయని భయ పడుచుంటిని.

భీష్మ : ఏమిమూఁడినను సంతోషమే-

కేశ : అట్లయిన వినుము. దాశరాజు పుత్త్రికయగు సత్యవతిని నీజన కుఁడు ప్రేమించెను - దాశరాజు సత్యవతీసంతానమే రాజ్యము నధిష్ఠింపవలయునని కోరినందున నిన్నుఁదలంచి నీజనకుఁడు తనకోరికను మానసమునందణంచివేసి, దుఃఖాక్రాంతచిత్తుఁడై యున్నవాఁడు.

భీష్మ : నేనునయితట్లులే యూహించితిని. కేశవా! నావెంటరమ్ము. నాకా దాశరాజనిలయముఁ జూపుము.

(అనుబంధము 8)

(ఆకాశమువంకఁజూచి)

శా : ఆశాబంధముఁద్రెంచి, సంతర్పణ - గ్దాకాంక్షలంద్రుంచి, య
భ్యాసస్వార్థపరత్వదుర్గుణ, ప్రరం - తాశాతతిం జంపి, సం
కాశోదంచిత నిశ్చలత్వముఁ ప, సం - కల్పంబులంగూర్చి, హో
శ్రీశా! పైతృకకార్యనిర్వహణ కీ - ర్తిన్నాకుఁ గల్గింపవే॥—

(కేశవునితో నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయాంకము

దృశ్యము 4.

(ప్రదేశము — దాశరాజు గృహము)

ప్రవేశము — దాశరాజు,

దాశ : మంతిరీ—

మంత్రి : చిత్తం—

దాశ : ఆడుమళ్లీ రాడే అంటావా?

మంత్రి : వొత్తాడో రాడో కాని, అమ్మాయిగారు బెంగెట్టుకుందంటగా!

దాశ : యిగో— మంతిరీ! ఈబెంగనేమాటకు యేంటోయ్ అర్థం?

మంత్రి : అదోరకమాదిరి రోగమనుకుంటుండాను—

దాశ : నీకుబుద్ధిలేదు మంతిరీ!

మంత్రి : చిత్తం—

దాశ : చిత్తం యేంటోయ్—? నేనన్నమాటలు సబద్ధాలు అంటావా?

మంత్రి : కామాల్సును? ఐతే — మారాజా! బెంగనవొత్తువు అచ లేంటంటారు?

దాశ : ఇగో — యిన్నావూ? — ఆయాల చంతనమారా జెంటొచ్చిన కేచెవులు చెప్పినమాటలు నిజమనుకుంటుండా—

మంత్రి : ఏమ్మాటలు?

దాశ : ఆడేవడో సాటుసాటుగా బాణా లేసుకుంటూ తిరుగుతాడంటగా— ఆడిబాణాలేమైనా మనమ్మాయికి తగలలేదుకదా అని—

మంత్రి : మనవడుడా?

దాశ : ఆడే కామాల్సును. ఇగో — సూడు — ఆణ్ణిసంపే వుపాయుం సూత్తే - అమ్మాయికి బెంగొదిలిపోద్ది.

మంత్రి : ఆడు కినపడని మనిషిగనక కనపడనోడుసులే ఆణ్ణి సంపాల్సిందిగాని, మనకు తెలగాడు.

దాశ : అదీ కాదు. అచలు మాడుకళ్లొచ్చిన నోడైనా ఆణ్ణి పూరితిగా సంపలేదన్నమాటే—

(తరువాత ప్రవేశము - కేశవ, భీష్ములు)

కేశ : యువరాజా! దాశరాజు గుడిసెలో పెద్దపోట్లాడు.

భీష్మ : (స్వగ) తండ్రిగారికి మోహము గలిగించిన సత్యవతి జనకుఁడగు నీతఁడొంత యనాగరికుఁడు! ఏమో – పెద్దలమానసములిచ్ఛాధీనములుగదా! (ప్రకా) కేశవా! మనము వారికెదురేఁగుదము రమ్ము.

(ఇద్దరు ఉపక్రమింతురు)

మంత్రి : మారాజా! ఎవరో వొత్తుం డట్టుండారు.

దాశ : ఇగో! మంతిరీ! సూడు – అందులో వొకఁడు కేచవుఁడు గాఁడంటావా?

మంత్రి : కేచవులే – కేచవులే!

దాశ : మనం మనమరేదలన్ని సెప్పినాగానీ యీాళ్ళంతా దుడుంగు దుడుంగున సిమద్దవారం దాటిరావటం.........

మంత్రి : ఊరుకోండి – ఆళ్లు చెక్కరవరితిగారి చమందం.

దాశ : ఐతే ఊరుకోవాలించిందే అంటావా?

మంత్రి : చరేగాని ముందు మీారు లెగండి–

దాశ : (లేచును)

మంత్రి : కేచవులూ – (పెదవి కఱచుకొని) కేచవులుగారూ! ఈరెవ్వరై నట్టు?

కేశ : ఈయనయే మా యువరాజగారగు గాంగేయుఁడు.

మంత్రి : మారాజా? చి[illegible]నిమీాద కూకోండి.

భీష్మ : కూర్చుండుట కేమి? మావిషయము నాకర్ణింపుఁడు.

మంత్రి : శిత్తం–

భీష్మ : కేశవుఁడా! తెలియఁజేయుము.

కేశ : కొలఁదిదినములక్రిందట – శంతనుమహారాజు మీా రాజపుత్రికఁ గోరుటయు మీారు నిరాకరించి దుస్సాధ్యవరంబుల నర్థించుటయు జ్ఞప్తియందున్నవిగదా !

మంత్రి : ఆఁ!

కేశ : తండ్రిగారి కోరికఁబరిపాలించుటకును, మీ వరములఁ దీర్చుటకును మా యువరాజుగారి సంకల్పము. అందులకే వీరి యీ రాక.

మంత్రి : మారాజా !—

దాశ : ఏంమంతిరీ ! ఏంటది ?

మంత్రి : అమ్మాయిగారి పెళ్లిచంమందానికి మళ్లీ వొచ్చారుగనుక ఈ యవారం రాణీగారికాడ తీరుమానం గావాలిచిందే-

దాశ : ఐతే-రాణీని తీసుకొనిరావలిచిందే అంటావా ?

మంత్రి : రావాలిచిందే -

దాశ : (కొంతదూరముపోయి మరలివచ్చి) ఐతే- మంతిరీ-

మంత్రి : ఏం మారాజా !

దాశ : మనం మనమ్మాయికొడుకే రాజ్జెకారానికి, రావాల్చిందని పెసినేశాంగా.

మంత్రి : ఔను.

దాశ : ఇప్పుడు మళ్లీ యీల్లెందుకొచ్చినట్టూ ?

మంత్రి : మన మాటపెకారంగా జరిగించటానికే అన్నారుగా-

దాశ : మరి యీనొకడు బతికేవుండాడుగా-

మంత్రి : ఆచంగతే రాణిగారొత్తే మాట్టాడుకోవొచ్చును.

దాశ : అంతే అంటావా ?

మంత్రి : అంతే -

దాశ : (ప్రస్థానము.)

కేశ : ఆయుష్మంతుడా ! బురదలోని, నత్తగుల్లలను బట్టుటకై పురోడాశముల నెగురవేయుచున్నాడవు.

భీష్మ : కేశవా! ఎంతమాటాడితివి ?

గీ. కాలగతి మనదేహంబు - గాలిపోవ
మఱలనొకదేహమిచ్చి, జ - న్మంబునందఁ
గారణంబయి, మనపూర్వ - కర్మమునను,
గలుగురోగాది బాధల - గాసిఁదీర్చి

పిదపఁ దనయంతవాని గా – వించి, మన మ
హామహుదంబె బ్రహ్మానంద – మై వెలుంగ,
కంటికగు రెప్పపోలికఁ – గాచునట్టి
తండ్రిగారి ఋణము దీర్పఁ – దరమె మనకు ?
వారితనువున జనియించి – వారి కోర్కె
లను వమరిరంచుకన్న ఖ – లప్రవృత్తి
మఱియొకటిలేదు జనకుని – మాట వేద
వాక్యమటు నిర్వహింపఁగ – వలయుమనకు.

(ప్రవేశము' దాశరాజు – రాణి.)

దాశ : (అవ) మంత్రీ !

మంత్రి : (అవ) శిత్థం.

దాశ : (చెవిలో ఏమో చెప్పును)

మంత్రి : (కేశవునితో) ఐతే ఈ యిసయంలో మీా రేమాలోశించి నట్టూ ?

భీష్మ : మీా యిష్టమెట్లో యట్లే సలుపువాఁడను.

(అనుబంధము 10)

గీ. అవనిసత్యవతీ సమా – ఖ్యనుజెలంగు
తావకాత్మజఁదెచ్చి నా – తండ్రిగారి
కిత్తువేని మీాయిష్టము – నెట్టిదైనఁ
గాదనక తీర్తు సాక్షీ! యా – కర్మసాక్షీ!

దాశ : మంతిరీ! (చెవులో చెప్పును)

మంత్రి : మాసత్తెవొతికి గలగబొయ్యే కొడుకే రాజ్జెకారానికి రావా ల్చిందని చెప్పాంగా! – అంతే!

భీష్మ : ఆహా! నేనిందులకు మనస్ఫూర్తిగా నంగీకరించుచున్నాఁడను.

రాణి : నీకొడుకు లోళ్లైనా వొచ్చి తగూలాడితే గతేంట్లే?

భీష్మ : అమ్మా! అట్లయిన నిదే యాకర్ణింపుఁడు.

గీ. కాశ్యపీ పరిపాలనా - కాంక్షమాని
దివ్యపదవిని సాత్యవ - తేయునకు నొ
సంగితిని సూర్యచంద్రులు - సాక్షులుగను
బ్రదుకు నన్నాళ్లు దాల్చెద - బ్రహ్మచర్య.

గీ. ఆత్మసౌఖ్యము నాశింప - హరుఁడుసాక్షి!
పెండ్లియె మానియుందు స - జుండుసాక్షి!
సత్యవతివల్ల నాప్రియ - జనకపాదు
లందుఁతనయుండె పాలించు - నవనియెల్ల.

గీ. పితగఁబల్క నీప్రతిఁ న - దప్పితినయేని
ఆత్మగురుపాదములు దప్పు - నఘముగాంతు
ఘోరపాపాత్ముఁడు నరక - కూపమందుఁ
బొందు శిక్షనుగాంతు ని - నిందితముగ.

ఆ. జన్మమొసఁగినట్టి - జనకుని వాంఛను
దీర్చకన్న నాకు - దివ్యఫలముఁ
గూర్చుకార్యమేది? - ఘోరప్రతిజ్ఞను
దాల్చినాఁడ మాటఁ - దప్పఁజాల.

(యవనికవ్రాలు)

దృశ్యము 5.

ప్రదేశము—శంతనుని మందిరద్వారము.

ప్రవేశము—కేశవుఁడు.

కేశ : (తనలో) భగద్విలాసము వర్ణింపనలవిగానిదిగదా! ఎక్కడి దాశరాజు! ఎక్కడిసత్యవతి! ఎక్కడిసంబంధము! కలనైనఁదలంచియుంటిమా? ఈమాయసంబంధమంతయు భీష్ముని భ్రష్టునిఁ జేయుటకేకాని మఱియెందులకక్కఱకువచ్చినట్లు? సత్యవతికి ముప్వురు సంతానము గల్గిరనుమాటయేకాని దక్కినవాఁడొక్క విచిత్రవీర్యుఁడు!-ఆతనికైనను పుట్టిననాఁటనుండియును, రుగ్మత

యేగదా! ఏమాటయైనను నోటితో ననుకొనుటతప్పు! మహా రాజు పెత్తనమున శయ్యపైఁబడిదొరలుచు ఆ రవంత ప్రాణమును గుటుకుగుటుకుమనుచు - నేఁడో రేపో యనుచున్నాఁడు. ఆ విచిత్ర వీర్యుఁడైనను శూరలక్షణములు గలవాఁడుగాఁడు; భీష్మునకు పెండ్లియైనయెడల శూరలక్షణములుగల కుమారుఁ డుదయించి యుండునుగదా! దిక్కుమాలిన దాశరాజు - భరతవంశమునకు ఉప్పులివలె దాపురమైనాఁడు——

[ప్రవేశము - భీష్ముఁడు]

భీష్మ : కేశవా! నాయనగారికి శరీరమున నేమియు క్షేమముగ లేదా యేమి?

కేశ : ఎందులకై నీ విట్లు ప్రశ్నించుచుంటివి ?

భీష్మ : నేఁ డెందులకో నన్నతిరయమునఁ దమ సన్నిధికి రమ్మనివార్త నంపినారు.

కేశ : నేను! గతరాత్రి వారిని సందర్శించితిని. అప్పటికి శరీరము మిగుల నీరసస్థితి యందున్నది.————అనరాదుగాని, నిన్ను పిలువనంపుట కేమి హేతువో——

భీష్మ : అనఁగా?——నాకర్థముకాలేదు.

కేశ : అప్పగింతల కొఱకగునా యని-

భీష్మ : (నవ్వి)వెఱ్ఱివాఁడా! అనఁగూడ కేమి? ఇది యేమంత యమంగళ విషయము?

గీ. కడుపు చల్లఁగ బిడ్డలఁ - గన్నవాఁడు;
మించిన మహేంద్రభోగము - గ్రాంచినాఁడు
పృథ్విబహువత్సరములు జీ - వించినాఁడు.
ఈమహాత్మునికిఁకమీఁద - నేదికొఱఁత!

విచారింపక తండ్రిగారిని దర్శింతమురమ్ము. (ఇద్దఱు ప్రస్థానము)

దృశ్యము 6.

ప్రదేశము—శంతనుని శయ్యామందిరము.

ప్రవేశము శయ్యపై దొరలుచు శంతనుఁడు పాదములకడఁ గూర్చుండి దుఃఖించుచు సత్యవతి.

(అనుబంధము 11)

సత్య : నాకేమిగతి చెప్పిపోయెదరు? కన్నకొమరులందా నిలిచినవాఁడొక్కఁడు! వాఁడును తల్లిని సంరక్షింప నశక్తుఁడు భీష్ముఁడా సవతికొడుకు! ఈ మందిరమిఁక నాకు స్మశానప్రాయమేగదా!

శంత : ఇటురా! కన్నీరుతుడుచుకొమ్ము. స్త్రీ వ్యామోహమున నేను ముసలితనమున నిన్నుఁ బెండ్లియాడి నీ గొంతుకోసితిని. ఇఁక భీష్ముని పేరెత్తితివి. ఇటుచూడుము. భీష్ముఁడు సామాన్యవ్యక్తి గాఁడుసుమా! అమరులకు నయిత మాచరింప నసాధ్యమైన దివ్యవ్రతమున్ బూనియున్నాఁడు. నా కొఱకు, నా సౌఖ్యము కొఱకు, దాను సకలపురుషవాంఛనీయమగు కల్యాణమును గూడఁ బరిత్యజించినాఁడు. ఇట్టి యుజ్జ్వలుఁడగు నిత్యబ్రహ్మచారిని నీ వెన్నఁడైనఁ జూడఁగలవా? అతని ఋణమును నే నీ తనువునఁ దీర్చుకొనఁగలనా? నిన్నాతఁడు చిన్న చూపునఁ జూచునని యేల యధైర్యపడెదవు? భీష్ముఁడు పితృవాక్యము నెల్లపాలించెనో మాతవైన నీశాసనమునుగూడఁ దప్పక పాలింపఁగలఁడు. వెర్రిదానా! ఊరడిల్లుము. నేనింత జీవించియున్న మాత్రము నావలన నీవేమి సుఖముల నొందగలవు.

సత్య : అయ్యయ్యో! అట్లాడెదరేమి? మీవలన ననుభవింపవలసిన సుఖముల నెల్ల ననుభవించితిని గాక! మఱియిప్పుడు నా మాంగల్యమును నాపసుపుఁగుంకుమయునిల్చుట కొఱకైన మీసేమ ముఁగోరఁ దగనా?

శంత : ఎన్నాళ్లని వృద్ధుఁడనైన నాక్షేమము నరసి కాపాడఁగలవు. ముదిమితనమున వివాహమాడితిని గావున నీకెట్లును విధవాత్వము తప్పదు. ఇంకేమనుకొన్నను లాభములేదు. విచారింపకుము.

సత్య : (ప్రక్కకుఁజూచి) భీష్మకేశవు లిట్లు వచ్చుచున్నారు.

(లేచి నిలుపఁబడును)

శంత : ఏఁడీ! నాతండ్రి వచ్చుచున్నాఁడా?

(కేశవునితో భీష్ముఁడు ప్రవేశము)

భీష్మ : తండ్రిగారికి నమస్కారము – అమ్మగారికి వందనము.

శంత : నాయనా! నాతండ్రీ! ఇటురమ్ము. నాకింక నెంతోకాల మాయుష్యములేదు. అపారమైన, నీస్వార్థత్యాగమునకు నేనేమి ప్రతిలాభము చేయఁగలను?

భీష్మ : నేను మీవలనఁ బ్రతిలాభము నపేక్షించి యేమియుఁ జేయలేదు. మీరీ సమయమునందట్టి విచారములను,మనస్సు నందుంచుకొని, కష్టపడఁగూడదు.

శంత : నిజమే! నీవు ప్రతిలాభవాంఛావిదూరుఁడవే! వినను – తండ్రీ !– నామనస్సున నొక కోరికయున్నది; వచింతునా?–

భీష్మ : సావధానుఁడనై యున్నాఁడను.

శంత : నాయనంతరమునఁ దన కేఁటెమో తీరనిలోటుగలుగ నున్నదని. మీయమ్మ విచారపడుచున్నది. నీప్రాణములున్నంతవఱకామెకేలోటును గలుగనీయనని నానమ్మకము. నీవు కోరినప్పుడు మరణముగల్గునట్లు వరమిచ్చుచున్నాఁడను. నాకొఱకై నీవు బ్రహ్మచారివైనందులకు నేను నీకింతకన్న నేమియుఁజేయలేను.

భీష్మ : మహాభాగ్యము. ఈ వరదానమును, నేను హృదయపూర్వకముగ స్వీకరించి, తలఁదాల్చుచున్నాఁడను.

(ప ట రి)

గీ. కౌరవులకును బాండు వ – ర్గంబులకును
భీకరాహవమిత సంభ – వించుఁ నంచు
వ్యాసముని నాకుఁదెల్ప న ప్పు – టికె, నీవ
రంబు నా కుపకృతిసల్పుఁ – బ్రాకటముగ.

(తెర వ్రాలును)

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

భీష్మ బ్రహ్మచారి

[సంపూర్ణ భీష్మచరిత్రము]

తృతీయాంకము

దృశ్యము—1.

ప్రదేశము—(స్వయంవర మంటపము)

ప్రవేశము- స్వయంవర రాజలోకము - దాశరాజు ఆతనిమంత్రి.

దాశ : మంత్రిరీ !

(అనుబంధము 12)

మంత్రి : శిత్తం.

దాశ : ఈళ్లంతా, సాయింవొరానికొచ్చి, కూకుండారుగదా యీళ్లు దేశమేంటో తెలుసుకుండావా ?

మంత్రి : ఈకాశీరాజు కూతుళ్లని పెళ్లాడటానికే, అనుకుంటూండాను.

దాశ : మనం మాత్తరం పెళ్లాడలేమా?

మంత్రి : ఆ మాటన్నో డెవ్వడూ ?

దాశ : మరి, మనకి సోటుసూపించి, ముందుగ్గా వొచ్చి వొళ్ళనాయాలయినా - కూకుండబెట్టాడేమో - సూశావా?

మంత్రి : లేదు; వొళ్ళైనా - ముందుగ్గా రాలేదు;

దాశ : ఐతే - ఇది మనకో మానము అంటావా? కాదా?

మంత్రి : తప్పకుండా - అవమానమే మరి!

దాశ : దీనికి మనమిప్పుడేం జెయ్యాల్సిందంటావ్?

మంత్రి : మీరు కూడా వో ఆసనంమీద పట్టాడకుండా కూకోండి

దాశ : అంతేనంటావా?

మంత్రి : అంతే.

దాశ ! (ఒక ఆసనమున గూర్చుండును)

(ప్రవేశము — కాశీరాజును, సుధానిధి అను మంత్రియు)

కాశీ : మంత్రీ! సుధానిధీ! యీ స్వయంవరరాజలోకమును గనుటచే ధన్యుండనైతిని.

చ. కనులు తరించె భూమిపతి - కాంతమునుం బొడగాంచ, నిందు-నా
జననము సత్ఫలంబుగనె; - సారసలోచనలైన నాసుతల్,
మనమున మెచ్చి, యొక్క- సుకు- మారునిమారసమానరూపుగో
రినవరపాణిదాల్చినను - బ్రీతివహించెదు మన్మనంబికన్.
భర్తృదారికలు వచ్చుటకింకను జాలమేల?

సుధా : సుముహూర్తము సయితము సమీపించినది; (తెరవంకగ జూచి) మాధవీ! రాజపుత్రికల సర్వాలంకారపరికరములతోఁ బ్రవేశపెట్టుము-

(తెరలో)- భాగ్యము.

దాశ : మీాసత్కారానికి, అర్థం యేంటీ? ఒక్కనాయాలయినా - వొచ్చి, మాకు మరేదచేసిన పాపాన్ని బోయాఁడా?

కాశీ : సుధానిధీ. ఈవికృతాకారుఁడెవ్వఁడు?

సుధా : నీవెవ్వఁడవు?

దాశ : మంతిరీ! "నువ్వొవడవ్వూ?" అన్న మాటకు అర్థంయేటీ?-

మంత్రి : మారాజా! యిదెకూడా తప్పకుండా-అవమానాల్లో చేరినట్టే!

దాశ : అంతే అంటావా?

మంత్రి : అంతే-

సుధా : మీా యనాగరిక ప్రస్తావన కిది యర్హప్రదేశముకాదు; కావున తొలఁగిపొండు-

దాశ : మేం వొవళ్ళమో గెఁవోంటుండావు? కేచెప్పులంతటోడొచ్చి-మాకు నజర్లుదెచ్చుంటాఁరు. నేను గొప్ప చక్కరవరితికి మావఁని. ఏంమంతిరీ?

మంత్రి : అంతే-

సుధా : అతిక్రాంతమర్యాదులై ప్రవర్తించితిరా-సభనుండి, యీావలకు గెంటింబడుదురు.

దాశ : ఏందోయి, యిది- మంతిరీ!

మంత్రి : సెక్కరవొరితిగారి మావఁని, యీాళ్ళంతా యింకొకపాలి, ఔమానించినట్లి—

దాశ : అంతే అంటావా?

మంత్రి : అంతే;

దాశ : మరిప్పుడు మనం సెయ్యాల్సినపనేందోయి?

మంత్రి : ఈయాల బాగుండదిగాదు; మారాజా! లెగండి పోదాం.

దాశ : నేనెందుకు లెగటం? నేను లెగను; నేనురాజబందుగుణ్ణి— సెక్కర వరితిమావఁని.

మంత్రి : ఐతే— మీాశిత్తం.

కాశీ : సుధానిధీ! ఎంతసేపీయనాగరికులతో ప్రసంగించుట? తొలుత వీరికి మందిరప్రవేశ మెట్లు గలిగినది? భటులచే నావలకు గెంటింపుము.

సుధా : భటులారా! శీఘ్రముగ నీ జానపదుల నావలకు గెంటివేయుడు.

భటు : చిత్తము — (దాశరాజునుజూచి) ఓ పల్లెకులపువాడా; బయటికి మీాయంతట నడచెదరా? మమ్ము వెడలఁగొట్టమందురా?

దాశ : మంతిరీ! ఏందీగందరగోళం.

మంత్రి : ఆళ్లు కత్తులూ, కటార్లు, నూపుతుండారు. ఇక లెగండి, మనకు సమయం యీాలుగా లేదంటిని గా—

దాశ : ఎల్లిపోవాల్సిందే అంటావా ?

మంత్రి : యింకా ఆలోశనెందుకనీ !

దాశ : ఎట్టాగోయ్ యిదీ! నేను సెకరవొత్తిరి మావనోయ్.

మంత్రి : సెకరొత్తిరి మావైతే — సంగతి తరోత భీసుముడితో సెపుకో వచ్చును. ముందు లెగండి.

భటు : మీా యాలోచన లెంతసేపు? కదలెదరా? లేదా?

(కత్తులు చూపుదురు)

మంత్రి : (భయముతో) బాబో కత్తులు, కత్తులు, పారిపోదాం రాండి.

(ఇద్దరు పారిపోవుదురు, అందరు నవ్వుదురు.)

సుధా : రాజేంద్రా పీడవదలినది. ఇక స్వయంవరారంభము సేయ వచ్చును.

కాశీ : కానిమ్ము.

సుధా : మాధవీ! ఆలస్యమేల?

(ప్రవేశము—మాధవియు పుష్పహారములఁ జేతులఁబట్టికొని అంబయు నంబికయు నంబాలికయు)

మాధ : భర్తృదారికలారా! ఈ స్వయంవరసభనున్న రాజనందనుల నందఱ నేను వేర్వేఱ వర్ణించెదను. మీమీ యిష్టమువచ్చిన వారి గళముల సుమమాల్యముల వేయుఁడు.

(అనుబంధము 13)

(మత్తకోకిల వృత్తము)

ఇతఁడు మాళవభూమి పాలుఁ డ – హీనసత్త్వుఁడు, గాంచుమీ
సతతమంజుల భాషణుండు ప్ర – శాంతరూపుఁడు కోమలీ!
క్షితితలంబున నమితయశుఁడి – చేదిరాట్సుతుఁ జూడుమీ
ప్రతిహత క్షితినాథవైరియు – పారసత్త్వుఁడు మానినీ!
సుందరీ! నేపాళనాథుని – శుద్ధవర్తనుఁ గంటివే
వందితాఖిలయాచకుఁడు సౌ – భాగ్యశీలుఁడు భామినీ!
వంగదేశనృపాలుడీతఁడు – భవ్యతేజుఁడు చూచితే!
సంగదూర్జిత సుగుణచయుఁడై – శ్వర్యవంతుఁడు కామినీ!
కాంతరో! వరధనదతుల్యుసిఁ - గామినీ జనమారునిన్
శాంతవర్తనుఁగాంచితే పాం – చాలనాథుని శ్రీధవున్
కమలనయన! పరాక్రమాధికుఁ – గాంచు మాంధ్రధరాధిపున్
సుమహిత ప్రతిభావిశారదు – సుందరాంగు ననంగునిన్
ఓసఖీ! విదిశాపురీశ్వరు – నుదధిభీషణుఁగంటివే!
భాసమానదయావిలసుఁడు – పాపదూరుఁడు భామినీ
శ్రీలతాంగీ! యీ విభుఁడు కా – శ్మీర నాథుఁడుగాంచుమీ
పాలితాఖిలదివ్య బాహుఁడు – ఖండనస్థలరుద్రుఁడే!

ఘూర్జరేశ్వరు సుందరాంగుని - క్రూరభంజనుఁగాంచుమీా
నిర్జితారిధ రాధినాథుఁడు - నిర్మలుండితఁడంగనా!

(తెరలో కలకలానంతరమున)

ఉ॥ ఓరి దురాత్ములార వినుఁ _ డోరి పరాక్రమహీనులార! యే
తీరునఁ గాశికాపురప - తివతిపూఁతులఁబెండ్లుదూడ, మీా
రారసి, తత్స భాతలము - నందును జేరితి? రింకవీరులై
పోరఁగరండు-గెల్చికొని - పొందు; తదీయకుమారికాతతిన్ ॥

కాశీ : ఏమి యీామహాభీలభీషణంబగు కంఠరవము! ఎవ్వఁడో దురా
త్ముఁడు శుభకార్యవిఘ్నంబాపాదింపఁదలంచి వచ్చినట్లు తోఁచు
చున్నది. వలయునెడల ఖడ్గాఖడ్గిం బోరిగెలువ, రాజలోకంబెల్ల
సంసిద్ధమైయున్నదిగదా!—

అందఱు : రానిండు; ఆ దురాసంధుడెవ్వడైనసరియే - కృతాంతా
వాసంబునఁ బ్రాఁతకాఁపుగాఁ జేసెదము.

(దాశరాజు, దర్పముతో ప్ర॥)

దాశ : రాండి, నాయాళ్ళల్లారా! నేనుసెకరవత్తిరిమావఁన్రా-వొద్దురా
వొద్దురా అంటే యినోఁడేఁడీ! సావఁడి- నాకొండెల్లారా! భీసుముడి
సేతుల్లోబడి సావండి; బతక దలిసి నోళ్ళయితే పారిపోండి—

సుధా : రాజేంద్రా! అనాగరికుఁడై చక్రవర్తిమామనని చెప్పుకొను
చుండిన యీాతఁడే యీాకల్లోలమునకు హేతువు; ఇప్పుడీతఁడు
శంతనుపుత్రుఁడును బ్రహ్మచారియునగు భీష్మునిందుఁగొనివచ్చి
నాఁడు. ముందుగా వీనిని చంపవలయును.

దాశ : మీారంతా సచ్చే రోజులు రానేవచ్చెగా! నాకొండెల్లారా
సచ్చినట్టుండక పోరుసాలాడత మెందుకనీ—

సుధా : (కోపముతో కత్తిలాగి) ఓరీ! దుర్మతీ! నీచవంశసంభూతా!
ఈకల్లోలమున కంతకును మూాలకారణము నీవే! కావున,నిన్ను
చంపకమాానను; రమ్ము—

దాశ : (కేకలువేయుచు) ఓబీసమయ్యోఁవ్! బీసమయ్యోఁవ్! నన్నీడు
సంపాత్తుండాడు—రావయ్యోవ్!

(తరువాత ఖడ్గహస్తుఁడై భీష్ముఁడు ప్రవేశించును)

భీష్మ : (సుధానిధి కత్తినిలాగివేసి), తుచ్ఛుఁడా! ఆమహాత్ము నెవ్వ నిగాఁదలంచి, విజృంభింప సాహసించితివి? నీశిరంబిదె యూడి ధరపైఁబడును కాచుకొమ్ము. (సభ్యులనుఁజూచి) ఓ సభ్యులారా! నాప్రతిజ్ఞ నిదె యాలకింపుఁడు.

గీ. రాక్షసంబునఁ గాశికా – రాజసుతల,
ముగ్గురనుఁ గొని, నాదు త – మ్మునకువీరిఁ
బెండ్లి యొనరింతు; మీరలు – వీరులైనఁ
గయ్య మొనరించి వీరినిఁ – గాచుకొనుఁడు.

(కత్తిద్రిప్పును; రాజులందఱు తిరుగఁబడుదురు)

(భీష్మ డందఱును గెలచి రాజపుత్రికలతో నిష్క్రమించును)

(తె ర వ్రా లు ను)

దృశ్యము 2.

ప్రదేశము—ఒక బయలు ప్రదేశము.

ప్రవేశము—(ఆయాసపడుచు, దాశరాజు)

దాశ : (ఆయాసముతో) అమ్మయ్యమ్మయ్య! అబ్బయ్యబ్బయ్య!! ఏందీ–పేణసంకటం? ఇంత మలుగుతదని రాణి సెప్పనే సెప్పింది; బొంకులాడి బైలెల్లొచ్చి, పడాల్చిన పాట్లన్నీ పడ్డా మంతిరి ముండాకొడుకీగందరగోళంలో మాయవేపోయిండే! ఎట్టా? ఇగెట్టా? – ఇగెట్టాగూఅఁటా? నారాజ్జెకార మంతా మంతిరి తోటే వుండెగదా– యిగెట్టా? (స్మృతినభినయించి,) ఉండళ్ళే! నీరాజ్జెకారం నీట గలవా? రాణో! రాణీ నెట్టా తప్పించు కుండేది? కొత్తరాణీ వొత్తే పాతరాణీని వొగ్గేత్తా మనుకుంటినిగాని. కొత్తరాణి గోదార్లోగలిసె! పాతరాణీ శేత వాతరూ తప్పవాయె—

(పాట 9)

(రాణి కోపముతో ప్రవేశము)

రాణి : వొత్తుండావా? రా! రా! నాయాలా; రా! ఇయ్యాల నీకు తప్పవులే పూజలు; రా,

దాశ : (భీతిల్లి) నాపెట్ట రాణీవచ్చిందే! ఇంకేందిచారి? మంత్రియంటే ఆలోసెనయినా సెప్పును గందా!—అదూలేదు. కసక నేనిప్పు డాడదాని సేతుల్లో పడ్డానన్నమాటే! సావో బతుకో—యెదటఁ బడితేనే మంచిది.

రాణి : పెళ్లాడ దావఁనే పోతివా! నీసిగ్గుసితక!

(అనుబంధము 14)

నీకొచ్చినన్నేళ్లు వొవరికొచ్చినైరా! తలంతా నెరిసె. ముసలోడివైతివి; నీకెందుకురా పెళ్లి; ఏదీ నీకొత్త పెళ్లికూఁతురు? దాన్నీ, నిన్నూ కలిపి మంచాని కిరిసికట్టి కొట్టేను— జాగ్రత! ఏమనుకుంటుండావో? మనుసులో—

దాశ : ఇగో! యింటుండావా? అన్నేలమ్మాటలు నామీఁదెయ్యమోకు నా రాణుండంగ మల్లి నాకు పెళ్లికూఁతు రెందుకనీ?—

రాణి : "ఎందుకనీ" నేనే అడుగుతుండా?

దాశ : నేను పెళ్లాడతాని కెల్లినట్టు నీకు సెప్పిం దోరూ అంటా?

రాణి : అచలు, నువ్వాడి కెల్లతి మెందుకని అంటా—

దాశ : బీసుముఁడు రమ్మన్నప్పు డెల్లొద్దంటావా యేందే?

రాణి : అబ్బ! మా దొడ్డరాజువు దొరికావని, బీసుముఁడు రమ్మనతం నువ్వెల్లతం— ఎంతసాగుచో సాగుచు. ఉండుండు; నీకిట్టాగాదు. నాయాలా! పొరకపూజ సెయ్య వల్సిందే! (ప్రస్థానము)

(తరువాత మంత్రి భయముతో ప్రవేశము)

మంత్రి : మారాజా! నిస్కారనంగా సచ్చిపోయాడును గందా! వొళ్లంతా వంపర బుట్టింది.

దాశ : రాణొచ్చి యూపైంది. ఇఁగనోరుమూసుకో! పొరక తెత్తాన నెల్లింది.

మంత్రి : మారాజా! ఏందయితేనేంగాని, పిల్లని దేవరోరికియ్యనంచు కని, బీసుముఁడు......

దాశ : ఉశ్శో! రాణొచ్చే యూపైందని సెపితినిగా! నీకు బుద్ధిలేదు మంతిరీ!—

(రాణి చీపురుకట్టతో ప్రవేశము)

రాణి : (మంత్రి చెవినిపట్టుకొని కొట్టుచు) నేనింటుండాలే! నీఆబద్ధీకాలన్నీ యింటుండాలె! మంతిరీ సెందాలుఁడా మీా రాజుపెల్లి కెల్లతం పెల్లాడతాని కేనా?

దాశి : (చెప్పవలదని సైగచేయును)

రాణి : (రాజు చెవికూడపట్టుకొని) నీసిగ్గుసితక! సెప్పెద్దంటుండావా? ఉండండి; మీాయిద్దరికి పొరక పూజ సేత్తా రండి—

(పాట 10)

(ఇద్దఱిని కొట్టుచు నీడ్చుకొని ప్రస్థానము)

(తెరవ్రాలును)

దృశ్యము 3.

(ప్రదేశము—హస్తినాపురోద్యానము)

(ప్రవేశము—అంబ ఒంటరిగ)

అంబ : (స్వగ) ఈపుష్పసుగంధఘ్రాణము చేత నాకు పూర్వ విషయములు స్మృతికి వచ్చుచున్నవి!.........ఆహా! విధిఘటనము! ఒకక్షణములోన, నామనోహరుఁడగు సాళ్వుని వరింపనున్న, నాకీదురవస్థఁగూర్చిన, యీభీష్ముని సాహసమేమని చెప్పవచ్చును?......ఔరా! ఏమిది? - రాక్షసవివాహము క్షత్రియులకు ప్రశస్తమైనదను హేతువొక్కటియే యీబలాత్కృతికి, మూలకారణమా? కన్య యభిమతం బరయ నక్కఱలేదా? భీష్ముని పెద్దగాఁబోగడుదురే? ఆతఁడింత యోచింపఁజాలకపోయెనా?......కానిమ్ము, అరసెదఁగాక! ఎవరక్కడ!

(ప్రవేశము—దాసి)

దాసి : ఏమిసెలవు?

అంబ : మీా రాజెక్కడ?

దాసి : మా రాజనఁగా?

అంబ : భీష్ముఁడు—

దాసి : భీష్ముఁడు మా రాజుకాఁడు; రాజు నీ మగడే.

అంబ : ఛీ! అదేమి? అట్లు మాటాడెదవు ?

దాసి : ఔనమ్మా! విచిత్రవీర్యునకు నిన్నిచ్చి......

అంబ : పలువా! నాయెదుట నధిక ప్రసంగములు చేయకుము. మీ రాజకు మీ భీష్మునితో నేను తన దర్శనము నభిలషించితినని చెప్పుము.

దాసి : నిన్ను పెండ్లి కూఁతుంజేయుటకు నీ చెల్లెండ్రతో పాటు—

అంబ : ఆమాట లింక వలదు, పొమ్ము.

దాసి : (తనలో) ఇట్టి బింకము లనేకములు మగఁడురాఁగనే దారి లోనికి వచ్చినవి. (ప్రస్థానము)

అంబ : నన్ను విచిత్రవీర్యునికిచ్చి పెండ్లిచేయుటకు సంకల్పించిన వీరి చందము తెలిసెను; బలవంతము గ, భీష్ము డెట్లు నాకీ వివాహ మును సల్పఁగలఁడో, తెలిసికొందును; ఇప్పట్టున నేను ధైర్య మునే వహింపవలయును. అదుగో! భీష్ముఁడు......

(ప్రవేశము—భీష్ముఁడు)

భీష్మ : అమ్మా! తమ సెలవేమి?

అంబ : మహాత్మా! నన్ను మీరు బలాత్కారముగ, స్వయంవరము నుండి, నా సహజన్మలతోఁ గొనివచ్చితిరి. ఇందులకు హేతువు నేనడుగవచ్చునా ?

భీష్మ : అవన్నా! వేఱుగా హేతువేమున్నది ?

గీ. బ్రాహ్మ్యముఖ వివాహంబుల - రాక్షసంబు
క్షత్రియోచిత మాట నా - సభను విన్మ
చేసితో బలాత్కృతిఁ గొని - తెచ్చినాఁడ;
సతుపేఁగాఁపింప నా యను - జన్ముసటికి.

అంబ : అంతఁటకు బాలికాంగీకృతి వలదా ! ... వివాహధర్మమున రాక్షసధర్మమే, యవలంబనీయమని తలంచితిరా? ... యార్య

లక్షణమేనా? బలవదంగీకృత కార్యఘటనములయం దాకన్యక, ఆత్మవధంబు సల్పిన, నా పాపం బెవ్వరిదని తలంచితిరి ?

భీష్మ : అమ్మా! ప్రమాదవశంబునఁ దమ యనంగీకారము నెఱుంగక, తెచ్చినమాటనిజమే! అందులకు మీ కేప్రతిబంధకమునులేదు; నావలన మీ కేయపాయంబును గలుగనీయను; తమ యిచ్ఛ వచ్చినయెడకు క్షేమముగఁ జేర్చువాఁడను; ఈ ప్రమాదమును క్షమింపుఁడు.

అంబ : సాళ్వమహీపాలుని తత్స్వయంవరంబున, నేను వరింపనుంటిని? అందుల కవరోధముఁ గల్పించి మీరిట్లు నా యాశాలతికను ఛేదించితిరి. నన్నిపుడు సాళ్వసన్నిధికిఁ జేర్పుఁడు.

భీష్మ : అనుజ్ఞ......మాతృసమానలగు మీ సిగపూవు వాడకుండ, నేఁడే ప్రయాణసన్నాహము చేయించెదను.

(పాట 11) (తెరవాలును.)

*(దృశ్యము—4)

(మధుపాన మొనర్చుచు సాళ్వుఁడు, ముగ్గురు మిత్త్రులు ప్రవేశించుచున్నారు)

సాళ్వ : ఓ మధురసమా! ఆ మధురాధరాధర సుధారసమవై, నా హృదయ తాపము నడఁగింపుము. (త్రాగుచున్నాఁడు)

1. మి : అడియేన్ దాసుణ్ణి. (త్రాగుచున్నాఁడు)

2. మి : అడియేన్ దాసానుదాసుణ్ణి (త్రాగుచున్నాఁడు)

3. మి : అడియేన్ దాసదాసానుదాసుణ్ణి. (త్రాగుచున్నాఁడు)

సాళ్వ : ఆహా! ఆహా! యీ దివ్యామృతరసమున నా ముద్దులగుమ్మ యగు నంబ ప్రతిఫలించుచున్నది. ఓయమృతస్వరూపిణీ! ఓ కాశీ రాజనందినీ! ముసిముసి నగవులతో నాకౌఁగిటం జేరుకొని యీ ద్రాక్షారసమును నీ మధురామృతరసస్పర్శనమున మఱింత మధు

* ఈరంగము శ్రీ మైలవరపు ఫాలభారతీసమాజకవి వెంకట చెన్న కేశవులు గారిది.

రము గావించి నీమృదులపాణిపల్లవముతో నీపానపాత్రము నా పెదవుల కందించి నన్ను – బ్రహ్మానందతరంగిణీ తరంగముల నోలలాడింప వచ్చితివా? ఎంత సుదినము! ఎంతటిభాగ్యము!

1. మి వహ్వా! వహ్వా! నాదేహస్థితి యిప్పుడెలాగున్నదంటే-సవుద్రం కెరటాల మీాఁది డింగీ లావున్నది.

2. మి ఓ! ఓ! ముల్లోకాలు తల్లక్రిందులుగా బోర్లాపడ్డానికి సిద్ధంగా వున్నాయి

3. మి ఛూ! ఛూ! త్రాగుబోతు నాయాళ్లారా! సాళ్వరాజుకు సంతోషంగలిగించే మాటలు మాటాడలేకాని తైతక్కలతో తప్పుడు కూఁతలతో ప్రొద్దుచ్చుకుంటున్నారా? ఎగిరి తంతే యేడు లోకాలుదాటి యెన్మిదోలోకాన బడాలె-ఖబర్దార్!

సాళ్వ : సాళ్వరాజునకు సంతోషమా! ఈజన్మమున కింక సంతోష మెక్కడిది? నాసంతోషము నామోహాంకుర మొలకయగు నంబతో, భీష్మచండాలునిచే నపహృతంబైనది-హా దుర్భరము! కురువంశపాంసనకృతపరాభవము దుర్భరము! కాశీశ్వర తనయా విరహావేదన దుర్భరము! అయ్యో! స్నేహితులారా!

గీ. మైకమునసైన మదిరాక్షి – మఱతునంచు
మధువుద్రావ మనోవ్యధ – మఱియు హెచ్చె
నీరు దప్పిని దీర్చుకో – నేయిఁ ద్రావ
దాహబాధ యధికమైన – దారిగాఁగ.

3. మి : (స్వ) ఆమాట నిజం- నాకు సారా కొంచెమెక్కువైతే చచ్చి నోళ్లంతా జ్ఞాపకంవచ్చి పెగిలిపెగిలి యేడుపొస్తాది- ఇఁగబ్రది కునోళ్లు జ్ఞప్తి రావటానికేం? (ప్ర) మహారాజా! ఇంకోగిన్నెడు మధువు సేవించండి, అంబ మరపొస్తుంది-దానిఁగన్నమ్మ మర పొస్తుంది. ఊ! సందేహించకండి-

సాళ్వ : మీారును ద్రావుఁడు.

(అందఱు త్రాగుచున్నారు)

2. మి : ఓహో! ఏం విమజా! ఏఁవిమజా! దేవతోత్తుకొడుకులకు దీని రుచి తెలియక పోవట్టి కాని తెలిస్తే వెధవ అమృతభాండం సీతమ్మ కొడుకు సుగ్రీవుఁడెత్తుకపోతే దానికోసం యేడుస్తారాయేఁటి?

1. మి : ఏహే! అమృతభాండం ఎత్తికెళ్లినోఁడు సీతమ్మకొడుకు సుగ్రీవుఁడు కాడోయ్—యినత కొడుకు యిబీసనుఁడు-

3. మి : మీరా మొగము గరుత్మంతుఁడురా?

సాళ్వ : అవును - గరుత్మంతుఁడు సుధాకలశము నపహరించినట్లే గాంగేయుఁడు నాప్రియురాలి నపహరించినాఁడు! వాఁడు దానిని పెండ్లియాడెనేకదా? ఆఁ! ఆత్మహత్యయైనఁ జేసుకొనునుగాని యంబ యందుకంగీకరించునో! ఏమో? చంచలకన్నుఁ జంచల యగు మించుబోఁడిని నిశ్వసించుటయెట్లు? ఆహా! నిశ్చయముగఁ బరిణయమే జరిగియున్న మొగల పిచల్లనిరేయి వారిరువురు శయ్యాగృహముఁ బ్రవేశించి యుందురు. ఆ! ఆ! అదుగో! అదుగోఁ! క్రొత్తపెండ్లికొడుకు - కురుకుల పాంసనుఁడు పడుకటింటిలో హంసతూలికా తల్పము నెక్కి యంబరాక కాశా దృష్టుల నవలోకించుచున్నాఁడు. ఆహా! ఆహా! ఆహా! ఇదిగో! ఇదిగోఁ! గాశీరాజవంశవారాశి బడబాగ్నిజ్వాల - కృతఘ్నతా మూర్తి అంబ సముచితవస్త్రాభరణ శోభితయై సిగ్గు వెనుకకు; వలపు ముందునకు నెట్టఁ దడపడునడకలతో నిజమనోహరుఁడగు భీష్ముని సన్నిధానమున కరుగుచున్నది-వాఁడు మందస్మిత సుందర వదనారవిందుఁడై దీనిఁజేరఁ బిల్చుచున్నాఁడు - ఇదిలేని లజ్జందెచ్చిపెట్టుకొని యేమియు నెఱుంగని నంగనాచివలె నటించుచుఁ దలవంచికొని నిలుచున్నది! హా! వాఁడుచేతులు చాఁచుచున్నాఁడు-ఇదివాని కౌఁగిటఁజేరుకొనుచున్నది? హా! ఏమిమధుర మందహాసము? ఏమి మనోహర చేష్టావిలాసములు? ఏమి లలితలజ్జానటనములు, హా! హా! బింబోష్ఠచుంబనములు నీవీబంధస్పర్శనములు నఖక్షత దతక్షత వ్యాపారములు? హా!హా! ఓనూతన దంపతులారా! సంతతస్వర్గ సౌఖ్యసాధారో

హాణముమీాకు- శాశ్వతనరకలోకపతనము నాకు-హా! కులటా! కాశీరాజనందనీ! ఛీ! చండాలా! భీష్మా! అంబా! అంబా!

(క్రిందఁబడి పోవుచున్నాఁడు)

1. మి ఓసీ! మారాజు పడిపోయినాఁడు ఏమిటికర్తవ్యం.

2. మి కర్తవ్యమేమిటి! మనముకూడా పడిపోయేటట్లు తప్పత్రాగడమే. యథారాజా తథాప్రజా అన్నాఁడు.

3. మి ఏడ్చినావు? ఆ సారాకాయ యిటుదే! రెండు సారాచుక్కలు పెదవిమీాఁదవేస్తే చప్పరించి యీాయనేలేస్తాఁడు.

(అట్లుచేయును)

సాళ్వ : హా! చండాలా! భీష్మా! కృతఘ్నురాలా! అంబా!

అంబ : (తత్తరముతోఁ బ్రవేశించి) మహారాజా! వచ్చుచుంటిని. అయ్యో! ఇదియేమి? సాళ్వరాజేంద్రుఁడు దుర్వ్యవసాయ పారీణులగు దుష్టులంగూడి మధుపాన మొనర్చుచున్నాఁడు!అక్కటా! ఎట్టి కర్మము తటస్థించినది?

సాళ్వ : ఛీ! ఛీ! యెవ్వతెవు నీవు? ఇక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?

అంబ : (స్వగతము) ఆహా! నాయభాగ్యదేవత నన్నింకను విడువనట్లున్నది! కానిచో నీమహానీయుఁడిట్లు పృచ్ఛించుచున్నాఁడేమి? (ప్ర) ప్రాణనాథా!

సాళ్వ : ఛీ! ఛీ! యెవ్వఁడు నీ ప్రాణనాథుఁడు? అధమాధముఁడు భీష్ముఁడు! ఓసీ! పుంశ్చలీ! ఆకురుకులాపశదునిఁ జేపట్టి వానితో ననుభవింపవలసిన సుఖము లనుభవించి హృదయమునకుఁ దృప్తిగలుగక నన్ను వలలో వేసికొనదలంచి ఎగ్గుసిగ్గులు విడిచి నాసన్నిధికరుదెంచి నన్ను ప్రాణనాథా! యనిపిల్చుచుంటివా? వీనివిడిచివానికడకు వానివిడిచివీనికడకు వచ్చుటకుఁ బోవుటకు నీవు భోగపుఁబుట్టుకఁ బుట్టితివాయేమి?

అంబ : సాళ్వరాజేంద్రా! అన్యాయమన్యాయము! నన్నిట్లునోనాడు టన్యాయము!

(అనుబంధము 15)

ఓ ప్రభూ నీ హృదయ మెంతలో మాఱిపోయినది? నన్ను గూర్చి యిట్లు శంకింప నీకు మనసెటుగలిగె? పుంశ్చలీ! యని నన్ను సంబోధింప నీకు నోరెటులాడె? ఎట్టి కఠినోక్తులాడితివి? యెట్టియన్యాయమునఁ గొడిఁగట్టితివి?

చం. వలఁబడినట్టి పక్షిగతి - వ్యాఘ్రమునోటికిఁ జిక్కుజింకయున్
బలె, నలభీష్మచేతఁబడి - ప్రాణము మానము వాయ కాకృపా
నిలయుని వేఁడి పీడి చెఱ, - నీపదసన్నిధి కేఁగుదేరఁగా
నలువురిలోన, నన్నిటులు - నవ్వులపాలొనరించెదే ప్రభూ!

సాల్వ : ఏమేమి? ఆకృపానిలయుఁడు భీష్మచండాలుఁడు నీవు వేఁడినంతనే హృదయము గరిగి నిన్ను విడిచిపుచ్చినాఁడా? ఆబలవయ్యు నన్యుని చేతఁజిక్కి మానప్రాణములఁ గాపాడికొని మరలివచ్చిన నిన్నెంతని కొనియాడవలయు? ఆహా! ఆడుదిబొంకిన గోడఁబెట్టినట్లుండు నందు రిందులకేఁ కాబోలు? ఓ సూనృత భాషిణీ!

సీ. తేనెటీఁగల దోలి - తెట్టెనపహరించి,
తేనెఁద్రావక మాను - దేబె యెవఁడు?
ముండ్ల, జేముదూర్చి - పుష్పమ్ముద్రెంచి వా
సనచూడక యె పోవు - జడుఁడెవండు,
చెట్టుపైకెక్కి కో - సినయట్టి ఫలమును,
చవిచూడ కే పీడు - జాల్ముడెవఁడు?
దారులఁగొట్టిన - ద్రవ్యంబు గొనకయే
వీధిఁబాఱఁగ వేయు - వెఱ్ఱియెవఁడు?
గీ. కత్తిఁబట్టి ఘోరాజిరం - గమ్ము మెట్టి
రక్తముంగార్చి వైరి రా - డ్జాజినోర్చి
బలిఁదాగొనిచన్నట్టి - పద్మనేత్ర
ననుభవింప కూరకపంపు - ననదయెవఁడు ?

3-మి : కష్టపడి కాచుకొన్నసారా త్రాగకుండా పారబోసుకునేదద్దమ్మ యెవఁడు? త్రాగ్గాయెక్కువైతే నిషావల్ల మిగిలిన్నదాన్ని పాఱ

బోసుకున్నాఁడన్నా నమ్మొచ్చు అసలే యంటకుండా పాఱ బోసుకున్నాడంటే యెలానమ్మడం-

అంబ : ఓసాళ్వరాజేంద్రా! నీ విషమపరీక్ష యింకను మానకుంటివా? మహాప్రభూ! నీచరణ దాసినగు నాహృదయము చలమునుబోలె నిశ్చలమైనదినుమా? నాప్రేమము శరజ్జ్యోత్స్న స్వచ్ఛము సుమా? చిననాఁటంగోలె నాహృదయముగాని నాప్రేమముగాని నీకుఁదక్క నన్యునకు లేశమైన నర్పింపఁబడియుండలేదు. నాదైవమువగు నీచరణసాక్షిగాఁ బ్రమాణముసేసి చెప్పుచుంటిని. ఆభీష్మునివలన నాకన్యాత్వమునకు నెట్టి భంగమును గలుగలేదు- ఆ దయామయుఁడు నాహృదయము నెఱింగిన వెంటనే "అమ్మా! నీమనమన్యాధీనమగుట నెఱుంగక పొరపాటున నిన్నుం గొనివచ్చితిని. నీవు నిరాటంకముగ నీవలచిన మనోహరునిఁ జేరఁబొమ్మని సగౌరవమ్ముగ స్యందనమ్ము నెక్కించి పడవుర పూఁబోడులఁ దోడొసంగి నీసాన్నిధ్యమున కంపినాఁడు. ఆ సారథియు నాకుఁదోడువచ్చిన యంగనలును నీయాజ్ఞంగొని తమపురంబున కరుగుటకింకను ద్వారముకడ గాచుకొనియున్నారు - వారినడిగి యిందలి సత్యాసత్యములఁ దెలిసికొనినైన నన్నుఁ బరిగ్రహింపుము---

3. మి త్రాగుఁబోతునకు గంజాయిదమ్ముగాఁడును నల్లమందుభాయిగాఁడును సాక్షులైనట్లు నీకు వారునాఁడులా? వారిసాక్షము పాలు కల్లువలె పరిగ్రహణయోగ్యంకాదు-

సాళ్వ : కన్నులకుఁ గనఁబడుచున్న విషయమును వీనులతో విని తెలిసికొనుట యెందులకు? అక్కఱలేదు- ఎంతటి విచిత్రోదంతము? ఓ కాశీ రాజకుమారీ!

ఉ. అంగడిలోని బొమ్మఁ గొను - నంతకు మాత్రము నగది, కొన్న మీఁ
దంగడికూరకే విడిచు - దానిఁదలంపని షాలపాపఁ డ
ట్లంగన నిల్లుసేర్చువఱ - కారటముంగని, యిల్లుసేర్చుపై
నింగ్రహముట్టకేవిడిచె - నే? యతఁడంత నపుంసకుఁడఁటె?

ఇదియే సత్యమైనచో భీష్ముని నిర్భరకృపాధురీణత్వమునకు వెఱ్ఱిబాగులతనమునకు నాశ్చర్యపడవలసినదే !

అంబ : సత్యము. మహాప్రభూ! ముమ్మాటికిసత్యము-

సాళ్వ : సత్యమా? ఓసీ! అనృతస్వరూపిణీ! అసందర్భప్రలాపినీ! సంగరమొనర్చి బల్మిని నిన్నుఁ గొనిపోయినవాఁడు నిన్నంటకుండ ముట్టకుండ "పో మాయమ్మాపో"యని పంపినాఁడా? పాపము?

గీ. అర్ధరాత్రమ్మునందుఁ బ్రా - ణాశవీడి
కన్నముంద్రవ్వి యింటఁగ్రై - కొన్నధనముఁ
దిరుగఁదద్ధనస్వామికిఁ - దెచ్చియిచ్చు
వింతవెఱ్ఱిబాగులదొంగ - భీష్ముఁ డహహ.

3. మి : పెండ్లాలతో కాపురంజేసే ముండాకొడుకులే చక్కని స్త్రీ చేఁజిక్కితే కక్కుఱితిపడకుండామానరు-ఇఁక ఘోటకబ్రహ్మచారి నాయాలవూర కేవదుల్తాడంటె నేను సారా మాన్తానన్నమాట.

అంబ : మహారాజా! ఆ దేవవ్రతుని పవిత్రచరిత్రము నీవువినియుండవు. ఆ మహానుభావుఁడు తండ్రికొఱకు రాజ్యమును, వివాహమును విసర్జించిన నిష్కలంక చరిత్రుఁడు- బ్రహ్మచారి-

సాళ్వ : అతఁడస్ఖలిత బ్రహ్మచారి! నీ వపూర్వకన్యాశిరోరత్నమవు- సరెపోయినది-మీరిరువురు కట్టఁగట్టుకొని భగ్గుభగ్గునమండు నగ్నిగుండమునంబడి మ్రగ్గి [illegible]డిబూడిదయైపొండు- ఛీ కులటా! పాపాత్ములారా! నాయె[illegible]సుండి తొలఁగిపొమ్ము- చవితి చందమామవలె నీమోము చూడఁదగనిది_

అంబ : ఓదయానిధీ! నేను నీకొ[illegible] నామనోహరుండవగు నీకొఱకు [illegible]నేకవీరుండగు భీష్ము[illegible]వాని వలదష్యము చేసితిని. దివ్య [illegible]మ్రాజ్యపీఠమునుబోని [illegible]రాజ్య సింహాసనమును నెడమ[illegible]లితోఁ దన్నివైచితిని. [illegible]ష్ణ నిన్నే ప్రాణముగ సర్వస్వముగ [illegible]యేశ్వరునిగ నమ్ముకొని [illegible]న్ను నీపాదకింకరినగు నన్నుఁ బరి[illegible]హింపక తిరస్కరించుట ధర్మముగాదు. న్యాయముగాడు.

ఈశ్వరసాక్షిగ ఆ భీష్ముఁడు నా కన్యాత్వమును జెఱుపలేదు. నా యెడల జాలిగలిగియే నీసాన్నిధ్యమున కంపినాఁడు. ఇందు లేశమైన నసత్యము లేదు.

సాళ్వ : లేకపోవుఁగాక-నీకన్యాత్వమునకు భంగము గలుగకపోవుఁగాక నిన్ను నేనెట్లు పరిగ్రహింతును?

ఉ. అక్కటఁ దీటిపోవుటనో? - యక్కటికంబుననో? యెడంద నీ
చక్కదనంబు నచ్చమినొ? - షండుఁడు గావుటనో? యతండు ని
న్నిక్కడ కంపుఁగాక? యిట- నెవ్వఁడు నిన్నుఁ బరిగ్రహించుఁ జీ
కక్కినకూటికాసపడఁ - గామిని? సాళ్వుఁడు జాగిలంబఁటే?

3. మి : ఓశ్రోత్తు కూఁతురా! ఏమనుకొనుచుంటివి- మా మారాజు పురుష సింహముగాని గ్రామసింహము గాఁడు- తెలిసినదా? హో. హో.

అంబ : (ఆత్మ) పశువును జోరీఁగలేగాని తేనెటీఁగ లాశ్రయించునా? తగినస్నేహితులు- ఈమూర్ఖుఁడు తాను నన్ననరాని మాట లనుటయేగాక యీ త్రాఁగుఁబోతులతోఁగూడ దిట్టించు చున్నాఁడు-నరాధముండగువీనిప్రేమోలాసకింకదైన్యమొందులకు? నాగతితుదకెట్లు కాఁగలదో యట్లు కాఁగలదు! (ప్ర) ఓసాళ్వ రాజసఖుఁడా! మీమహారాజు గ్రామసింహమో - పురుషసిం హమో నిర్ధారింప నిన్నుబోఁటి త్రాఁగుఁబోతుపెద్దలే తగిన వారు సుమా!

ఉ. తనదెసఁడ మక్కువం గలుగు - తామరసాక్షిని బల్మి నెవ్వఁడో
గొనిచనఁ గన్నులంగనియు - గొంకుచుఁ బ్రాణముతోడఁ జూచి, ఆ
వనిత యాదోవిధిన్ జెఱుచు - బాపి తనుంగనరాఁగఁ బౌరుష
మ్ముం బ్రకటించుధీరమణి-పూరుషసింహమొ గ్రామసింహమో?
ఓ సాళ్వరాజా! నేనిదే వెడలుచుంటిని-

సాళ్వ : ఆఁగుము ఆఁగుము. మావలన సమ్మానింపఁబడకయే పోదువా? ఓరీ! మిత్రులారా. ఇది సిగ్గువిడిచినది-సిగ్గువిడిచిన చేడెకుఁజీర

మాత్రమెందులకు? మీరదీని వివస్త్రంగావింపుఁడు—ఊఁ! చూచె
దరేమిరా?

1. మి: నీవురా—

2. మి : నీవురా—

3. మి : నాకునిషాతోపాటు సారవతగ్గినదిరా? ఇంకొక కాయుడుసారా వుంటే— నాసామిరంగా ...

అంబ : ఓరీ! అధమాధము! నీచాత్మా! వీరు నీతోఁ బాటు త్రాగుటకే గాని యిట్టి సాహసమునకు సమర్థులుగారు—వారేల? మగవాఁడవైనచో నీవు కావింపుము నను వివస్త్రను—పరమశుంఠాగ్రేసరా! ఇదిగో! మహోగ్ర కాలాహి వాలమునుబోని మచ్చే లాంచలమును నీవు స్పృశింపుమురా! ఉత్తర క్షణమునసే దురభిమాన చార్ధక పరికంపమానమగు నీశిరము నీయొడలినుండి నేలంపడి ధూళీ ధూసరితమై పోవఁగలదు. ఊఁ స్పృశింపుమురా! పాఱుఁబోఁతా! ఈప్రజ్వల దగ్నిజ్వాలను స్పృశింపుమురా!

సాళ్వ : నీపాతివ్రత్య ప్రభావమున నన్నుఁ జంపెదవుగాఁబోలు? ఏది చూతము—

(పైటచెంగు పట్టుకొనును)

అంబ : పాతివ్రత్యప్రభావమునఁగాదు ఇదిగో! ఈశాత ఖడ్గాంచలమున—
(మొలనుండి కత్తిదూసి సాళ్వుని [illegible]డిచి నిష్క్రమించుచున్నది)

(యవనిక వ్రాలును)

భీష్మబ్రహ్మచారి

చతుర్థాంకము

దృశ్యము 1.

ప్రదేశము—భీష్ముని మందిరము.

ప్రవేశము— కేశవుఁడు, భీష్ముఁడు.

కేశ : ఆయుష్మంతుఁడా! నీవు, మంచిపనిఁ జేసితివి; ఏమనిన—

గీ. లేమలకు నాత్మ సంప్రీతి - లేకయున్న-
పెండ్లి కన్నను, మృత్యువే - ప్రియముగాదె?
కాన, వారలమానసా - కాంక్ష నెఱిఁగి,
మసలుటయె మేలు జగమున - మనుజ పతికి—

భీష్మ : నీవనినమాట నిజమే కాని, అంబతప్పఁ దక్కిన యిరువురును, నాసోదరుఁడగు విచిత్రవీర్యుని వివాహమాడిరి. కాని, అంబమాత్రము, సాళ్వుని కడకరిగెను. సాళ్వుఁడామె నేమి పరాభవించునో యని నాహృదయము శంకాసంకులమగుచున్నది.

కేశ : ఆతఁ డామెయందు ప్రేమనిల్పిన వాఁడేయగుటవలన, నట్లు జరుగకుండుఁ గాక!

భీష్మ : కేశవుఁడా! నీవు ప్రపంచధర్మమును మాత్రమే తెల్పితివి; గాని - సాళ్వుని యెడల మాత్రము నీయనుభవ వచనములు సాగవుసుమా! ఏమనిన—

ఆ. మధురసంబుచేఁ బ - మత్తుఁడౌ సాళ్వున
కెలమిఁ బ్రణయ మహిమ - మెఱుక పడునె?
అందు, దుష్టజన మ - యసస్థుఁడౌ నాతని,
వర్తనంబు దెలియ - వలెనె? యెందు—

కేశ : ఔను అదియును, నిక్కమే-

భీష్మ : ఉండుండుము; ఎక్కడిదో భీషణధ్వని-

(తెరలో)

ఓహో! పరిజనులారా! మీ ప్రభుఁడగు భీష్మనాముఁ డెక్కడ? మీ ప్రభుఁడగు భీష్మనాముఁ డెక్కడ?

భీష్మ : (తెరవంకఁ జూచి) ఆర్యమిత్రా! కేశవ! అవచ్చు భీకరవిగ్రహముం దిలకింపుము.

గీ. కన్నుదోయిని జ్వలదగ్ని - కణము లురల,
ముకగతి కేశతతి భుజ - మ్ములనుఁ జెదర,
నూర్పుగాలికి చన్దోయి - యూరకెగుర,
నేఁగుదెంచెడు నీదిశ - కేలతాంగి——

ఈసతి నిక్కముగ సాళ్వరాజుచేఁ బరిభవింపఁబడిన యంబవలె నాకుఁదోఁచుచున్నది.

కేశ : నాకును అట్లే తోఁచుచున్నది.

(తరువాత, అంబ వికృతాంగియై ప్రవేశించును)

అంబ : (శోకముతో భీష్ముని పాదములపైఁబడి) ఓ దయాస్వరూపా! నేను వెండియు నీపాలఁబడినందులకు మిగుల లజ్జావతినగుచున్నాను. సాళ్వభూపతి, నేనిచ్ఛాపూర్వకంబుగనే నీవెనువెంటఁ దవిలివచ్చితినని శంకించి - పదువురలోన నన్ను వరాభవము పాలుగావించెను-తత్పరాభవమును నేను భరింపనోపక యాతని మత్కరవాలాహతుల పాలుగావించితిని. ఇప్పుడు నేను నీ మూలమున, నన్యరక్షణము లేనిదాననైతిని. నాకింక నీవే రక్షకుఁడవు; నన్ను పరిణయంబై కీర్తినిలుపుకొమ్ము——

భీష్మ : [చెవులుమూసికొని] హరిహరీ!- ఎట్టి వ్రతభంగాపాదకములగు కటువాక్యములు నా శ్రవణ పుటంబులఁ జొచ్చుచున్నవి. ఓయమ్మా! నన్ను మన్నింపుము——

గీ. నేను జనకసంప్రీతికై - నూనుకొనుచుఁ
బరిణయంబుఁద్యజించిన - వాఁడనమ్మ!
అట్టినే నెట్లు వెండియు- నఘమొనర్తు
బ్రహ్మచర్యమెచాలు; నీ - బ్రతుకునందు—

గీ. నేనుపరిణయమైన, సం - తాన లాభ
మందుదునటంచు, రాజ్యార్థి - శానునుతుఁడ
టంచు, భీతుఁడైనా తాత - యానతిచ్చెఁ
గా ననువివాదూరుని - గమ్మటంచు—

గీ. ఈ భవంబున నాజన్మ - కింకనొక్క
గతిగలుగదమ్మ! తల్లిరో! కమలభవుఁడు
బ్రహ్మచారివిగమ్మని - వ్రాసియుండ,
నెట్లు నీకోరికను నిర్వ - హింప గలను?—

ఆ. అవనిజనులు నన్ను - నామరణాంతము
బ్రహ్మచారినంచుఁ - బలుకుచుండఁ
దండ్రికై త్యజించెఁ - దనలాభమని పల్కఁ
దనువుగడచుఁ, గీర్తిఁ- దాల్తునమ్మ॥—

కావున నీకోరికమాని, నీయిచ్చవచ్చిన రాజకుమారు నెవ్వని
నేని వరింపుము పొమ్ము.

అంబ : (దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యో! ఇంకనాగతియేమి? బలిమిఁగొని
తెచ్చిన నీవేభరింపఁజాలనని పరిత్యజించినప్పుడు, ప్రేమపాచుర్య
మొనరించిన మహారాజే నా ప్రవర్తనమును శంకించినప్పుడు-
నేనింక నొరుల నెవ్వరిసర్థింతును? ఎవ్వరికడ కరుగుదును?
నాయంతటనేను, లజ్జాపరిత్యాగమొనరించి, యెవ్వరిపాదములం
బడి దీననై, పరిణయమాడుమని వేఁడుకొందును? నాకు,
నాథుఁడెవ్వఁడు? హా! విధి! ఈ లోకముననొక్క యనాథను
సృష్టించివిడిచితివా! రాజా! నా కెందఱు బాంధవులున్నను,
మీ మీ పాదములపాలిటంబడి ప్రాధేయపడి, నిరాకృతనై

దుఃఖింప నలున నా మొగంబున లిఖించెనా? నాగతియింతేనా? యింతేనా?

(అనుబంధము 16)

భీష్మ : అమ్మా! నేనేమిచేయుదును? విధినీయందు ప్రతికూలసంకల్పుఁడై యుండెనని తోఁచుచున్నది.

గీ. చెలులదువ్వరఁ దోడి తె - చ్చితిని, నిన్ను
విడిచె సాళ్వుఁడు మధుపాన - వివశుఁడగుచుఁ
గాంచ నిదియెల్ల దైవ సం - కల్పమమ్మ
మనుజయత్నంబు లేదిందు - మానవతిరో.

కాన, నేనిందసహాయుఁడన; నీవు సాళ్వునిఁ గోరితి నన్నంతనే వేఱొండు ప్రతిబంధకమును వచింపక, నిన్నువిడిచితిని; త్వదీయ నాశనమునకు హేతుభూతుఁడగు వాఁడా దుష్టసాళ్వుఁడే! అందులకా నరపశువునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తమయ్యెనుగాదా! కావున, నింకక్రోధముడిగి పితృమందిరమున కరుగుము; ఆందోళికా పరివారాదులనిప్పుడే సిద్ధపరిచెదను. (పాట 13)

అంబ : (క్రోధపరవశయయి) ఓదుష్టరాజా! ఏమి నీ లజ్జావిహీనత! ఇందు దోషము లేదనుచుంటివా? కాదు; స్వలాభాపేక్షచే మదభితంబెఱుంగక, బలాత్కార రాక్షసవివాహంబునకుఁగొని వచ్చిన నీ యదియే ప్రథమాపరాధంబగును. మధుపానమత్తుఁడైయున్న సాళ్వుని లెక్కయేమి? శాశ్వత బ్రహ్మచారినని యును, దేవవ్రతుండననియును, కీర్తిశాలివైననీవే, యొక్కయబలను శరణాగతయైన యనాథను, నిరాకరించిన నీ కేమున్నది? ఛీ! నీకిదియొక యశమేయని గర్వించుచుంటివా? ఓమందుఁడా! మానినీపరాభవ మహావాంఛానువర్తీ! రాజలోకాపయశోపాదకా! నీ దుష్టమానసము నెఱుంగక, కాంతాజనంబు పేరు విన్నమాత్రంబున, గడగడవణంకు, నసమర్థుండవని తెలియక నీ సన్నిధికి మరలవచ్చిన నేనే, కడుంగడునింద్యురాలను. నిన్ను

దూషించ నేటికి ? (కేశములను విస్తృతములను గావించుకొని) కటకటా! ఇంక నాకెవ్వరు రక్షకులు ? ఓ మృత్యుదేవతా! నన్నేల నీవింకను జీవింపఁజేసెదవు? శీఘ్రముగ నీలో గలుపు కొనుము.

భీష్మ : అమ్మా! శాంతినందుము, శాంతినందుము.

అంబ : (పండ్లుపటపటఁ గొఱుకుచు) శాంతి, శాంతి ఇంకను, నాకీ జన్మమునకు శాంతియెక్కడిది? నన్నింతటి పరాభవమునకుఁ బాల్పఱచిన నిన్ను, నిన్ను వధింపవలయు, నే నాత్మశాంతి నంద వలయును; గాంగేయ కృతపరాభూత శుష్కమానసకాసారమా! వెండియుఁ బరిపూరిత ప్రతీకారవిషదంతులచే సముద్వేలితవుగమ్ము. క్రోధమా! భీషణాగ్నిహోత్రజాజ్వల్యమాన ప్రపూరితివై ప్రకాశించుము; ఓ నిరాధారగానంబా! ప్రళయ సమయమున భీషణమహాకృతినందిన క్రోధనికురంబయగునంబ ననుకరింపుము. ప్రతీకారము, ప్రతీకారము.

—: భీష్మకృత మహావమాన ప్రతీకారము :—

(కేకలువేయుచు ప్రస్థానము)

(భీష్మ కేశవులు వెఱగంది చూచుచుందురు.)

(తెర వ్రాలును)

దృశ్యము—2.

(ప్రదేశము—అరణ్యభూమి)

ప్రవేశము—వికృతాంగి యగునంబ

(అనుబంధము 17) పాట 15

అంబ : (ఆయాసముతో) కటకటా! ఈ నిబిడ గహనాంతరమున, నెంత దూరము నడతును? తీక్ష్ణమగు, నీ యీ తపంబున నా కాహారము లేక, మూఁడుదినంబులయ్యె – ఇంకెంతని తాళుదును ?

సీ. కడుదీన గతిమీఱి - నడలించు వడగాడ్పు
విశ్వంబునం దెల్ల - వీవఁ దొడఁగె
గడు భయంకరమైన - ఘనచండ కరతాప
మఖిల దిక్తటముల - నలము కొనియె-
భీమదావానలా - భీలమహా దావాగ్ని
గహనాంతరంబును - గాల్పనయ్యె-
జల శూన్యతను నార్తిఁ - జలియించు వృకములు,
వనవీథులనుఁ బడి - వఱవ సాఁగె

గీ. నాల్క తడియారె; మదిని సం - తసము దీఱె,
నవయౌవంబులు బలహైన్య - మంద సాఁగె
పాదముల యందు సత్తువ - వాసిపోయె
నడువఁగా నోప; నీ గహ - నాంతరమున-

ప్రతీ కారమునందలి పట్టుదలచే నెట్టులో, యింతదూరము-
వచ్చితిని, ఇంకముందు నాకు గతియేమి? నాదుర్ఘట యత్నం
బున కడ్డుపడి నాప్రతిజ్ఞం దీర్చువారెవ్వరు?

సీ. క్రోధమా! నీకింకఁ - గుదురేది నావంక,
ప్రతినఁ దీర్పఁగలారి - వెతకఁబొమ్మ-
మాత్సర్యమా! నన్ను - మఱిమాలి చేరితి,
వరుగుమా! నీను డ - క్కైనయెడకు
రోషమా! శాత్రవ - శేషం బుఁదీర్పని
నన్నేలమదిఁ కోరి - నావు నీవు
మత్ప్రతీకారమా? - మదిలోననీవొక్క
దాన వేటికినీవు - ఒరలిపొమ్మ

గీ. ప్రాణమా! నీవునాకు దు - స్భరముగాన,
వట్టికట్టెను ధరపైన - వదలిపొమ్మ
శోకమా! నీవునాకుఁ జ - ర కుసుమమ్మ
నిన్ను నాయంతవదలుచు - న్నదాన.

ఓ దురదృష్టవంతురాలవగుజననీ! నీప్రసన్నే పుస్ట్రహూరా క్రమున,
నీవృథివికి భారముగాఁగంటివి!

మ. దశమాసంబులు మోసి గర్భమున, సు-దత్పీప్ర్తిఁ జెన్నారఁ బెం
చి, శరీరామయపాళిఁ బ్రేమమున శాన్తిఁ బొందగాఁద్రోసి, స
ద్యశముం గాంచెదనంచు నెంచితివిగా – తల్లీ! యిటుల్నీ కు, దు
ర్యశముం గూర్చెదనంచు నెంచపగిదా!–హా! దైవచిత్తంబెటో.

బలహీనతచే నవయవంబులు గుడ్డ్రైలికలవలె వ్రేలాడుచున్నవి,
నాలుక తడియారె! కన్నులుపశంబులై భారంబున, మూఁతలు
వడుచున్నవి. శ్రీ వన్నారాయణా! అవ్యాంధవుఁడ వగు నీవు
దక్క నాకెవ్వట్టు దిక్కెవ్వరు?

(మూర్ఛిల్లును)

(తరువాతఁ బరశురాముఁడు ప్రవేశము)

పర : (స్వగతము) నేను తపోనిష్ఠయందుండ, "శ్రీమన్నారాయణా!"
యను నబలాకంఠరోదనశబ్దంబు వినవచ్చెను. పాపమీ మహారణ్యంబున, నట్టి ప్రాణభీతియెవరి కాదెన్నరో విచారించి,
నాతోఁచినంత సహాయంబు సలిపెదఁగాక! (నాల్గడుగులు ముం
దునకు నడిచి) ఓహో! ఎంతభీభత్సాకారము!

గీ. రాజవంశ ప్రభూతంబా – రాజనారి
గాఁదోఁచెదు, రోష – వికారమైన
వదనపద్మంబుగడువను – వాడియుండె,
విప్రకీర్ణమై కేశబంధంబు – వికలమగుచు

నంగములు బల్లనట్టిటు – లావరించె
శివ్వసతో నినాదంబాడి – భువికివచ్చి
నట్టిశర్వాణిగాఁదోఁచు – నంబుజాక్షి!!
ఈమె చేమో పెదవులు కదల్చుచున్నది; ఆలకింతము—

అంబ : (మూర్ఛయందే తనలో) ఓరీ! భీష్మచండాలా! నీ వతాపము
జూపులరెప్పుశక్తియబలయా లభించె. ఛీ! నపుంసకుఁడా! నీవని,

నమ్మి పాదములఁబడిన తరుణిఁ గాదని వెడలనడిపింతువా?
నీ బ్రహ్మచర్యము చూడగాను!—నిర్వేదము — నిర్వేదము
(తత్తఱపడిలేచి పరశురాముని జూచి నిర్విణ్ణురాలగును)

పర : తల్లీ! భీతినందకు; నేనన్యుండనుగాను. క్షత్రియ కాంతారదం
దహ్యమాన విలయానల ప్రతిమానుండనగు పరశురాముఁడ—

అంబ : స్వామీ! నమస్కారము - తమదర్శనముచే నీ దీనురాలు
కృతార్థురాలయ్యెను; శుష్కసస్యంబులకు గంగాలహరి లభ్య
మైన తెఱంగుననున్న యది.

పర : తల్లీ! ఇప్పుడు నీవు నిష్ఠురలోన, భీష్ముని నిందించితి వదియేమి?

అంబ : దేవా! దేవరవారితో లజ్జాసంయుతమగు నాదీన చరిత్రము
నేమని మనవి చేయుదును?

పర : ఆవిషయంబున, నీవేమియు లజ్జింపనలదు; వెఱువవలదు, వెను
దీయవలదు - వినుమనిన,

చ. పరశువుఁదాల్చి, యీకరము - పారధరావరకోటిఁగూల్చెఁదా
నిరువదియొక్క మారులు; మ - హీన్ వెలయించెను క్షత్రరక్తసా
గరముల, దాని వెంబడియును - జన్మప్రతికెఁదెచ్చెద నొక్కసారి, నీ
వరమరలేక తెల్పఁదగు నమ్మ! త్వదీయవిచార హేతువున్.

అంబ : (ఊరడిల్లి,) తండ్రీ! అనాథనై—అగతికనై—దిక్కులేక—
యీయడవి నొంటరినై సంచరించుచున్న, నాచరిత్రము నడిగి,
నన్నూరడించి - నా శ్రవణయుగళంబున, నాశామృతముం
బోసిన, మీకన్న నాకుంబరమబాంధవులు వేఱెవ్వరు? నాచరి
త్రము నాలకింపుఁడు—వచియించెద—

పర : అమ్మా! శాంతచిత్తవై—వచింతువుగాక రమ్ము—నా యాశ్ర
మమున కరుగుదము. (పాట 16)

అంబ : భాగ్యము. (ఇరువురు ప్రస్థానము)

దృశ్యము 3.

ప్రదేశము—గంగాతీరము.

ప్రవేశము—ధనుర్ధరులగు భీష్మపరశురాములు.

(అనుబంధము 18)

భీష్మ : మహాత్మా!

ఆ. పెద్దవారుమీరు - పిన్నవాఁడ నేను, సం
గ్రామకేళియందు - ఘనులుమీరు
నేనుసుంతయైన - నెఱుఁగనివాఁడనో
యార్య! యిట్టులాడ - న్యాయమగునె?

పర : గాంగేయా! అట్లనుట భావ్యముగాదు, పరాక్రమమునకుఁ బిన్నపెద్దతనములతో నేమిపని? నెలదినముల నుండియును మన మాచరించుచుండిన యీసంగరముకతంబున నీశౌర్య ధైర్యాదులు నాకుఁ బరిపూర్ణముగ నెఱుకపడియెను. ఈదినము సయితము నేనోడితినేని, పరమేశ్వరసాక్షిగా—రణధర్మమున కొరకు యంజలిచేసి యాపథంబును ద్రొక్కకుందును.

భీష్మ : స్వామీ! నామనవియొక్కటిగలదు; మన్నింపవేఁడెదను.

పర : వత్సా! వచింపుము.

భీష్మ : దేవా?

ఆ. తమకు నే వచింపఁ - దగువాఁడఁగాను, మీ
రార్యులగుటఁ గొర - వార్హపదవిఁ
గాంచినారు తొల్లి, - గతియించె నాకాల
మిపుడు రాదు; విజయ - మొసఁగఁబోదు॥

గీ. ఎట్టులో తొల్లి మీరంది - నట్టియశము
తోడఁద్రుప్తివహింపుఁడు - దురమువలదు;
ఇమ్మహినిరాముఁడే మీయ - శమ్ముఁగొంత
నలుపుఁగావించె, నేనట్లు సలుపనోప॥

ఆ. అంబపలుకుమీర - లాలించి యీసంగ
రమ్మొనర్చినారు - క్రమముఁదప్పి
కాలగతులుమాఱె, - గాకున్న మీబాహు
బలమదేడ? నేను - గెలుచుటేడ?॥

గీ. వత్సపలుకులయెడ గౌర - వమునసైన
నింతతో మీరు సంగరం - బ్రత్తిమాని
తపముసల్పుట శ్రేయస - ద్ధర్మమగును,
గానఁబ్రార్థింతుమిమ్ము న - క్కారణిసేయ॥

పర : (పౌరుషముతో) ఓరీ! వదరుఁబోఁతా! మేము నీపరాక్రమము నొకింత స్తుతించినంతనే కన్నులు నెత్తికెక్క పిన్నపెద్దలనుమాట మాని మాకు నీతుల నుపదేశింప నెంతదీర్ఘోపన్యాసమును వ్రాసికొనివచ్చితివి. జయాపజయంబులు దైవాయత్తంబులుగాని తొలుతనూహింపఁ దగినవిగావు—రాముఁడు నారాయణావతారియగుట నేనే యోడితిని. అంతమాత్రమున కాతనితో నీవు సాటియగుదువా? గోవెక్కడ? గోమాయువెక్కడ? నీమానసం బిట్లు గర్వాభిమాయిష్టంబని యెఱుంగనైతిని. నిన్న పేక్షసేయరాదు. రమ్మిఁక నీహాగరణంచెద!

భీష్మ : (స్వగ) ఔరా! ఈతఁడు నాపలుకుల వేఱుగాఁదలంచి,యాగ్రహించుచున్నవాఁడు; నామాటలతెఱంగు గ్రహింపఁడయ్యె— ఎంతవిక్రమమున్ననేమి? వైదికులు జడబుద్ధులుగదా! (ప్రకా) స్వామీ! నేను తమ్ము దూషింపఁదలంచికాని, గర్వబుద్ధిచేఁగాని పలుకలేదు. నిజమూరసి, యుభయులకును బ్రయాసము తప్పింతురేమో యని పలికితిని.

పర : ఓరీ! యల్పమతీ! గ్రుడ్డువచ్చి, పిల్లను వెక్కిఱించినట్లు నీవా నాకు నీతుల నుపదేశింపవచ్చితివి?

ఉ. క్షత్త్రియులన్న మండిపడు - సంగరకోవిదబుద్ధినియ్యెనిన్
స్తోత్రముఁజేసినాఁడ! ఘన - శౌరతఁగాంచి ప్రహర్షమంది; భీ
ష్మా! త్రుఁడవీవుగావు; స్తుతి - వాక్యములన్నినిఁగొంగి, యల్పమా
న్యాత్రముఁజూపుకొంటి, వహా - హా! యనిసెప్పఁబగేలిసేయఁగన్||

(శరమును సంధించి) ఇఁకరమ్ము; యథావిధముగా మనకు సంగరము తప్పదు; నీవు బాలుఁడవై చూపిన విక్రమమునకు హర్షించి స్తుతిచేసితినేగాని నీకుఁ బరాజితుఁడనై కాదు. సంశయము గలవాఁడవేని నావలనఁ బూర్ణపరాభవము నిప్పుడే పొందఁగలవు రమ్ము.

భీష్మ : (రోషముతో) స్వామీ! పెద్దలకీర్తి నిలుప నేనాడిన హితంబున కిదియాఫలము! అట్లయిన నేను మాత్రమేల వెనుదీయుదును? రండు సంగరమునకు.

పర : అట్లయిన నొకవి విక్తస్థలాంతరమున కరుగుదము; రమ్ము.

భీష్మ : ఈసారియోటమిగల్గినచో నిలుపై రణమొనర్పనని పల్కితిరి సుఁడీ! జ్ఞప్తియందున్నదిగదా! ఆర్యు లాడితప్పనివారు.

పర : ఆడినమాటను సూర్యచంద్రులు గతులుతప్పినను దప్పువాఁడను గాను రమ్ము.

(పాట 17)

(ఇద్దఱును ప్రస్థానము)

(తరువాత—అంబ ప్రవేశము)

అంబ : కటకటా! పరశురామునంతటి మహావీరుఁడు నయితము-భీష్మునిచే పరాజితుండగు చున్నాఁడుగదా! ఇంక నన్ను రక్షింప దిక్కెవ్వరు? ఈదినంబునఁగూడ వెనుకటివలెనే తా నోటమినందినయెడల పరమేశ్వర సాక్షిగా రణక్రీడనే విసర్జింతునని ఘోరమగు ప్రతినఁదాల్చియున్నాఁడే యీ పరశురాముఁడు! నేఁడు మాత్రమీతనికి వెనుకటికన్న నధిక శౌర్యమెటనుండి వచ్చును? అందును వృద్ధుఁడు!......ఓ పరమేశ్వరా! పరశురాముఁడు నీభక్తుఁడుగదా? నేను నీదాసురాలను కావున నేఁడీ

బ్రాహ్మణవీరునకు విజయముంగూర్పుము. (ప్రక్కకుఁజూచి) హాహా! ఇంకేమున్నది? పరశురాముఁడు భీష్ముని శౌర్యమునకుఁ దాళలేక పరశువుతోఁగూడ శరచాపంబులను నేలఁబాఱవైచి యిటేవచ్చుచున్నాఁడు పరమేశ్వరా! ఎంతలో నాయాశాంకూరములను సమూలముగా గిల్లివేసితివి?

(తరువాత పరశురామ భీష్ములు ప్రవేశము)

పర : వత్సా! గంగానందన!

ఉ. మెచ్చితి; నీసమర్థతకు - మెచ్చితి నీభుజశౌర్యలక్ష్మికిన్
మెచ్చితి; రాజలోకమున - మేటివటంచును నిన్నుమిన్నఁగా
నిచ్చెదఁగోరుకొమ్ము; భువి - నేవరమైనను నీకుఁగాన్కగా
సచ్చరితుండవీవు, జయ - సంపదఁగాంచఁగదయ్య బాలకా!॥

భీష్మ : దేవా! తమకృపారసంబున ననన్యవీరసాధ్యంబులగు నాశీస్సుల నందితిం జాలదే! వేఱుగ నాకు వరంబులేల స్వామీ!

పర : ఆనందమున నే నొసంగెదనన - నీవు నన్నుఁ జిన్నబుచ్చుట భావ్యముగాదు;

భీష్మ : దేవా! అట్లయినఁ గోరెదను దయచేయుఁడు.

ఆ. అనఘ! మీదురాగ - హంబునఁద్రొల్లి న
శించె; క్షత్రకోటు - లెంచరాని
వింక మీఁదవారి - హింసింపచివరంబు
నాకొసంగుమయ్య! - లోకమాన్య.

పర : ఇది నీకిదివఱకే యొసంగఁబడినది - సంగరమే యొనరింపననికదా పలికితిని. అందులకు దారుణముగా నే నిప్పుడే బాలేందు మౌళినిఁగూర్చి తపమాచరింప హిమాలయంబునకరుగువాఁడ; బాలకా! చిరంజీవివగు బ్రహ్మచారివయ్యెదవు గాక!

భీష్మ : కృతార్థుఁడను.

పర : (ప్రస్థానము)

అంబ : (భీష్మునకెదురుగావచ్చి) ఓ భీష్ముడా! నీ కడుపుమంట యిప్పటికిఁ బరిపూర్ణముగ చల్లారినట్లేకదా!

భీష్మ : (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నాకిందు కడుపు మంట యేమున్నది? తొలుత నా బ్రహ్మచర్యమునకుఁ బ్రతిబంధక మగుఁగావున నిన్నుఁ బరిణయము గాఁజాలనని పలికితిని. ఇప్పుడు నీ ప్రేరణమునఁ బరశురాముఁడే నన్ను రణమొనర్ప బలాత్కరించెగదా!

అంబ : పరశురాముని నీవు జయించినంతమాత్రమున నా ప్రతీకారానలము చల్లారెనని గర్వింపకుము. చచ్చియైనసరియే నిన్నీయంబ సాధించితీరును చూచితివా! హుతాశనుండెట్లు వెలుంగుచున్నాఁడో! ఇప్పుడు నేనందు భస్మమై స్మృతిఁగాంచి మరుజన్మమున, నీ ప్రాణములను హరింప సిద్ధమయ్యెదను. జాగ్రత్త! ఇవి యనృతవాక్యములు కావు—నే నిదే యగ్నిఁ బ్రవేశించుచున్నాను.

(అనుబంధము 19)

జయా! గోలోకనిలయా! శ్రీకృష్ణా!

(అగ్నిలోఁబడి కాలిపోవును.)

భీష్మ : హరిహరీ!

ఉ. చండ పరీభవంబునకు – సైపక యీయబలాణి యంతరా!
మండెడు నగ్గిలోనఁబడి – మ్రగ్గుచునున్నది యిట్టివేళ నా
గుండెయు దేహమున్ గరఁగి – కూడి కృపారసవారిరాశియై
యుండినఁ దజ్జలంబుల ను – హో! గకృశానుని నార్పుదుంగదా!

ఉ. ఈ యబలివేణి నన్నుఁబడి – యీవిధి మ్రందఁగ గారణంబు నే
నో! యెలనాగ క్రాంతయగు – నో? ప్రతిన న్వ్యజియింపలేక నన్యాయమటంచు టెంచిగయు న – నాథనాథనాకీర్తుఁ దృణీకరించితిన్
నాయఘమున్ సహింపవె యను – నాథజనావన! లోకపావనా!

(నిష్క్రమింతురు. తెరపడును)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

భీష్మబ్రహ్మచారి

* పంచమాంకము

1 దృశ్యము.

ప్రదేశము—అంతఃపురము;

ప్రవేశము—విచారముతో సత్యవతి.

(అనుబంధము 20)

సత్య : (ప్రక్కకుఁ జూచి) అడుగో! అంబికాంబాలికలతో నాతండ్రి యిటువచ్చుచున్నాఁడు. (చాటున నిలుచున్నది.)

(ప్రవేశము—అంబికాంబాలికల బుజములమీఁదఁ జేతులు వైచుకొని యాయాసపడుచు విచిత్రవీర్యుఁడు)

(మఱియొక ప్రక్కనుండి భీష్ముఁడు ప్రవేశించును. సత్యవతి చేసన్నచే భీష్ముని తనచెంతకుఁ బిలువ నతఁడు వచ్చును.)

సత్య : (అపవారించి) నాయనా! నాతోఁబాటు వీరి దాంపత్య విధానముఁ బరికింపుము.

భీష్మ : (అపవారించి) చిత్తము.

విచి : (వికటముగ నవ్వుచు) ఆవైపు భూదేవి—ఈవైపు శ్రీదేవి—నడుమ నారాయణమూర్తి! నారాయణ! నారాయణ!

అంబిక : } నారాయణ! నారాయణ! (విచిత్రవీర్యునిఁ
అంబాలిక : } గూర్చుండఁ బెట్టుదురు.)

విచి : మీరిరువురు చెఱియొకప్రక్క నిలువవలయును (అట్లు సేయుదురు) గంగా గౌరులు కుడియెడమల నడుమ- (ఆయాసము)

అంబా : "స్థాణుార్ధ్ర న ఉమాపతిః"

---

* యీభాగములో 2,3,4 పద్యములు బదకక్కఁ దక్కిన యీ యంక మంతయు వెం|| చె|| కే|| గారిది.

అంబిక : (అపవారించి) ఆవంక నొకనక్క, యీవంక నొకనక్క—నడుమ దిక్కుమాలిన శవము! చెల్లెలా! భుజించుట కాలస్య మెందులకు? (ఒకరి నొకరు చూచుకొని నవ్వుకొందురు.)

విచి : నేను మీభర్తను—మీరు నాభార్యలు—అవునా!

అంబిక : మామెడకుం ద్రాడు గట్టితివి. (మెల్లగ "ఉరిత్రాడు") గనుక—చెల్లెలా! అవునా?

అంబాలి : అవు నక్కయ్యా !

అంబిక : కాని యీతీర్మానమున కొంకెంత పూర్వపక్షము—ఏమన; భరించువాఁడు భర్త, భరింపఁబడునది భార్య—కాని యిపుడు భరించువారము (బుజములమీఁదఁ జేతులు వైచుకొని నడిపించుట మొదలగు వేళల—) భరించుచున్నాము మేముగుటవలన మేము భర్తలము నీవే భార్యవు. చెల్లెలా ! అవునా !

అంబా : అవు నక్కయ్యా !

విచి : అటులున్నను మాకు సంతోషమే? సిద్ధాంతపూర్వ—! మీరు నాభర్తలు, నేను మీభార్యను హీ! హీ! హీ! ఆడుమగలు, మగయిల్లాలు! బలే! ఇదే బాగుగానున్నది—

అంబిక : ఇదే బాగున్నది—అవునా! చెల్లెలా!

అంబా : అవు నక్కయ్యా!

విచి : పీవనలఁగొని నాకు మీరు విసరవలయును—

(పీవనలఁగొని యిరువు రొకరికొకరు విసురుకొనుచుందురు)

సత్య : (అపవారించి) నాయనా! గాంగేయా! చూచుచుంటివా! వీరి దాంపత్యమెంత నిప్పచ్చరముగా నున్నదో!

భీష్మ : అనుచిత కాల దాంపత్యము—తమ్మునికి మతిగూడఁ బోయిన ట్లున్నది.

గీ. గేస్తుతికి స్వర్గసరకముల్ — క్షితితలంబు
నందయున్నవి యనుట త — థ్యంబచూవె
సకలంబు ననుకూలవతియైన — స్వర్గమగుచు
తదుపరి ననుకూలయైన — నరకసీమ.

విచి : మీరు నావలన నేమిసుఖము నందుచున్నారు?

అంబిక : మంత్రసాని సుఖము—అవునా చెల్లెలా!

అంబాలి : అవు నక్కయ్యా!

విచి : (దగ్గుచు) నారాయణ! నారాయణ!

భీష్మ : వీరి యవినయమువలన తమ్మునికి వ్యాధియు, మనోవ్యాధియు నధికము లగుచున్నవి.

సత్య : నాయనా! ఇంక నీడు బ్రదుకుటయు దుర్లభమనియే నా యుద్దేశము—నాతండ్రీ! కురువంశరక్షణమునకు నీకృపాభిక్ష నభిలషించుచుంటిని......నా దుఃఖనాదమునకుఁ జెవినిమ్ము. దేవవ్రతుండనగు నీపవిత్రస్వార్థదయము నెఱుంగలేక నాతండ్రి స్వార్థపరత్వముచే నీజీవితము నిస్సారమొనరించి,—

భీష్మ : అమ్మా! అకారణముగ తాతయ్యగారిని మీరేల నిందింతురు? నాజీవితము నిస్సారమైన దనుమాట కేవలభ్రాంతి మూలకము చూడుఁడు—

సీ. పాపసంసార సం - బంధబంధము రోసి
స్వేచ్ఛనై సగుఁడు జీ - వింపఁదగదె?
అవని నశాశ్వతం - బైన సౌఖ్యముమాని
చిరతరానంద మా - సింపఁదగదె?
జాయాసుతాది సం - సర్గదోషము నీఁగి
బ్రహ్మైక్యవాప్తిఁ - బడయఁదగదె?
ఇహమె స్వర్గంబను - యెడద దురేచ్ఛనడంచి
పరమునకై పాటు - పడుటదగదె?

ఆ. వె. ప్రకృతికామినీయుగళ - పరిరంభణమునుండి
వెడలి విశ్వసుమున వి - వేకగతుల
హాలిని నోలుచుకన్న - నానందజీవన
విధముగలదె తల్లి! - విశ్వమందు—?

సత్య : నాతండ్రీ! నీ వివేక బాలభానుమరీచుల యెదుట మాయాజ్ఞానాంధకారము పటాపంచలగుచున్నది. కాని, బాబూ! నీవు వివాహమాడిన వంశము నిలుచుటకు—

భీష్మ : అమ్మా! నాదృఢవ్రతమును మీమాటలచేఁ జెదరఁగొట్టి సంసారపంకావృతమగు మహోకూపములోనికి మాత్రము నన్ను లాగవలదు. వినియుండరా మీరు నాదృఢప్రతిజ్ఞను.

(పాట 18)

ఉ. నశ్వరమై నిసర్గఫల - నాశనమౌ నిహసౌఖ్యవృత్తికై
శాశ్వతమైన సత్యము న - సంగతమాత్రయిఁ ద్రోసిపుచ్చి యీ
విశ్వమునందు హీనుఁడను - పేరు భరింపఁగఁజాల నమ్మరో!
విశ్వజన ప్రమోదకర - వృత్తివహించెద బ్రహ్మచారినై.

అదిగాక—తల్లీ!

గీ మూఁడువంతుల ప్రాయమ్ము - ముగిసిపోయె
జరుగుచున్నది నాల్గవ - జాము—నెందుఁ
గలదె? సాంధ్యవేళను మేలు - కొలుపుపాట
తెల్లగడ్డంపు పెండిలి - చెల్లునమ్మ!

సత్య : నాయనా! పోనిమ్ము-వంశమునిలుచు నుపాయమైన నాలోచింపుము. ధర్మసంతానము వంశము నిలుపఁగూడదా?

భీష్మ : వ్యాసభగవానునితో నాలోచింతును. మీరు చింతఁదక్కియుండుఁడు. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విచి : అంబికా ! అంబాలికా ! అయ్యో ! నాకాళ్ళు తీపులెత్తుచున్నవి—

అంబిక : చెల్లెలా! నా కాళ్లు తీపులెత్తుచున్నవి (కూలఁబడి, ఈ బాధ సహనయించువా రెవరు ?

అంబాలి : అక్కయ్యా ! నా కాళ్ళు తీపులెత్తుచున్నవి. (కూలఁబడి) ఈబాధ సహనయించువా రెవరు? ఓ సురలారా ! నరులారా ! కిన్నరులారా! రండు. రండు. మమ్ము రక్షింపుఁడు.

విచి : అబ్బబ్బ! బాధ, బాధ – (ఏడ్చుచున్నాఁడు.)

అంబిక : అంబాలిక:— అబ్బబ్బ! బాధ, బాధ– (ఏడ్చుచున్నారు.)

(సత్యవతి యాశ్చర్యముతో, జూచుచుండును)

(తెర వ్రాలును)

(దృశ్యము 2)

ప్రదేశము—సభామంటపమునకు ముందు

ప్రవేశము—దాశరాజు.

దాశ : జయా! సిరిసిరి రాజాదిరాజా! ఇదోరకు చేపలరాజా యిగ మీన కురురాజ్జెంమా రాజా! దాశరాజా! జయా అనండిరా! మీగోంతులుగోయ్య! అనండిరా!

భటుడు : (ప్రవేశించి) ఓయ్! పిచ్చాసుపత్రికి బోయేత్రోవ అది. ఇది రాజసభకు బోయేమార్గము. నడు. నడు.

దాశ : ఎవఁడానువ్వు! ఇసుకదోంతుకులాగ నెత్తిమీనకళ్ళూ, మట్ట గడసలాగ మూడు మొగము నువ్వూ, నడునడు అంటున్నావే! మరేద సూడ్నక్కఱలేదా?

భటు : నీ మొగానికి మర్యాదా?

దాశ : అలాగంటా వేంటిరా? నామొగం గరానగల్లా మొగంలాగ లేదా? నీమొగంలాగ నిద్రోయిలేచిన తెల్ల మొగంలాగవుందా?

భటు : ఏడ్చినావు. నడునడు, అట్టు మూడిపోతుంది.

దాశ : నీ తాత్తరంగాదురో! నా నోరనుకుంటుండావో? శంతను మారాజు మావని, సత్తోతి తండ్రిని, యిచిత్రయీరుడి తాతని. ఇగమీన కురురాజ్జానికి రాజుని. దాశరాజుని.

భటు : దాశరాజువా? అబద్ధము, దాశరాజు ఇల్లాలితో యిబ్బంది పడలేక సముద్రములోపడి చచ్చాడని నా చిన్నతనంలో మా అవ్వ చెప్పేది.

దాశ : ఇల్లాల్తో యిబ్బందిపడలేక అని యాచ్చేపిత్తుండావా? పసితనం లో బల్లోపంతుల్తోటి ముసలితనంలో యింట్లో యిల్లాల్తోటి దెబ్బలుతినని మొనగాడోడంటా! అది కోటిసమాటనిజం. నేఁగ

లేక నేను కావలో ర్తకానికని వంకెట్టుకొని మంత్రితో గలిచి, ఓడెక్కి సముద్రంమీాన యుతర దేశాలకెళ్లింది నిజం. తుపా నొచ్చి వోడ మునిగింది నిజం—

భటు : నీవెట్లా బ్రదికావు? నీమంత్రేడి ?

దాశ : ఓడతో డింకగొట్టాడు. యీాతలో కొట్టుమీాను కావలాగ యీా దేవాడ్ని కామట్టి యీాడియీాది యీాపలబడ్డాను. అదేదో దేశం- అక్కణ్ణుంచి మనమనుషుల్లోకి వచ్చేసరికే యేబైయేళ్ళు పైన అయింది. ఆలిమీాద అలగడంవల్ల యింత కొంపమునిగిం దని రాణీకాళ్ళయిన బట్టుకొని రాజీపడదామని ఎదికి ఎదికి యీా దేశాని కొచ్చేసరికి, రాణీ రాళ్లల్లో గలిచింది. చేపలపల్లె చెట్లల్లో గలిచింది. కూతురింటి కొద్దామని బయల్దేరాను. దార్లో కూతురుకొడుకు సచ్చాడని తెలిచింది. కొడుకుపోవడం చేత యేడుస్తూ రాజ్జెకారం నడుపుకోలేక నాబిడ్డ యెంత కష్ట పడుతుందో ఆ రాజ్జెకారం నా బుజాన యేసుకొందామని మరింత తొందరగా యీాడికి పరుగెత్తుకొని వచ్చాను- కూతు రిల్లుగదా అని వచ్చిందుకు యీాడ యింతమరేద జరిగింది— చెడి కూతురింటికి వచ్చేవాణ్ణి చెప్పెట్టికొట్టాలి.

భటు : రాజ్యభారము వహించడానికి నీవెందుకు? ఆవిచిత్రవీర్య మహారాజునకు కొడుకులు మనుమలు—

దాశ : యిచిత్తరయీారుడికి కొడుకులూ! ఆచయుదగ్గునాయాలకు సం తెలాగలిగింది? బదికుండంగానే పుట్టారా? చచ్చినాక పుట్టారా!

భటు : (మెల్లగా) నీమనుమడి భార్యలు వ్యాసభగవానుని యనుగ్ర మువల్ల వంశము నిల్పారు.

దాశ : హా! సత్తిని-సత్తిని. మగడు సచ్చినాక సంతుగనే కులం యేకులం మారుమనంకులం-యెక్కువోళ్ళి యెవారం యిలా గుంటుంది-యీాళ్ళతో చమందం చేసినోళ్ళకు కులంలేదు అయితే ఆ యిచిత్తరయీారుడి కొడుకులు గూడ కొడుకుల్నిగన్నారు—

భటు : ఒకాయన నూర్గురుని— రెండో ఆయన అయిదుగుర్ని—కని సచ్చాడు—

దాశ : అళ్ళుగూడ యిలాటివోళ్ళే అనుకుంటా!

భటు : అది యింకారహస్యం— ఉన్నదిలే. యిప్పుడు వాళ్ళు వీళ్ళు రాజ్యభాగాలకు జుట్టుజుట్టు పట్టుకోవడానికి సిద్ధపడుతున్నారు. వాళ్ళకు వీళ్ళకు రాయభారం జరుపుటకు శ్రీకృష్ణభగవానుడు వచ్చాడు. రాయభారం రంగం జరుగబోతుంది—

దాశ : ఉన్న దేదో సరిసమానంగా బంచుకోకుండా యెర్రినాయాళ్లేం దుకు పోట్లాడాలి, అయితే యీళ్ళు నాకేమవుతాకు. మనుమడి మనుమలన్నమాట—సరే; నేనెల్లి యీళ్ళ చెంపలు వాయం గొట్టి యీ సువారం పరిస్కరిస్తాను.

భటు : ఆగు—ఆగు—ఎడకు వెళ్తావు?

దాశ : రాచసబకు.

భటు : వీలులేదు. ఇప్పుడు రాజగు దుర్యోధనచక్రవర్తికిం దమ్ముండగు దుశ్శాసనులువారు "సత్యవతి బంధుగులమని చాలమంది వచ్చి తేరతిండి తింటున్నారు. వాళ్ళను వెళ్ళంగొట్టటమే కాకుండా, యిగమీంద అలా చెపుతూవచ్చేవాళ్ళను కట్టివేసి పిచ్చాసుపత్రికి పంప"మని ఆజ్ఞ చేశారు. కాబట్టి నీవిప్పుడు పిచ్చాసుపత్రికి నడు.

దాశ : ఆరి పీడితప్పాగొయ్యా! ఎంచేత అలా అగ్న చేశాడు?

భటు : తిండికి వృథావ్యయమని పైగా— చేపలవాళ్లు రాజకుటుం బానికి బంధువులమని వస్తే అవమానం అని—

దాశ : అవమానమా! సీ! సీ! శాపలోళ్ళపిల్లని చేసుకోవడం, దానికి పిల్లల్ని గనడం, ఆళ్ళకు పుట్టడం, అవమానంగాదు—ఆళ్ళ బం దుగులు గావడం అవమానం— సీ! సీ! మెక్కువోళ్ళకు పిల్ల నివ్వడంకంటె యేట్లోబడేయటం మంచిది. ఏదో జుట్టుకుండా మని తలకుమించిన చమందం చేస్తే— ఆఖరుకు గలిగే లాభం అంతా యింతే! ఆ! అంతే! ఏమంటావు?

భటు : ఆ! అంతే!

దాశ : ఎక్కువోళ్ళతో చమటం చేయనేకూడదు- చేస్తే ఆళ్ళ యింటివంక రానేగూడదు. ఒ.పట్లో చెడి అచట లే రాగూడదు, చెడి కూతురింటికే వచ్చిందానికన్న—జో లెగట్టుకొని అడుక్కు తింటే మంచిది. ఆ! అంతే!

భటు : అంతే! (నిష్క్రమింతురు)

3 దృశ్యము.

(ప్రదేశము—రాజసభామండపము)

(ప్రవేశము—ధృతరాష్ట్ర విదురులు భీష్మద్రోణులు, దుష్టచతుష్టయము. మునులు, శ్రీకృష్ణుడు)

శ్రీకృ : బావా! దుర్యోధనా! పాండవులు పైతృకంబగు రాజ్యభాగమును నిమ్మడుగుటకు నన్నంపుచున్నారు. నాడు నీవంపునం బండ్రెండేండ్లరణ్యవాసమును, ఒకయేం డజ్ఞాతవాసమును గావించి తిరిగివచ్చి తమ యర్ధరాజ్యము నపేక్షించుచున్నారు.

దుశ్శా : అజ్ఞాతవాసము పూర్తిగాకపూర్వమే ఫల్గునుం డుత్తరగోగ్రహణంబున మాకంటంబడి, సమయభంగము గావించి తన ప్రేలితోం దనకన్నే పొడుచుకొన్నాండు.

శకుని : కావునం దిరిగి ద్వాదశవర్షములు అరణ్యవాసమును, ఒక సంవత్సర మజ్ఞాతవాసమును గావించి బ్రదికివచ్చినయెడల, అప్పుడు పాలొసంగుటకు రారాజు సందేహింపండు.

భీష్మ : దుశ్శాసనా! అర్జునుం డుత్తరగోగ్రహణంబున మనకంటంబడిన నాటికే అజ్ఞాతవాసపత్సరము సరిగాం బూర్తియైనది.

దుశ్శా : ఓహో! పాండవపక్షపాతము!

భీష్మ : కాదు. ధర్మపక్షపాతము!

దుర్యో : సోదరా! నీవు మిన్నకుండుము. శ్రీకృష్ణా! పైతృకంబగు రాజ్యభాగమేమి? విచిత్రవీర్యాత్మజులలో నా తండ్రి ధృతరాష్ట్రుండే పెద్దవాండు. రాజ్యార్హుండగ్రజుండే! తమ్మునికి భాగమెక్కడిది? అతనికి లేనిభాగ మతని సుతులకెక్కడిది? నీవెఱుంగని క్షత్రియధర్మ మేమున్నది?

భీష్మ : క్షత్రియధర్మ మాలోచించిన జాత్యంధుఁడు రాజ్యార్హుఁడే గాఁడు, పాండురాజే

దుర్యో : పాండురాజే యంగీకరించి నాతండ్రిని సింహాసనమెక్కించి తాను భృత్యుఁడై మెలంగినాఁడు. అప్పుడు కురుపితామహులు గూడ నొప్పుకొన్నారు.

భీష్మ : సుయోధనా! అయిన రాజ్యానర్హుఁడగు పుట్టుగ్రుడ్డిని నీతండ్రిని సౌభ్రాత్రంబున రాజుగావించిన, ఆ పాండురాజు నందనులయెడ నీవు చూపవలసిన యాదరణయా యిది? ఇదియా క్షత్రియ ధర్మము ?

కర్ణు : క్షత్రియధర్మము సంగరమొనర్చి రాజ్యముఁ గైకొనుటయేగాని లేనిభాగమునకు రాయబారము లంపుటగాదు.

దుర్యో : అవును.

శ్రీకృ : ఓ దుర్యోధనా!

శా. శాంతింగోరినవారు వారగుటచే - సంధింప నన్నంపినా
రంతేగాని సమిద్విహారమున కా - వంతేనియున్ జంక రా
కుంతీనందన శౌర్యసాహసములున్ - గోదండపాండిత్యముల్
పంతంబుల్ వచియింప నేటి కవి వి - శ్వక్షోణి విఖ్యాతముల్.

దుర్యో : శ్రీకృష్ణా! స్తోత్రపాఠములు చాలింపుము. వారు వీరులైనచో యుద్ధముచేసియే కురురాజ్యసింహాసనము నాక్రమింతురుగాక!

శా. ఏకచ్ఛత్రముగాఁగ నేలవలె వా - రేగాని నేఁగాని, యం
తేకానీ! యెవరెట్లువాకొనఁ గా - నీ! భాగమేనిత్తునే?
నాకున్ భీతియె! వారి శౌర్యములనె - న్నన్, రాలునే గాలికిఁ
తాకుల్? మాధవ! కట్టిపెట్టుము తదీ - యస్తోత్రవాక్యావళుల్.

శ్రీకృ : గాంధారీనందనా ! దుర్యోధనా ! అర్థభాగమీయ నిచ్చగింపకున్న నయిదూళ్ళయిన నిమ్మని వారడుగుచున్నారు.

దుర్యో : బిచ్చము? కాని యిది సుపాత్రదానమే?

ఉ. ఆయత పాండితీనిలయు - నంచునొసంగనో? వేదధర్మముల్
వాయక భూస్థలిన్ మెలఁగు - వాఁడటంచును నిత్తునో? జగ
దేయ కవీంద్రులంచిడనో - దీను లనాథలటం చొసంగనో ?
దాయల కేమి? యూళ్ళయిదు-దానము సేయుటయేమి? కేశవా!

శ్రీకృ : సుయోధనా ! నీవు దాతవుగానక్కఱలేదు. దానము సేయ నక్కఱలేదు. ఇప్పుడు కురురాజ్యమునకు నీవు పాలకుండవై యుంటివి గనుక న్యాయము సేయుము. ఈ రాజ్యమునఁ జాల భాగము పాండురాజ భుజబలార్జితము. వా రాతనిపుత్త్రులు. అయిదూళ్లుమాత్రమిమ్ము.

శకు : అయిదుదూళ్లిచ్చినను అర్ధరాజ్యమిచ్చినను పాలుపంచి యిచ్చుటయే! ఇది దానమని యెవరును సంస్తుతింపరు.

శ్రీకృ : పాలుపంచియిచ్చుటయే కానిమ్ము-దాని మీకు గత్కీర్తియే గాని దుష్కీర్తిగలుగదు.

దుర్యో : తప్పక కలుగును.

శ్రీకృ : ఏమని?

దుర్యో : వారితో యుద్ధము సేయుటకు జంకి కౌరవు లీవిధముగ పాలు పంచియిచ్చిరని!

శ్రీకృ : అయిన నీవిందుల కంగీకరింపవా?

దుర్యో : ముమ్మాటికి !

శకు : వేయిసార్లకు !

దుశ్శా : లక్షసార్లకు !

భీష్మ : నాయనా ! దుర్యోధనా! దుర్మానము దుర్దశామూలము. అధర్మమునకన్న ధర్మము బలీయము - అధర్మోపహతుండవై ధర్మమూర్తులగు పాండవులతో వైరము పెట్టుకొనకుము.

గీ. హితమెఱిఁగి వారిభాగమీ - వీడు వేని
సమయమునఁ, బ్రజాసౌఖ్యమ్ము - సమసిపోవు
విప్లవము దేశమందు నా - విర్భవించు,
బ్రబలరక్తప్రవాహముల్ - పాఱునయ్య!

మహావీరులగు వారితో నీవు కలసియున్న మిమ్ము దేవనాథున కైనఁ దేఱిచూడ శక్యము- అధికారమ్మున నుండుటంజేసి పెక్కు యోధులు నీకు సహాయులున్నను వారిది ధర్మపక్షమగు టంజేసి వారికి సాయము సేయువారుండకపోరు. యుద్ధము తప్పక జరుగును. జయాపజయమ్ముల మాట యటులుండ నిరు బలగమ్ముల ననేక శూరులు మరణించుట ధ్రువము- దాన దేశము నిర్వీర్యమై పరిపాలించు సమర్థులులేమి నంతఃకలహ ములలోఁబడి తుట్టతుదకు బరాధీనమైపోవును-ఇట్టి దుష్కీర్తికి నీవు పాలుగాక వారిపాలు వారికొసంగుము.

దుర్యో : శుష్కోపన్యాసములకు సుయోధనుఁడు బెదరఁడు.

శకు : సత్యము.

దుశ్శా : సత్యము.

శ్రీకృ : సత్యము- దుశ్శాసనా! సత్యము.

గీ. కొండవలెని గడ్డఁగట్టి - కొట్టఁగాక
చింతకాయలు రాలునే - మంత్రములకు?
పెనుగదాహతిఁ దొడవిఱిఁ గినను గాక
సంధికొప్పునె దుర్మాన - చక్రవర్తి!

దుర్యో : యాదవా! అనవసర ప్రసంగము గావించుచున్నాఁడవు-

శ్రీకృ : అవసరమైన ప్రసంగముననే గావించెదను. వినుము. ఓ రాజ రాజా!

సీ. పాండుపుత్రుల కీర్తి - పాలొసంగవయేని
పాలువాఁడొసంగెద - నాలకింపు!
సురనదీసంభవ - సహస్రపుత్రసైంధవ
కర్ణాది వీరులు - కత్తిపాలు
చావగుమందు దు - ష్టమ్ముగ్రమ్మునప మీకు
మారసర్గం బభి - మన్యుపాలు
శకుని నీమామయ్య - సహదేవుపాలు, న
కులుపాలు కర్ణుని - కొడుకులెల్ల

గీ. నీకు సోదరశతముతో - నీవు భీము
సేనుగదపాలు, కురురాజ్య - సింహపీఠి మోచు సంఖ్య..
మరకలేని కీర్తియును ధ - ర్మజునిపాలు..
తప్పదింతయుఁ దథ్యంబు - ధరణినాథ!

దుర్యో : ఈజోస్య మెవరుగుణించినది?

శకు : త్రికాలవేది యాదవసింహము-

దుశ్శా : ఓహో! గొల్లలు జోస్యము సెప్పుచున్నారు. కలికాల మారంభమగుచున్నది కాఁబోలు—?

శ్రీకృ : ద్వాపరయుగమున నవనీతచోరుఁడడఁగిన పిమ్మటఁగాని కలి యారంభము గానేరదు.

శకు : స్వాముల వారందులకే జన్మించినవారఁటగదా?

భీష్మ : సత్యము- అధిక్షేపించు నధమాధములుగూడ శీఘ్రకాలములో నాసంగతి నెఱుంగుదురు.

శకు : అంత పండుగదినమా యీకన్నులకు?

భీష్మ : నీకన్నులకు పండుగదినము వచ్చుటకే కౌరవపాండవ కలహ నాటకమునకు ద్యూతనాంది నారంభించితివి. కపటసూత్రధారి!

శకు : కపటసూత్రధారి శౌరికాఁబోలునే!

దుర్యో : మాధవా! వేయిమాటలెందులకు? వారికి రాజ్యము గావలసియున్న యుద్ధము సేసి తీసుకొనుఁడని చెప్పుము- ఇదియే నీసంధికిఁ బ్రత్యుత్తరము!

శ్రీకృ : ఓరాజరాజా! బాగుగా నాలోచించుకొనుము- తరువాతఁ జింతించిన లాభము లేదు.

సీ. గాండీవి విల్లూని - చండకాలుఁడువోలెఁ
జండత మిమ్మెల్లఁ - జెండువేళ
భీముండు చలమూని - పెనుగదం జేఁబూని
మృత్యువో యన ననిన్ - బేర్చువేళ...

గురువృద్ధ కులవృద్ధ - పరమబాంధవకోటి
తెగి స్వర్గమున కరు - దెంచువేళ
ద్విరదాశ్వరథ పదా - తివ్రాతములు సంధు
లెడలి పెన్గుప్పలై - పడెడువేళ

గీ. బీరముడివోవ బాణాళి - నోరు నెత్తి
గొట్టుకొని యేడిపాదముల్ - వట్టుకొన్న
సంధిసేయరారెవ, రిదె - సంధికదను
బ్రదుకఁదలఁచినచో మీరు - బావగారు!

ధృత : నాయనా! మాధవుని యుపదేశము మన్నింపుము.

దుర్యో : గోపాలా! నోరుమూసికొనుము. క్షత్త్రియులకు సంగర భయము, చేపకు నీటిభయము గలిగింప నీతరమా? వెడఁగు బెదరింపులుమాని వేగంబ యాపాండునందనుల కడకుం జని వారితో నామాటలుగా నిట్లు వాకొనుము.

సీ. ఐదూళ్లుగాదు నే - సూదిమోపినయంత
యిలనైన వారల - కీయననుము
కన్నీళ్లుగార్చినఁ - గాదు రక్తము గార్వ
లభ్యయగును రాజ్య - లక్ష్మియనుము
క్షత్త్రియాన్వయులకు - సంగరమ్మునఁ జావు
వచ్చిన లోకమ్ము - మెచ్చుననుము
కవ్వడి భీముండు - గావించు ప్రతినలు
నెఱవేర్చుకొన నిదే - తరుణమనుము

గీ. తనయసోదర మిత్త్రబాం - ధవులతోడఁ
జచ్చుఁగాక దుర్యోధన - చక్రవర్తి
జంకి యంగీకరింపఁడు - సంధికనుము
వెట్టిరాయబారముమాని - వేగఁజనుము.

శ్రీకృ : మూఢదుర్యోధనా!

దుర్యో : యాదవా! సుయోధను నెఱింగి మెలంగుము. అధిక ప్రసంగములు చాలింపుము.

శ్రీకృ : దుర్యోధనా! నీవును శ్రీకృష్ణు నెఱుంగుదువుగాక! నీకు వినాశ కాలము సమీపించినది.

దుర్యో : దూత కనుచితములగు మాటలు మాటాడుచున్నాఁడవు. జాగ్రత్త! దుర్యోధనుఁ డవమానమును సహింపఁడని తెలిసి కొనుము.

శ్రీకృ : మూర్ఖుడా! నన్ను బెదరించుచుంటివా! శ్రీకృష్ణుఁడెవరికి భయ పడువాఁడు కాఁడని నీవును దెలిసికొనుము.

దుర్యో : నిన్నిచ్చట బంధించిన నీ పాండవులు నీకు దిక్కగుదురా!

శ్రీకృ : అందరకు దిక్కు నేనే? నాకొకరి దిక్కేల? నను బంధింతువా? ఓయీ! భక్తియను త్రాళ్లనుగాక తక్కుత్రాళ్ల నీ శ్రీకృష్ణు నెవ్వరును బంధింపనేరరు. అంతేకాదు! ఈ శ్రీకృష్ణుని డాకాలి వ్రేలిగోరును స్పృశించుటకుఁగూడ మీకెవ్వరికి సాధ్యముగాదు.

(దుష్టచతుష్టయము సైగలుచేసికొని నిష్క్రమింతురు.)

(అందరు భయసంభ్రమములతోఁ జూచుచున్నారు.)

శ్రీకృ : ఎవ్వరును భయపడనక్కరలేదు. దుష్టచతుష్టయము దురా లోచన సేయనిండు. కురుపితామహా! గంగానందనా! అధర్మ పక్షమునువీడి ధర్మపక్షమునఁజేర నిన్ను నే నాహ్వానించు చున్నాఁడను.

భీష్మ : స్వామీ! సకలజగదంతర్యామి! నా హృదయము నెరింగియు నన్నిట్లాహ్వానింతువా? దుర్యోధనుఁడిప్పుడు నాకు రాజు. నే నాతని సేవకుండను.

శ్రీకృ : దుర్యోధనుఁడు రాజా! అసత్యము, మాయసేసి యన్యాయ ముగ నితరుల రాజ్యభాగ మపహరించి సింహాసన మెక్కినవాఁడు రేఁడుగాఁడు, దోపిడిగాఁడు. అట్టివాని కెవ్వరు సాయము సేయ నక్కఱలేదు. వానికెదురుదిరుగుట పాపముగానేరదు. మరి పురుషార్థము!

భీష్మ : మహాత్మా! నిఖిలధర్మవిదుండవు నీ వెరుఁగనిదేమి? కురుసింహాసనమునకీ శరీర మమ్ముడుపోయినది. ఈ సింహాసనము నేను బుద్ధిపూర్వకముగ జనకహితముకొరకుఁ ద్యజించునప్పుడు దీని నెవరధిరోహింతురో వారి కేను భృత్యుఁడనై యుండునని శపథము సేసియుంటిని. కావున దుర్యోధనుని విడిచి రాఁజాలను, కృష్ణస్వామీ!

గీ. ధరణిపాలన విడిచితిఁ - దండ్రికొఱకు
పరిణయము విడిచితిని సో - దరులకొఱకు
రక్తమును విడిచెదను రా - రాజుకొఱకు
ప్రాణముల విడిచెదను ధ - ర్మమ్ముకొఱకు.

శ్రీకృ : తథాస్తు. (లేచుచున్నాఁడు)

(ప్రవేశము—దుష్టచతుష్టయము త్రాళ్ళతో)

దుర్యో : బంధింపుఁడు. కృష్ణుని బంధింపుఁడు.

శ్రీకృ : బంధింపుఁడు. ఊఁ, బంధింపుఁడు. మూఢదుర్యోధనా! వారు నిలువుగ్రుడ్లుపడి చూచుచున్నారు! సింహామునిమీఁదికి మేఁకపిల్లల నుసికొల్పిన నేమిలాభము? మత్తగజేంద్రమవు, నీవు రమ్ము. బంధింపుము. బావా! బంధింపుము.

ఉ. కావరమూని దూతయను - గౌరవమూని వృథాభిమానివై
కేవల మర్త్యుఁగాఁదలచి - కృష్ణుని విష్ణునిఁ ద్రాటఁగట్టఁగా
భావమునందలంతె? మద - వత్కరిఁ దామరతూఁటఁ గట్టెదే?
బావ! మహోగ్రవహ్నివలు - వన్ ముడివైతువె బుద్ధిశాలివే?

(విశ్వరూప ప్రదర్శనము)

తిలకింపుఁడు, నా భక్తులందరికి దివ్యదృష్టినొసంగితిని దిలకింపుడు!

(దుష్టచతుష్టయము పడిపోవును. తక్కినవారందరు ఆనందముతోఁ జూతురు.)

(కొంచెముసేపు తెరవ్రాల్చి తిరిగి యెత్తవలెను)

దుర్యో : పటీ. మొగిరిపోయినది.

భీష్మ : మూఢ దుర్యోధనా! నీ ప్రాణము లెగిరిపోకుండఁ జూచుకొనుము. సంధిఁ జేసికొనుట కింకను తరుణమున్నది, చూచితివిగదా శ్రీకృష్ణుని ప్రభావము.

దుర్యో : ప్రభావముగాదు. ఇంద్రజాలము.

శకు : మహేంద్రజాలము.

దుశ్శా : నిక్కము.

శకు : ఇందేమియు సంశయము లేదు.

దుర్యో : విజయమున నాసంశయము?

భీష్మ : ధర్మమునకా జయము సంశయము. సుయోధనా! "యతో ధర్మస్తతః కృష్ణోయతః కృష్ణస్తతో జయః"

దుర్యో : కురుపితామహా! మీకట్టి నమ్మకమున్న పాండవుల పక్షమున కరిగి జీవింపుఁడు.

భీష్మ : మూర్ఖుఁడా! నేను జీవములకు భయపడుదునా? స్వచ్ఛంద మరణుఁడనగుట నీవెఱుంగవా!

శకు : కావుననే యీ యుద్ధమున సర్వసైన్యాధిపత్యమును మీకుఁ గట్ట దుర్యోధనుఁ డిచ్ఛగించుచున్నాఁడు. దుర్యోధన సార్వభౌమా! అవునుగాదా?

దుర్యో : అంగీకరింతురా?

భీష్మ : అంగీకరింతును.

దుర్యో : తమ్ముఁడా! భీష్మాభిషేచనమునకుఁ బ్రయత్నము గావింపుము.

దుశ్శా : చిత్తము. (తెరవ్రాలును)

పంచమాంకము.

సంపూర్ణము

భీష్మ బ్రహ్మచారి

షష్ఠాంకము

దృశ్యము 1.

(ప్రదేశము—పటకుటీరము)

(ప్రవేశము—అర్ధరాత్రమున జపముచేయుచు భీష్ముఁడు)

భీష్మ : (స్వగ) దీర్ఘసుమంగలి యగునట్లు దుర్యోధన పట్టమహిషి యగు భానుమతీదేవిని దీవింప సంకల్పించి, యిటకు రమ్మని వార్తనంపితిని. గాని యింకను రాదయ్యెను; కారణము తెలియదు. పది దినములనుండియు, రణముసల్పిన కారణమునఁ నాయవయవములన్నియును, విశ్రాంతిఁ గోరుచున్నవి. శ్రీకృష్ణుని యవతారమునకు సార్ధకముగా భూభారమెంత చిత్రముగా వాయుచున్నదియో—

గీ. దేవదేవుఁడు, దేవకీ - దేవి గర్భ
జలధినుదయించె; పాపనా - శనముకొఱకు;
అట్లుగా దేని, తాను మా - ద్యస్థమూని,
సదయుఁడై రాయబారము - సలుపు టేమి?

కౌరవులలోన, నొకఁడైనఁ - గాని యతని
బోధ వినకుండు టేమి? యీ - భూమిభార
మణఁగుటకునయి ఘోరమహా - నాహవమ్ము
జరుగు హేతువు ప్రభవిష్ణు - కొఱకె కాక

పాపమదివండె; పుణ్యాపా - బద్ధమయ్యె
కలియుగంపు చిహ్నంబులు - గానవయ్యె
ధర్మసంస్థాపనముఁ జేయఁ - దలఁచి, శౌరి
కాలసూత్రంబులను నెల్లఁ - గలయఁగట్టి

ప్రకృతిరథమును, నడిపింపఁ - బాలుపడియె
సకలనిననాశ మిప్పటి - సంగరమునఁ
దప్పదెటుగన్నఁ దత్తద - ర్థంబెతోఁచె
నడుపుచున్నాఁడు శౌరి; పాం - డవులనెల్ల
పీరులెంద రెందఱుచేరి, - పెనఁగులాడి
యనియొనర్చిన ఫలము ర - వంతయైనఁ
గలుగఁబోవదు; నిజము —(శ్రీ) - కరముగాఁగ,
పాండుతనయులె యూధరా - పాలనంబు
సేయఁగలనారు; సంతత - (శ్రీ)నిధాను
లగుచు (శ్రీ)హరి సత్కృ పా - హ్లాదులగుచు.

(తరువాత చేతనొక దివిటీగొని; రజక వేషమున దాగిజూచు కృష్ణుఁడును, భానుమతి వేషమున ద్రౌపదియు ప్రవేశింతురు)

కృష్ణు : మహారాణిగారికి మార్గము ఇటు—ఇటు-

ద్రౌప : పితామహా! నమస్కారము !

భీష్మ : (స్వగ) భానుమతికాఁబోలును వచ్చినది. నావలన కౌరవులకు జయలాభ మెట్లునుగలుగదు. కావున, నీకొుపతికి జయము గల్గునట్లు దీవించెదఁగాక ! పైన కాగలకార్య మెట్లుకానున్న నట్లగును. (ప్రకా) అమ్మా! నాకులాలంతారమా ! వచ్చితివా! నాసమీపమున, నవనతశిరస్కవైనిలుచఁబడుము. నిన్ను దీవింపఁ బిలుచనంపితిని.

ద్రౌప : మహాప్రసాదము. (దగ్గఱ తలవంచి నిలుచఁబడును)

భీష్మ : (చేయి తలపై నిడి) సతీ ! సౌభాగ్యవతీ !

గీ. సంతతభీత కురుపాండవ - సంగరమున
పీనులై నీరిపులు నశి - యింత్రయుగాత !
నీపతికి శత్రుపిజయంబు - నిశ్చయుంబు
ఆమరణము సుమంగలి - వగుదుగాక !

ద్రౌప : స్వామి భాగ్యవతి నైతిని.

కృష్ణు : మహాత్మా! గంగానందన! నీ యాశీర్వచన మింతబలవత్తరం

బైయుండ నీ భక్తులై—పౌత్రులైన పాండవులకుఁగాని వారల దారయగు నీ ద్రౌపదికిఁగాని కొంతయేమి?

భీష్మ : పాండవులేమి? ద్రౌపదియేమి? ఆశీర్వచనమేమి ?

కృష్ణు : తమరిప్పుడనుగ్రహించిన మహదాశీర్వచనము ద్రౌపదికిఁగాని భానుమతికిఁగాదు.

భీష్మ : ఏమి? ఈ మేలిముసుంగుచాటున నున్నది ద్రౌపదియా ?

కృష్ణు : చిత్తము.

భీష్మ : భానుమతి రానేలేదా ?

కృష్ణు : ఇప్పటికిరాలేదు.

భీష్మ : అట్లయిన చాకలివేషమునందున్న నీవు నల్లగొల్లండవేనా ?

కృష్ణు : స్వామీ! బాలుని యపచారమును మన్నింపుము. సోదరీ! పాంచాలీ! తాతగారికి దయగలిగెను. ఇంకమన కీ వేషములేల?

(నిజాకృతింజూపును)

ద్రౌప : (మేలిముసుఁగుతీసి నమస్కరించును.)

భీష్మ : సుమంగలీభవ! అమ్మాయీ! లెమ్ము. (ఆలోచించి తలపరికించి) కాలవికృతి కెవ్వరేమిచేయఁగలరు. కృష్ణా! నీవంటి సర్వజ్ఞుఁడు తోడునీడయై పాండవులకు దారిఁజూపుచుండఁగా - నాయాశీర్వచనమునకు భానుమతియేల పాత్రురాలగును?— నీ కృపచేతనే పాండవులు జయింపఁగలరని యెఱింగియు వెఱ్ఱి భ్రాంతిచే నేను భానుమతిని దీవింపతలచితిని. నీ వెఱుఁగనిదేమి గలదు?—సర్వమును తారుమారైనది; పాండవులే జయింతురు. ఇంక నే నేమిపలుకఁగలను?—

కృష్ణు : పితామహా! కౌరవపక్షజయమున నీవెట్లును హతాశుఁడవే యైయుంటివిగదా! కావున నొకప్రశ్న కుత్తరమొసంగుము.

భీష్మ : కృష్ణస్వామీ! నీయాజ్ఞకన్యథాత్వముగల్గునా?

కృష్ణు : పదిదినములనుండియు మిమ్ముజయించు పూనికఁబాండవులు మిగులఁ బ్రయాసపడుచుండిరి. ఒక్కింత యుష్మన్మరణ రహస్య మెఱింగించితివేని కృతార్థులగుదురు.

భీష్మ : గోవిందా! ఇంక నామరణ రహస్యమును దాచినందువలన మాత్రమేమి ప్రయోజనము? నాజనకు సనుగ్రహమున స్వేచ్ఛా మరణమునందఁగల నేఁడు భూపతితుఁడనై నను నాయిచ్చవచ్చిన కాలంబునకే జీవన్ముక్తిఁగాంతును.

కృష్ణు : పోనిండు. తాముభూపతితులగు మార్గమైన దెలిపినఁజాలును;

భీష్మ : నన్ను సాధింపఁదలఁచ చితాగ్నిఁగూలిన కాశీరాజపుత్రికయగు నంబ యిప్పుడు జన్మాంతరమునందు పేఁడిరూపున శిఖండియై యున్నది, నాకు పేఁడిన కంటఁజూడనని వ్రతము-కావున నా శిఖండి నెదుటనుంచుకొని వెనుకనుండి శరప్రయోగమొనర్చి నచో నే నస్త్రసన్యాసముచేయుదును-ఇదియే రహస్యము.

కృష్ణు : దేవా! పాండుసుతులు నీదయచే జయలక్ష్మి ననాయాస ముగఁ జూరగొందురు.

భీష్మ : జగద్రక్షకా! అఖిలాంతర్యామివగు నీవు నాకీమాట దక్కింప వలయునని నాచే ననిపించితివిగాని నీవెఱుంగని దేదిగలదు! అదిగాక స్వామీ!

గీ. పాండుసుతరక్షణంబు నీ - పాణితలము
నందెయుండఁగ మాకృప - యిందుగలదె?
ధరణి నీరూపకపు సూత్ర - ధారివీవ
గాన- నిడిపింపుమయ్య నీ - కాంక్షకొలది

కృష్ణు : మహాత్మా! ధన్యోస్మి! తిరిగి రేపు రణముఖంబున పార్థసార థినై శిఖండితోఁ గాన్పింతును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

దృశ్యము 2.

ప్రదేశము—కురుక్షేత్ర సంగ్రామభూమి.

ప్రవేశము—ధనుర్ధరుఁడగు భీష్మసేనాధిపతి:

(పాట 21)

భీష్మ : ఓహో! సైనికులారా!

చ. మనవయిఁ గౌరవేశ్వరుఁడు – మానము ప్రాణముడాచియుంచె; నీ
రణమున నెల్ల పీరులుఁ బ – రాక్రమవైఖరి యొప్పఁగేల న
మ్మనుధనవున్ వడిఁగొని యు – మోఘబలమ్మున సంగరమ్మొన
ర్చిన జయశీలుఁడౌను కురు – శేఖరుఁడింతతలంచి పోరుఁడీ!

ఉ. గాజులు కేలఁదాల్చి రిపు – కాండమువవ్వఁగ బారిపోకుఁడీ
మీరాజయుత్రులన్ సుతస – మేతలగా నొనరింపఁజూడుఁడీ
రాజితశౌర్యసంపద న – రాతులు వెన్నులు జూపునట్టుల
వ్యాజధరేశభక్తియుతులై – ఘటియింపుఁడు కీర్తిసంపదన్.

(తరువాత–కృష్ణార్జునులు రథస్థులై ప్రవేశము)

అర్జు : బావా!

(అనుబంధము 21)

చ. ముదుకఁడుగాఁడితండు; రణ – భూములఁగేవల రుద్రమూర్తియై
సదమదమందఁజేయుఁ గలశాంబుధిఁ – ద్రచ్చెడు మంతరంబనన్
పదిదివసంబులయ్యె; నొక – పట్టున శాంతివహింపఁడీతఁడే
బ్రదికిన నేఁడు, రేపువన – వారిజయంబు నభఃప్రసూనమే.

కృష్ణ : అర్జునా! ఈదినంబున వెనుకటియట్లు మన కాందోళనంబుతోఁ బనిలేదుగదా! మనము భీష్మునెదురొండదమురమ్ము.

(ఇరువురును పరిక్రమింతురు)

కృష్ణ : మహాత్మా! గంగానందన! అంతయుఁ దమయాశీర్వచన బలమే! పాండునందనుల నెట్లుగెలిపింతువో.

భీష్మ : కేశవా ! బంధువాత్సల్యములు భండనానంతరమునఁగాని భండనమధ్యమునఁగాదు. ఇప్పుడు మనము మనబలాబలంబులను ప్రదర్శించుకొనుటకే తగిన సమయముసుమా!

కృష్ణ : తమ యాలోచనము సమంజసంబైనది. పార్థా! పితామహుని యాజ్ఞానుసారము రణారంభము చేయుము.

అర్జు : తాతా! దేవవ్రతా!

గీ. బాలుఁడే సంగరమొనర్చె; - ప్రథమమునుంచు
పౌత్రుడే చూపె తొలఁదొల్త - నాత్రమంచు
మాకు దుష్కీర్తిరానీక - ప్రాకటముగ
ప్రథమమునమీరె శరపంక్తి - వదలవలయు.

భీష్మ : ఫల్గునా! సంగ్రామధర్మమునఁ కీశళభిమ లక్కరలేదు. ఐనను నీవు కోరితివిగావున, నేనే తొలుత బాణములను విడిచెదను.

(శరములు వదలును)

అర్జు : ఆర్య! ధన్యోస్మి! ఇంక నేనును రణారంభము చేయుదును.

(ఇద్దఱును యుద్ధముచేయుదురు)

(అనుబంధము 22)

కృష్ణు : అర్జునా! అర్జునా! ఈభీష్ముని మహాసంగ్రామకౌశలము నాకు భరింపనశక్యమై యున్నది. అశ్వశరీరంబులదం గుష్ఠ ప్రదేశమైన గాయముగాకుండ నుండలేదు. ఈడుమీఱినివాఁడయ్యును నీతఁడు మధ్యందినమార్తాండ బింబంబుకైవడి వెలుఁగుచున్నవాఁడు, నీవింక నీతని నుపేక్షించిన మహాప్రమాదము కలుగఁగలదు. నీవుపేక్షింతువేని నాసమయ భంగము నకైన నోర్చి చక్రాయుధంబున నీ భీష్మునుస్తకంబును విధ్వస్తము గావింతును. (చక్రముధరించును)

(పాట 22)

అర్జు : (అడ్డమువచ్చి) బావా! యదునందన!

శా. బావా! పావనభంగిసల్పఁదగు; శుం - భత్క్రోధసంహారమున్
నీవారిన్ మము; పాండునందనసుతా - నీకంబుఁగాపాడి మా
ప్రావీణ్యంబు యశంబు ధాత్రివికసిం - పంజేయుదే నాఁగుమా
యీవేచక్రముఁదాల్ప నివఁగలవే - యీరేడులోకంబులున్.

బావా! యదునందనా! శాంతముఁదాల్పుము - పిన్నవాఁడనగు నాప్రార్థనంబాలకించి మన్నింపుము. సర్వక్రియాశక్తిస్వరూపుఁడవగు నీవే లోకసంహారమొనరింప సముద్యోగించిన నీరణమేల? ఈ మారణమేల? మాకీ ప్రేరణమేల? కన్నుమూసి

నంతమాత్రమున లోకవిలయంబాపాదింపఁజాలవే! శ్రీకృష్ణా నీబావమఱఁదులు వీరులను మహాశయంబును నిలుపుట నీ కవశ్యాచరణీయ కార్యంబుగాదే! జనార్దనా! రమ్ము—రథా వరోహణంబుగావింపుము; నీకివే పునఃపునః ప్రణామందులు.

కృష్ణు : ధనంజయా! ఇప్పుడు నన్ను వారింపకుము; ఈవృద్ధవీరుని నిశితశరప్రకాండంబులచే నాశరీరము శతధాసంక్షతంబయ్యె— ఇంకనీతని రణప్రాగల్భ్యంబు నాకు దుస్సహము; రక్తప్రవాహ సంకులంబై కాయమెల్ల గాయములపాలయ్యె; యెంతని యోర్తును? రణమధ్యంబునఁ జక్రంబుదాల్చితినను దుర్యశంబు నకు నేను పాత్రుఁడైనను సమ్మతమే-దారివిడువుము.

అర్జు : బావా! శాంతింపవా! నామాటవినవా?

భీష్మ : అర్జునా! ఏల వారించెదవు? జగన్నాథునకుఁ నాపై ననుగ్ర హంబుగలిగెను; రానిమ్ము......తచ్చక్రానలజ్వాలలచే నా కంఠమును లుంఠనము గావింపనిమ్ము......శ్రీకృష్ణా! ఆర్త శరణ్యా! మహానుభావా! సకలలోకారాధ్యుండవగు నీ చెయి దంబు లక్రమంబులన సాహసింపఁజాలువాఁడెవ్వఁడు ?

(అనుబంధము 23)

జగతీరంగము నీనాట్యరంగము. సకలప్రాణి సముదాయంబును భవల్లీలారూపకంబు నందలి పాత్రంబులు, హేకృష్ణా! నన్ను వధింపరమ్ము. యుష్మచ్చక్రాయుధానలజ్వాలలం దాహుతిగా నున్న మత్కంధరంపు భాగ్యమే భాగ్యము.

సీ. అంభోధరశ్యామ – గంభీరకాంతి, ది
శాంతరంబులకు తే – జంబునీయ
వనమాలలిరువంక – ఘనవక్షదేశమం
దఖిలోక మోహనా – కృతినొసంగ
పదునాల్గు జగముల – భరియించు చిఱుబొజ్జ,
యదరుపాటున – సుంతకదలియాడ
అనిల సంచలితమై – యంసప్రదేశంబు
పైనున్న పచ్చని – పటముజాఱ

గీ. గ్రీడినదలించి చక్రంబు - కేలఁదాల్చి
నేఁడు గాంగేయుఁ ధీయింతు; - నిన్నుఁగాతు
ననుచు, నభిముఖమైవచ్చు - నప్రమేయ,
దివ్యతేజః ప్రపుంజఁబు దిక్కునాకు.

(పాట 23) (నమస్కరించును)

కృష్ణు : (శాంతినంది) శాంతనవ! భక్తవిధేయుండనగు నా హృదయ తత్వంబు నెరింగిననీవు, బలవత్తరంబులగు భక్తిపాశంబులచే నన్నుఁ గట్టివేసితివి. ఇంక నేను భక్తపరాధీనుండనైతిని. నిన్ను సంహరింపఁజాల. నీవచించిన తెఱంగుననే పాండవులకు విజయం బగుఁగాక!

భీష్మ : మహాత్మా! నీ యభీష్టంబెట్లో యట్లుగావింపుము.

(తెరలో)

ఓరోరి గాంగేయా! ఇప్పుడెంచుఁబోయెదవు? నిలువుము. భార్గవ రాముని జయించి నాఁడుచిక్కితివిగాక, నాటి యంబయే నేడు శిఖండియయ్యె, త్వత్ప్రాణహరణంబునకు సంసిద్ధనై యుంటిని.

భీష్మ : శ్రీకృష్ణ! ఇదియెల్ల నే నెరింగినవిషయమే! మరల నిప్పుడీపేఁడికి వీరత్వమేల? మరణింప నేనే స్వచ్ఛందముగ సంసిద్ధుఁడనై యుంటినిగదా!

కృష్ణు : ఔ నిది నిజమే! శిఖండీ! తొందరపడకు; భీష్మమరణమునకు నీవే హేతువౌదువుగాక!

(తెరలో) మహాభాగ్యము.

భీష్మ : పార్థా! నీతో నింకొకమాట చెప్పవలసియున్నది.

అర్జు : పితామహా! సావధానమనస్కుడనై యున్నాను.

భీష్మ : గీ. నాదుజనకుని వరముచే - నామరణంబు
సమ్మతించినయపుడు పం - చత్వమంద
తెరవునాకుగలిగె; నంత - వరకు బ్రదుక
నంపశయ్యనునాకుఁ గ - ల్పింపుమయ్య.

అర్జు : స్వామీ! అట్లె యొనర్చెదను.

(శిఖండి ప్రవేశము)

భీష్మ : (శస్త్రసన్యాసముచేసి కన్నులుమూసి) గోపాలకృష్ణా! ఈ పేడిని చూడనోప! శీఘ్రముగ మీకార్యము దీర్చుకొని యీ శిఖండి నావలకంపి వేయుడు.

శిఖం : శ్రీకృష్ణదేవా! నా కానతియేమి?

కృష్ణ : శిఖండీ! అధర్మయుద్ధంబని లోకంబువాకొనకుండ నర్జునున కెదుటిభాగంబునఁ గూర్చుండుము; నీ వెనుకనుండి యర్జునుఁడు బాణములు వదలును.

శిఖం : (అట్లేచేయును)

అర్జు : (బాణములు విడుచును. భీష్ముడు నేలపైబడును అర్జునుడు అంపశయ్య కల్పించును)

భీష్మ : అర్జునా! దాహము దాహము.

అర్జు : తల్లీ! పాతాళ గంగాభవానీ!

ఉ. ఆలములోనఁ బాత భువ - నైకధనుర్ధరుత్యాగి నీసుతున్
జాలిఁదొలంగి శాతశర - జాలము వాలొనరించినట్టి దు
ర్మిలుఁడనే మొగాన నినుఁ - జేరఁగబిల్తు సహించి తల్లీ! పా
తాళసురావగా! తనయు - దప్పినిదీర్ప సముద్భవింపవే.

(బాణము వేయును)

పాతాళగంగ ఊర్ధ్వధారయై భీష్ముని నోటియందుపడును.

కృష్ణ : మహాత్మా! కురుక్షేత్రసంగ్రామమునం దర్థాంశము గడచి పోయినది. మిగతదొంబదిరోజులు మీదయచే సత్రసంబుగఁబూర్తి కాఁగలదు. తమకిప్పుడేమి కావలయును?

భీష్మ : వృద్ధుఁడనగు నాకిప్పుడు లోకమంగళమునకన్నఁ గావలసిన దేమి? అట్లగుట కనుగ్రహింపుము.

కృష్ణ : తథాస్తు. (పాట 34)

(తెర వ్రాలును)

సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు.

అనుబంధములు

(ము. వెం. చె. కే.)

1—గంగా శంతనులు డైలాగ్.

శం: తలిరుఁబోఁడి యీపసినిసువునుడయుఁ, దలఁచి విడువు నిను ప్రార్థింతున్ । చలమును మాని మనవినిగైకొమ్మా, చంపవలదుసుతు ముద్దుల గుమ్మా! । తలనుబాల్పఁ దగినపూవుఁ. దగునె యగ్గి వేయఁగా కలికి మానుమదిఁ జడితనంబున్, గనికరమున్ దలఁపనగున్ మనమున నీతనయుపయిన్ ॥తలి॥

గంగ: ఓనునోహరా! చాలున్ మీ, పల్లమున్ జింతల్ దవునే।నామనమ్మెఱిఁగి నన్నిటులాశన్ అన్యాయంబమ్యొదుఁగాదే, నేమాత్రము వాకొనవలెనే! మీ, రెఱుఁగరేమి భూమిపాల! సమయము ॥త॥

2—గంగ.

నానియమంబిదిగాదుసుమా, నన్నునిటు లగ్గారకుమా! నరవర ॥నా॥ ఏనెదినేసిన దానికి నొడఁబడె, దీవని పన్నుకొనమ్మితి నాయెడ మానసమునన్నది మఱపునుగొనినను, మానక దూఱుట మాన్యంబెటు, ప్రియ ॥నా॥

విడుతొసఁ సయమని మెఱఁదలంపగ, పడిచెడ పతిన్ వినుమా, । బుడుతను సినవిడి చెడ నాసమయము, విడువలోకములు దలక్రిందైనను ॥నా॥

3—శంతనుఁడు.

కలికీ కఱుణింపు మన్నింపు, పసగందుసుసీ, కన్నకుమారున్ ॥క॥ ధర "నపుత్రస్య గతిర్నాస్తి" యనుచున్, మన శాస్త్రంబుల్ కొనవా వినవే । తరచు పుత్రహీనులకున్ దాఁటన్ గురుతర భవసాగరమున్ దలఁపన్ ॥కలికీ॥

4—శంతనుఁడు.

చాలుచాలు చాలు మదవతీ, జడమతీ, చటులఘోరగతి నిటు సలిపెదె ॥చాలు॥ నాతిగా నిన్సృజించిన యా, ధాతకున్ లజ్జలేదే నిజముగ ॥చాలు॥

ఇట్టులొనరింప నీమెఱ యెట్టులొప్పెనే, హీనురాలా! దుర్మార్గురాలా! ఛీ! । కట్టెఁడితనమునఁ దనయులజంపెదు, కాంతలు ధరఁ గలరే కుమతీ ॥చాలు॥

5—వ్యాసుఁడు.

హర! హర! హర! శర్వా మ, హాకాల! గౌరీవర! ॥హర॥ కరటిచర్మచేల! ని, ర్భరకృపాలవాలా! యో, పరమభక్తపాలా! వాగ్వరనుత భవహర! భవహర ॥హర॥

లీలాహతదుష్టదనుజ, జాల, ప్రళయఖేలా, శివ । హాలాహాల కాలకంఠ యభవ! త్రిపురహర! భవహర! ॥హర॥

6—వ్యాసుఁడు.

స్వార్థమోహా దా, హామునను బడి చెడిపోకుమా, లోకార్థము మనమా ॥స్వా॥ వ్యర్థమగునుజుమ్మా, సకలము పరమార్థమొక్కటే స్థిరంబుసుమ్మా ॥స్వా॥

7—శంతనుఁడు.

ఇన్నాతిసోయగము, యీపాటిపరువము, ఎన్నసెవ్వరితరము సఖుఁడా అలల ॥ఇ॥ ఇన్కూర్మి, నారీ, ఔరా! యొయ్యారీ, ఇయ్యతి వనుబోలిన మదగజగామిని చెలులోమరేరీ సఖుఁడా అలల ॥ఇ॥

8—పాటలసంఖ్యలో ఏ బాశరాజు—నాకెంతోకోపం.

9—భీష్ముఁడు.

హరి! రాధానాథా! ప్రభూ! కృష్ణా ॥హరి॥
హరి! రాధానాథా! వేణుగానలోలా ॥హరి॥
జనకాజ్ఞన్ దీర్పన్,
ఘనజ్ఞానంబీరా ప్రభూ! కృష్ణా ॥హరి॥

10—భీష్ముఁడు.

సత్యవతీ పితృపాదా! రాజా! సత్కారుణాలయా! కృపఁగనుమా సత్కారుణాలయా ||స|| సత్యవతిన్ భవదీయసుతనా, జనకునకిడు నీ మనమేతీ ర్తున్, జనకపదముసాక్షి, కృపగనుమా, జనకపదముసాక్షి||స||

11—సత్యవతి.

ప్రాణనాథ! నన్నునిటుల వాసిపోయెదే ||ప్రాణ||
శ్రీనిధాన! నీదుచరణసేవ నాకిఁకెట్లబ్బెడు ||ప్రాణ||
నీదాసిని ననుపీడియు, నీదిక్కున కీవేఁగెదె?
నీదిక్కునకీవేఁగిన, నేదిక్కిఁక నాకుఁగలదు ||ప్రాణ||

12—దాశరాజు.

నా, కేసిసూశినా, నావాశిసూశినా,
నా, యేసాన్నిసూశినా, యేయింతి పైమడదూ ||నా||
మీసాన్నిసవరిచ్చి, రోసాన్నిసూయిచ్చి
కూసింతకనుగీటి, గుమ్మైపోవాలె ||నా||
ఇందరిలోపాల సందూరుడోలెను (అరెమంతిరీ)
ఎండిమొలతాడెట్టి, దఁడిపాగాసుట్టి
అందం సందంగలిగినేను, జొసుమీాగ నిలుసుండీ
డాబుసరి సానాసెత్తె డంగైపోవాలి |నా|

13—మాధవి.

కనుసకియ, నృపసమిది, చనువుమీఱ |గను|
వనరుహనేత్రుల, వారిజాక్షి |కను|
ఈతఁడె మాగధుఁ, డీతఁడె సాళ్వుఁడు
ఈతఁడె వంగ మ, హీతలేశ్వరుఁడు |సకి|

14—దాశరాజు రాణి డైలాగ్.

రాణి : పెల్లాడ యెల్లాఁవురా, నీముండమొయ్య! |పెల్లా|
పెల్లాడయెల్లాఁవ, పెల్లాన్నిదెచ్చావ?
రఁండీ! మీాయిద్దరికి పిండోంటలెడ్తాను |పెల్లా|

దాశ : ఛీ! లేదె! పెల్లాడిన నాయెంటరాదె? మనమంతిరి నడుగరాదె,
నేనాడకసలు పోలేదే,

రాణి : ఛా! లేరా! నేసంతయెరుగుదుపోరా! నీ
పైన చెప్పువేటు రా! మీయిద్దరి తిత్తొలుస్తారా!
పెద్దపీటమీాన యిద్దర్నీ గూసుండమెడ్తా. మంచివాటమైన పొర
క్కట్ట చేతనుబట్టా, పెద్దబొబ్బట్లు, మంచిలడ్డూలు, నేతిగారెలు,
పందారబూరెలు,
అన్నింటిమెడ్తా, ఆనందమెడ్తా
ఇద్దరిజుట్టుముడెట్టి యీడ్సీడ్సికొడ్తా ।పెల్లాడ।

15—అంబ.

హా! సాళ్వరాజా! యీావిధమున న, న్నాడుటన్యాయమే ।హా।
వీసమేనీ, దోసమెఱుఁగని నీచరణదాసిని నీవయయో ।సా।
మదీయమానస మెఱుఁగగలిగి తా, మసంపద పాడియే, హ్యా
దీశ, నాయెడ, నింక నైన నెంచవేకృప, యేలవేనను ।సాళ్వ।

16—అంబ.

సదయా! వరింపరాదా, వాదా ।సద।
(వర) మదనసదృశతేజా! రాజా! మదనసదృశతేజా! రాజా!
మదనసదృశతేజా, మదనసదృశతేజా ।సదయా।
గతిలేని సతికయో,
ధృతిశరణమిడుట తగదే, యాహా ।శర।శర।సద।
మతిలోన కరుణలేదో, సత్ప్రోవధర్మమానో, కాదో!
ప్రోవధర్మమానొ, కాదో, ప్రో, కాదో, ప్రోవధర్మమాను, ప్రో।
ధర! నినున్ వేఁడెదన్ కాంతా! హా
ధర్మరతా! ధీరోదారా! ధర్మరతా! ధీరోదార!
ధర్మరతా! ధీరోదారా! ధర్మరతా, ధీరా, ధ। ధీరా। ।సదయా।

17—అంబ.

చెడుగతినేఁబడితినే, స్త్రీత్వము గోల్పడితినే । చె।
ఈపరిభవం బేగతిదీరున్, ఈజన్మంబిఁక నెటు గడతేరు । చెడు।

ఓగుణభవనా! ఓజగదవనా!
నాగతి, కానన్ నవయుటయేనా ।చెడు।

18—భీష్ముఁడు.

నమస్కృతులయ్యా దేవా! సద్గురూ ।నమ।
శమ దమ గుణములు, శస్త్రాస్త్రవిద్యలు
తమకడనేర్చిన త్వత్పదరాసు (నమ)

19—అంబ.

సుజన గణావనా శౌరీ!
సుమనోహారీ! యరిజన భీషణ (సుజన)
ఉరుకృపావసతి స్మరనిభాకృతీ
విశ్వలోకపతి శాశ్వతసుకృతీ
విదళితాఘతతి, వినుతామరపతీ (సు)

20—సత్యవతి.

ఎంతటి దోషముసంఘటిల్లె తుద కెంతటి దుష్ప్రాప్తముగలిగె నకట (యెం) ఇంతటి పాపంబెటులువోవునో; యెటుల మద్వంశ మున కెసఁగునో శుభం (బెం) హా! యీశ్వరా! నాదుసంతతి, కథోగతి నీగతిగూర్చితే ప్రభూ! న్యాయమనక యయ్యోయీ బాలునిసయితము గడురోగమునన్ద్రోతే సంశ్రితాళిబంధు, గుణ సింధూ! శాశ్వతకీర్తి సదమలమూర్తీ (ఎంత)

21—శ్రీ కృష్ణుఁడు.

సురేంద్రనందన! ననువిడుమి దేయా, దురాత్ముభీష్మునిశిరమునుద్రుంచెద
భరింపశక్యముగాకున్నదిగా, స్ఫురచ్ఛాంతనవ ఘోరశరంబుల్
తరంబెనినుబోంట్లకున్ గెలువ నాపరాక్రమాధ్యుని దురంబునందున్ సు।
గాంగేయుతోలుతఁ జంపి పిదపన్ ఖండించెదఁ గురురాట్సైన్యంబున్
కరగతమొనరుతుఁ గురుకులరాజ్యము గడకనుధర్మజునకు నిక్కముగ।

22—అర్జునుఁడు

మనవివినుమ నీవే చక్రముగొన, మాధవ! యేనరులాజిని నిల్చెదరు,
ఏగతినిగెల్చెదరు (మ)

నీతులుసెప్పితి, గీతలుపల్కితి, నీవేకలనికినను బురికొల్పితి
పీతటి ధర్మంబెల్లబోవిడి, యిటుకడుకనలునఁ జక్రమువట్టిదెను

23—భీష్ముఁడు

నీ నిరుపమాన చక్రాహతిన్ నాశిరమ్ముద్రుంచరా
నిర్మలా, నిశ్చలా, నిర్వికల్పా (నీ)
కన్నుదోయి యానందబాష్పములు, గార్వుచుండఁగా
జిహ్వాకృష్ణకృష్ణాయనన్ నా, శిరమ్ము నీదుపాదములబడవలెన్
వైరిభీషణా, సాధుపోషణా! మంజుభాషణా! (నీ)

24— భీష్ముఁడు

నీమాయగన నెవరివశముదా, నిఖిలసృష్టిస్థితివిలయకారణా నీ
మాయామేయము ప్రపంచము, మాయ నీదు లీలావికారము
మాయఁజిక్కిమాదృశుల మహాత్మ్యమును మాయసేయుమటు
మాయలకాఁడా; (నీ)

పా ట లు

(గ్రంథకర్తగారివి.)

1. శంతనుఁడు.

సురట – త్రితాల్.

ఓ పుత్రప్రాణహారిణీ! ఓ! హా! ఖలకార్యప్రచారిణీ (ఓ)
భువన కంటికీ నీమూలమున, పుత్రసప్తకము గోలుపోయితిని
యవనీతిని నిన్నుగౌరవించెద నటవే కుటిలాత్మకదురాశయా(ఓ)
అవనిని పశుపత్ప్యాది జంతువులకైనను సంతతిపై బ్రీతిగల్గు,
ప్రకృతి విపరీతగుణంబుగల్గిన పాపినీ నిన్నికేమందునాకో (ఓ)

2. గంగ – శంతనుఁడు.

జైలాగు, మోహన—దాద్రా

శంత : దురితమే, దురితమే, పరమ కఠినమానసయిది (దు)
నరులకిటుల సలుపదగదు నరాశనగుణంబుమాను...........
గంగ : .....పలుకవలదు-మమతచనదు కులము నిలువబోలదూ
శంత : (ఆది) హరిహరి యిది సుకృతంబా,

గంగ : ....నాకదియే ఘనసుకృతంబా
శంత : ....విడనుసుతుని,
గంగ : ....విడచెద నిను,
శంత : ....ఇంతపంతమేటికే (దురి)

3. గంగ, హిందోల్—ఆది.

దురాశన్ మదిని విడువుము శంతనూ (దు)
నిరాశన్ గొనుము విమలచింతనా (దు)
తనయులపై గాంతపౌత్రుడవైనను మనముననాపై
మమతవిడువుమా చనియెద నానందమున సు
రపురికి మనందగును నీవని సుగుణిత్రో (దు)

4—శంతనుడు. సురట-(దాద్రా)

వారేయెయ్యారీ యీయువతి (వారే)
నీరే జంబులగేరెడు నిర్మల నయనముల సొబగు కారు
ణ్యము దోచజేయు కమల నిభంబగు వదనము (వా)
భువికిది గుతటికాంతియో తనువుగనిన సౌందర్యమొ
మరల జననమునుగాంచిన సురాపగయొ సురాంగనయొ (వా)

5—దాశరాజు. బ్యాగ్—త్రితాల్.

నాకెంతో కోపమొచ్చిందీ నాయింటిదాన్ని నేను కొట్టవలసొచ్చిందీ (నా
ఒకల్లైన నామాట కొప్పుకొనకున్నారు కాకపోతే రాణి
నన్ను గడ్డిపరకనుకుంది (నా)
భూమి మీద అంజనికి పొయ్యేకాలమొచ్చింది సావిరంగ
నేనింత నచ్చిమోతానియ్యాల (యెం)

6—దాశరాజు—రాణి, బ్యాగ్—త్రిశగతి

ఎందుకీ పెతాపము నీవేడుస్తున్నావొకాని తొందరేల పోరక
పూజ చాలురా నీకు చాలురా మంచిపేళరా పాడు
గోలరా యింక నేలరా (యెం)
ఉండుండు నీకియ్యాల ఉండరాము లుండాయు మెండైన
పోరకకట్ట రెండైపోతానోలె చెండేను వీపుమీద చిద్రు
బుద్రు మనకుండ వదడంటే కాపుగాన్ని పాడుసెయ్యదలికావ

7—సత్యవతి. (ముఖారి-త్రితాల్)

జీవితేశ నాజీవనమిక నే త్రోవసలిపి పోయెదరోసదయా (జీ)
హావిధి యికమీాయనంతరంబున నీపురినాకు శ్మశానమేకాదా

8—భీష్ముఁడు. (మధ్యమావతి-త్రితాల్)

జనకా తమ వరదానము శిరమున ధరియించెదగా పరమా
దరణమునకు బ్రహ్మానందము గనుగొంటిని (జన)
ఈవరదానము భారత భావి మహాసంగరమున దేవా నా
నాకనుకూలం బగును శుభంబగు వేళల! (జన)

9—దాశరాజు. (చాపుతాళం)

ఇయ్యాల నేపాడుమొగము నూశానొ నాకెయ్యారు పాడు
శకునాలూ (ఇ)
వియ్యానికెళ్ళితే దయ్యాలటి వెంటబడి కయ్యాని కొత్తేను
కంగారు పడ్డాను (ఇ)
కాశిలోవల రాజు కన్నబిడ్డలకు పెళ్ళంటేను నేబోయినాను
నాచక్కదనము దానికి నచ్చలేదేమొ నా మీాఁదకన్నెయ్య
లే వొక్కపాలైనా (ఇ)

10—దాశరాజు-రాణి. (ఆదితాళం)

అప్పుడుదప్పిన పొరకపూజ నీ కిప్పుడు తప్పదురారా (అప్పు)
గొప్పరాజువలె సాయంకాలానికి గోటుమీాఁద నీవెల్లి తివా
ఉప్పుదెబ్బలిక చాలవురాగా చీపురుదెబ్బలుటందువుగానీ (అ)

11—భీష్ముఁడు. (ముఖారి-త్రిశ్రగతి)

అమ్మానీవార్తి గొనకుమమ్మా యిష్టేచ్ఛనరుగుమమ్మా పా
రపడితిని మాయమ్మా (అ)
నీదుహృదయమిపుడు డస్సె దీనమగుట నెఱుగమి నిను సోదరీ
యుగంబుతోడ సుఖముగ జేరిచితినిందు (అ)
సాళ్వభూమిపతిని నీవు సుమ్మతి వలచితివేనియు నాతనిదరి
కీపుడు జేర్తునమ్మా ధృతిఁబూనుమమ్మ (అ)

12—సాళ్వుఁడు.

ఛీఛీఛీ, జారిణి, కలుషప్రచారిణీ (ఛీ)
స్వచ్ఛందసంచారిణీ, ప్రళయాహంకారిణీ (ఛీ)
నిరుపమాన కాశీరాజాన్వయ నీరధికిని దీరని కళంకమును,
దరికొలిపి భీష్ము దరిజేరితివే, పరమ నిర్భాగ్యవతి, దుర్గతి (ఛీ)
ఏమని తలచితివి సాళ్వునీ మది, కామవశుండై నినుబోలిన
దు, ష్కర్మురాలి గవసెదననుకొంటివే కలుషనిచయ, కామినీ
భూతమా (ఛీ)

13—భీష్ముఁడు

అఘరహితా, సుకృతాత్మవు జననీ, విఘటనమయ్యె నీ, విధ
మున తల్లిరో (అ) ఏమి సలుపగల, నెటు దయగనగల, నీ
మహీనే బ్రహ్మచారినం చెఱుఁగవె (అ) నీమదిగోరిన భూమీ
శ్వరుతో, నో మానవతి సు, ఖింపువరిcపుము (అ)

14—అంబ (ఆదితాళం)

ఎంతని యిఁకను, శాంతినిగనెద, స్వాంతముననో మృత్యు
దేవతా (యెం) వంతమున న న్నంతముశలుప, వెంతటి
కఠినహృదయురాలవో (యెం) ఈ తాపము స, హింపగగలనె
చేతంబు నిరసించె జగంబును (యెం)

15—అంబ—బీన్‌పలాస్—రూపకం.

ఆహాహా యెటుల్ సైతునో (ఆ) మహాభీల దుఃఖంబులన్ (ఆ)
దహింపఁగనయ్యోన్ దేహంబు నాద్యంతపటున్ ఆఆఆఆఆ యెట్టి
ఘోరపాతకంబు లేనొనర్చియుంటినో ఉభయభ్రష్టత్వము మరి
యుఃపరిస న్యాస మనుట యిదియేయని యిప్పటి కనుభవముచేత
దెలిసికొంటి (ఆ)

16—పరశురాముఁడు-మాల్‌కౌజ్-త్రిశ.

నాపాణికిc దాల్చి పరశు వేపడగించెద నీభువి భూపాలక కోటి
నెల్ల భొలియఁగన్ గలిపెదన్ భుజబలోద్ధతులచే (నా)

చింతిలకమ్మా రమణీ వంతదాలగజేయువాడ నంతమునొందించె
దనీ యరుల పరశుధారచేత (నా)

17—పరశురాముఁడు, భీష్ముఁడు (డైలాగు)

పర : బాలుఁడ వెఱుఁగవు నా బలమున్ దూలించెదనీ దోర్బల
మెల్లను (బా)
భీష్మ : జయమీాభువి నీ శ్వరాధీనమగు చలమేటికిభూసురవీరవరా (జ)
పర : ......బహువర్షంబులు గడచెను మద్భుజబలమున్ ప్రకటింపగ
లేనైతిని (బా)
భీష్మ : సమరమునకు తడవేలా?—
పర : ....పరశువుదాల్చితి వే రారా
భీష్మ : వస్త్రములు చాలునో ధీరా
పర : ఇకరారా తడవేరా (బా)

18—అంబ—చక్రవాకం—ఆది.

అంబా సద్గుణనికురంబా అఖిలపాపసంహార మహిమాన్వితాంబా (అం)
నిరంతరము నీ పదములు గొలిచెద సురాసురాఖిల సన్నుతవరదా పరా
త్పరీహారి పతితపావనీ కరధృత నిరుపమ గంభీరాయుధ (అం)
ఈజన్మను సలిపిన నాదోషము లెల్లను దయతో మన్నింపగ
దవే పూజితాఖిల నిలింప స్వయంభూ మరుజన్మను భీష్ముని
సమయింపవె (అం)

19—సత్యవతి. నాదనామక్రియ–రూపకం.

ఏమిసేతు దైవమూ సే నెటుల బ్రదుకుదాననింక శ్రీమహి
తంబగు వంశము తుదిని కూలిపోవునుగద (యేమి)
పతిగతించె నేకసుతుఁడు బహుతరరోగాన్వితుఁడై ధృతిజెడి
మరణింపనుండె దురదృష్ట మేమోయిది (ఏ)

20—భీష్ముఁడు. సింహేంద్రమధ్య.

హే యాన్వీక్షిమీాజగంబు మాయా పటుభీషణ దుర్భా
యా దీనికోటిప సుమతహాయా (హే)

సారరహితమైన సంసారబంధము మానవులకు తీరని ఘనపా
శమగుచు బంధించును దృఢతరముగ (హే)

(సాకీ) దారాపుత్రధనాది సంబంధబంధంబే
మానవపూర్వ పునర్జన్మములకు హేతుభూతంబూ

(మిశ్ర) ఈ సకలజగతిలోన వీని సంఛేదించిన జనులకు జన్మ
దుఃఖ జలాదుఃఖసంక్షోభము గలుగదమ్మ (హేయ)

21—భీష్ముఁడు (ఈతీరుగా బల్కిన మీనాలుకవలె)

సంగ్రామమున్ సల్పెదు మీవైరులను ద్రుంపదగునురణమున్
సలుపంగాజనుఁడూ మీబాణాసనంబుల గొనుఁడిక మీ
మహోబాణాసనములం గొనుఁడిక రిపులను బరిమార్పఁదగు
ఘోరముగ (సం)
పటుతరమగు పాండవసైన్యములన్ భరంబయిన మీ పౌరు
షంబుల పరాక్రమంబున ద్రుంచి వేయుడీ కడున్ రయంబున
కడున్ రయంబున (సం)

22—అర్జునుఁడు (నాపలుకులు వినదగు మట్టు)

ఈరణమును గనుగొన భరముగ దోచెను మనమున నెది
యును దోఁపదు హరియీ (రణ)
ఆభీష్మున్ గనుగొనన్ కాలరుద్రునిగతి వెలిగెడు నేపగిదిని
యీసమరము సేయదగునో తెలియదు (ఈ)
పదిదినములు గతియించెనుగా పపమొకయింతయు సణగ
దుగా - ముదుసలి యీతడనుచు చలచిన యీ - గతిచకసా
ధ్యుఁడై కాన్పించె (ఈ)

23—కృష్ణుఁడు, అర్జునుఁడు, భీష్ముఁడు. బ్యాన్—చాపుతాళం.

(ఈశరముచేత నాశనము జేసి యాపాశనము మట్టు)

భీ : ఈరణమునందు మిము మార్గణముజేసిమా - భూమహిమ పక్ష
ప్రీతిసలిపెను గనుడీ (ఈ)

కృ, అ : బాహుశూరులకు వృథా వివా - దమేలమానుడీ
భీ : వీరసూనులయిన మదిని భీతిగొనక నిలువుడి - అదరు బెద
రు లిక నేలా-
కృ, అ : అతులయిన శరముగొన వేలా-
భీ : శస్త్రమునగూల్తురా బాలా - భీబాలా భీబాలా (ఈ)

24—కృష్ణుఁడు. బ్యాన్-ఆది.

అక్రమమో, సక్రమమో, చక్రంబున ద్రుంపక విడువను గను పదిదినములనుఁ ధఢిఁతు న్నొక విధమున - పరాక్రమము జూపెడు బ్రహ్మచారి - పదను శరంబుల బడలెశరీరము - వదలన్ భీష్మ వధించి వైచెద (అ)

25—భీష్ముఁడు, పూరికల్యాణి—ఆది.

పాహిపాహిమాంపాహి దయానిధి బహుళభవహరణ పావన చరణా (పా) అమలసురత విదితచరిత - విగతదురిత విమల నిరత సలిల భవపాదాంబుజాత - సకలభువన స్వయంభూత సోమసూర్యవిలోచన సుమనోవిధాన సూరిసన్మాన (పా)

మంగళం.

మందరధర - మంగళకర మంగళంబురా (మం)
మారసుందరా - శ్రీరమేశ గోపవరా దాసభరణా దోషనార ణా దానవేశనాశా రాజరాజేశ్వరా - పరాత్పరా - శ్రీనివాస జగదీశా శ్రీరమానాయకా జగన్నాయకా (మంద)

స ం పూ ర్ణ ము

